

ÉRTEKEZÉSEK
A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XI. KÖTET. IV. SZÁM. 1883.

IDEGEN SZÓK
A
GÖRÖGBEN ÉS LATINBAN.

DR. POZDER KÁROLYTÓL.

— 50 kr. —

BUDAPEST, 1883.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

É R T E K E Z É S E K

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Solon adótörvényéről. Téliy Ivántól. 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törkönyvhöz. Téliy Ivántól. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. Tárkányi J. Bélától. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. Szász Károlytól. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása Toldy Ferencztől. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. Vámbéry Armintól. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Gelije Katona István főleg mint nyelvész. Imre Sándortól. 1869. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Bartalus Istvántól. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régebbi magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen színdarabjai 1550—59.—2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. — 3. Baldi Magyar-Olasz Szótárkája 1588-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szcenci Molnár Albert 1574—1633). Toldy Ferencztől. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. Brassai Sámuel től. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézíratai- és nyomtatványairól. Bartalus Istvántól. 1870. 43 l. 20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codexről. Mátray Gábor l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. Szász Károly r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Joannovics Gy. l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. Finaly Henrik l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. Téliy Iván lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. Zichy Antal l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régebbi magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szó tárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytani névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyei előtti) Toldy Ferencz r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzokról és megjelölésük módjairól. Gr. Kuun Géza lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. Szilády Áron l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. Szénássy Sándor l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferekről. Szilády Áron lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Szvorényi József lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 kr.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóit után. Brassai Sámuel r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Cséri János Barczai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében Szabó Károly r. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. Szabó Imre t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. Vadnai Károly l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. Finaly Henrik l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetről, tekintettel a magyar ősköltészetre. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost. külső l. tag felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. Goldziher Ignác től. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. Gr. Kuun Géza l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. Riedl Szende l. tagtól. 51 l. 20 kr.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. Szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. Brassai Sámuel r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. Szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól.

IDEGEN SZÓK
A
GÖRÖGBEN ÉS LATINBAN.

Dⁿ POZDER KÁROLYTÓL.

BUDAPEST, 1883.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1883. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Idegen szók a görögben és latinban.

(Felolvastatott a M. Tud. Akadémia 1882. máj. 1-én tartott ülésében).

Bevezetés.

Nagyon jól tudom, mennyire igaz, a mit Curtius mond: »Fremdwörter gehen ihre eigenen Wege« (Etym. 526. l.); e dolgozatomban foglalt idegen szók magyarításában nem is igyekeztem a hangok átmenetére nézve szabályokat követni, vagy épen alkotni, ha mindjárt úgy látszott is, mintha több idegen szó hasonló hangváltozása ily szabályok alkotására biztatna. Minden egyes szó fejtegetésénél a kezem ügyében levő legjobb forrásokat használtam; ezeket a következőben felsorolom, a művek czíme elé bocsátva azt a rövidítést, melylyel dolgozatomban jelölésökre éltem. Nagyobbára tulajdonneveket vettem föl fejtegetéseim körébe, azonban sohasem felejtettem el Hunfalvy Pál szavait: »Kényes dolog a tulajdonnevek magyarítása« (A kún vagy Petrarka-codex 36. l.), de tudom azt is, hogy a tulajdonnevek etymológiájára is van szüksége a tudománynak; hogy a mythologia, geographia, historia el nem lehet nélküle. Ott van Vámbéry példája, A magyarok eredete 29, 30. l. Magam is igyekeztem több idegen szót megfejtetni; ezt mind csillaggal jelöltem.

A héber szók átírásában Gesenius módját alkalmaztam; tehát *s* a. m. a magyar *sz*, *š* a. m. *s*; más sémi nyelvek szavaiban *sh* a. m. a magyar *s*, *s* a magyar *cz*. Aegyptusi szókban (a koptban is) *ž* a magyar *zs*, *ph* a. m. *f* és *p—h*, *š* a. m. *s*, *s* a. m. *sz*. Szanszkrit és óbaktirai (zend) szók átírásában Justi szótárának módját követtem; e szerint *j* a magyar *ds*, *c* a. m. *cs*, *sh* a. m. *s*, *zh* a. m. *zs*, *s* a. m. *sz*, *ç* a. m. *sz*, *ñ* orrhang, *y* a. m. *j*. A hangok aspiratióját *h* jelöli, pl. *kh*, *gh*, *bh*, *dh*. Ugyanezt az átírást használtam a pehlevi és párszi szókban is. Az uj-

perzsa, arab és török szókban a betük összetételeit magyarosan kell olvasni; csupán a *ch* olyan mint a németben, és a *th* olyan mint az angolban. Az óperzsa írásban Spiegel módját fogadtam el; ez olyan, mint Justié az óbaktriaiban; *s* a magyar *s*. A hangzók hosszúságát hajtott ékezet jelöli.

A szokottabb rövidítésekben kívül a következőket használtam: szkr. szanszkrit; óbkt. óbaktriai; óp. óperzsa; phil. pehlevi; pâ. párszi; ujp. újperzsa; ujj. ujgur; csag. csagatáj.

Forrásaim a következő művek:

Baehr — *Ctesiae Cnidi operum reliquiae*, edidit J. Ch. F. Baehr (Francofurti a. M. 1824.)

Blakesley — *Bibliotheca classica* edited by G. Long and A. J. Maclean. *Herodotus with a commentary* by J. W. Blakesley (London 1854.) 2 köt.

C. E. — *Grundzüge der griechischen Etymologie* von G. Curtius (4. Auflage, Leipzig 1873).

Duncker — *Az ókor története*, írta Duncker M. a 3. és 4. kiadás alapján fordította Jónás J. (Budapest, 1874—8.) 4 köt.

Dümichen (Oncken 1, 1.) — J. Dümichen, *Geschichte des alten Aegyptens* (W. Oncken's *Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen*, 1. Abtheilung, 1. Band; Berlin).

Egy. Phil. Közl. — *Egyetemes philologiai közlöny*, szerkesztik P. Thewrewk E. és Dr. Heinrich G.

Geiger — *Der Ursprung der Sprache*, von L. Geiger (Stuttgart 1869.)

Gesenius — W. Gesenius' *Hebräische Grammatik*, herausgegeben von E. Rödiger (21. Auflage, Leipzig 1872.)

Glen — *Az ó-szövevényi szentirat perzsa fordítása* W. Glentől (2. kiadás, London, British and Foreign Bible Society, 1856.)

Haug Essay — *Essay on the Pahlavi language*, by M. Haug. From the Pahlavi-Pazand glossary edited by Destur Hoshangji and M. Haug. (Stuttgart 1870.)

Hertzberg (Oncken 1, 5.) — Hertzberg, *Geschichte von Hellas und Rom*.

Hunfalvy Ethn. — *Magyarország ethnographiája*, írta Hunfalvy Pál (Budapest, 1876.)

Journal as. — *Journal asiatique*.

- Justi (Oncken 1, 4.) — F. Justi, *Geschichte des alten Persiens*.
 Justi Zd. — F. Justi, *Handbuch der Zendsprache* (Leipzig, 1864.)
 Káldi-Tárkányi — *Az ó- és ujszövevényi szentírás a Vulgata szerint*, Káldi Gy. fordítása nyomán (Eger, 1865.)
 Keiper — *Die Perser des Aeschylus als Quelle für altpersische Alterthumskunde nebst Erklärung der darin vorkommenden altpersischen Eigennamen* von Philipp Keiper (Erlangen, 1877.)
 Kuun — *Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum*, edidit Comes Géza Kuun (Budapestini 1880.)
 Lefmann (Oncken 1, 3.) — *Geschichte des alten Indiens* von Dr. S. Lefmann.
 Martyn — *Az új-szövevényi szentírat perzsa fordítása* H. Martyntól (5. kiadás, Edinburgh, British and Foreign Bible Society, 1846.)
 Maspero — *Histoire ancienne des peuples de l'Orient* (2. édition, Paris 1876.)
 Mohl ford. — *Le livre des rois par Aboulkassim Firdousi*, traduit et commenté par J. Mohl, publié par Mme Mohl (Paris 1876—8.) 7 köt.
 Mohl Fragm. — *Fragment relatifs à la religion de Zoroastre* (par Olshausen et Mohl, Paris 1829.)
 Müller BB. — *Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen*, herausgegeben von Dr. A. Bezzenberger (Göttingen, 1877. I. köt. 273—301. l. Semitische Lehnworte im älteren Griechisch von A. Müller.)
 Müller Dial. II. — *Beiträge zur Kenntniss der neupersischen Dialekte. II. Kurmânji-Dialekt der Kurdensprache*, von Dr. F. Müller (Sitzungsberichte der phil. hist. Classe der k. k. Akademie. 46. köt. Wien, 1864.)
 Müller Lautl. I. II. — *Beiträge zur Lautlehre der neupersischen Sprache*, von Dr. F. Müller (Sitzungsberichte 39. és 43. köt. Wien, 1862, 1863.) 2 füz.
 Müller M. fölv. — *Müller Miksa fölvételei a nyelvtudományról*, a 6. angol kiadás után fordította Steiner Zs. (2. kiad. Budapest, 1878.)

- Müller M. újabb fölv. — *Müller Miksa újabb fölv. a nyelvudományról*, a 7. angol kiadás után fordította Dr. Simonyi Zs. (Budapest, 1876.)
- Nyelvt. Közl. — *Nyelvtudományi Közlemények.*
- Ouseley — *Travels in various countries of the East, more particularly Persia*, by Sir W. Ouseley (London, 1819—23.) 3 köt.
- Palmer — *A concise dictionary of the Persian language*, by E. H. Palmer (London, 1876.)
- Pape-Benseler — Dr. W. Pape's *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, neu bearbeitet von Dr. G. E. Benseler (3. Auflage, 2. Abdruck, Braunschweig, 1875.)
- Schröder — *Die phönizische Sprache, Entwurf einer Grammatik nebst Sprach- und Schriftproben* von Dr. P. Schröder (Halle, 1869.)
- Seiler — *Vollständiges griechisch-deutsches Wörterbuch über die Gedichte des Homeros und der Homeriden*, von Dr. E. E. Seiler (7. Auflage, Leipzig, 1872.)
- Spiegel Altbaktr. — *Grammatik der altbaktrischen Sprache nebst einem Anhang über den Gāthādiālekt*, von F. Spiegel (Leipzig, 1867.)
- Spiegel Keil. — *Die altpersischen Keilinschriften im Grundtexte mit Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, von F. Spiegel (Leipzig, 1862.)
- Teuffel Perser — *Aeschylos Perser erklärt* von W. S. Teuffel (2. Auflage, Leipzig, 1875.)
- Uhlemann — M. Uhlemann, *Über die Bildung der altägyptischen Eigennamen* (Sitzungsberichte 31. köt. Wien, 1859.)
- Vaniček — *Fremdwörter im Griechischen und Lateinischen*, von A. Vaniček (Leipzig, 1878.)
- Vaux — *Persia from the earliest period to the Arab conquest*, by W. S. W. Vaux (Ancient history from the monuments, London.)
- Vámbéry Etym. szót. — *Vámbéry Á. A török-tatár nyelvek etymologiai szótára.* (Budapest, 1877.)
- Vámbéry Hunnok — *A hunnok és avarok nemzetisége* Vámbéry Ármintól (Értekezések a nyelv- és széptudományok

- köréből, kiadja a M. Tud. Akadémia, 9. köt. 4. szám, Budapest, 1881.)
- Vámbéry Prim. Cultur — *H. Vámbéry, Die primitive Cultur des turko-tatarischen Volkes* (Leipzig, 1879.)
- Vullers Fragm. — *Fragments über die Religion des Zoroaster*, von Dr. J. A. Vullers (Bonn, 1831.)
- Vullers Lex. — J. A. Vullers, *Lexicon Persico-Latinum* etymologicum (Bonnae, 1855—64.) 2 köt.
- Vullers Sâhnâmeh — *Firdusii liber regum qui inscribitur Schahname*, edidit J. A. Vullers (Lugduni Batt. 1877—9.) tom. I., II. és tom. III. fascic. 1. 2.
- Wahrmond Hdb. — *Praktisches Handbuch der neupersischen Sprache* von Dr. A. Wahrmond (Giessen, 1875.) 3 rész.
- Ztschr. d. DMG. — *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft*.
-

Idegen szók a görögben és latinban.

Ἀβηρία — Ptolem. 7, 1, 55. Város az Indus torkolatánál; indiai földleírók szerint ott *abhira* v. *ābhira* nevű nép van; ma azon a vidéken *ahir* nevű nép lakik. Valószínűleg a régi héber *ophir*, 1. Király. 9, 26. s köv. — Müller M. felolv. 193. l.

Ἀβραδάτας — Xen. Cyr. 5, 1, 3. stb. Óbkt. *awra-dāta* »a felhő-adta;« *awra*, ujp. *abr*, phl. *abar*, pā. *awar*, szkr. *abhrá* C. E. 341. l. Justi Zd. 35. l. Ztschr. d. DMG. IX, 760. l. A második elem óbkt. *dāta* adott v. teremtet, szkr. *dattā* v. *dhītā*, *hītā*, phl. és ujp. *dād*; az ujperzsában lenne e név *ebrdād*. Justi Zd. 153. l.

Ἀβυδος — Ath. 15, 680 b., Plut. Is. et Os. 20, Strab. 17, 813. Ptol. 4, 5, 66. Aeg. *āb-tu* v. *ab-tu* »a megkívánt hegyű város,« híres bucsujáró hely, a hol Osiri sírját mutogatták, a 8. megyének, melyet aeg. *teni* városától νόμος *Θνίτης*-nek nevezték a görögök, fővárosa; a mai *arabāt el-madfūneh* és *el-birbeh* falva táján. — Maspero 21. l. Dümichen (Oncken 1, 1.) 143. és 154. l.

ἀγῆλλοιον — keserű aloéfa, szkr. *aguru*, Renan szerint a közönséges dialektusban *aghil*; héber *ahālīm* Renan és de Lagarde szerint; Müller azonban indogermán eredetűnek tartja. Előfordul Dioscoridesnél, egyebütt *ξυλαλόη*. Linné szerint *excoecaria agollocha*. — BB. 280. l.

5. *Ἀγδαβάτας* — Aesch. Pers. 959. v. Óbkt. *a-gdhā-vata* »nem beteg, sértetlen, ép, incolumis.« Rokon Strabonál Kybélenek és egy szent hegyének neve *Ἀγδιστις*. Gosche, De Ariana linguae gentisque Armeniacae indole 21. *Ἀγδιστις*-t az örm. *getin* föld, talaj szóból magyarázza. Helyesen: óbkt. *a-gdhā-ḡti* »a jólétben, egészségben levő,« miben a *ḡti* többől (állni, lenni) *ḡtaya*, *ḡti* gyengített, suffixumszerű jelentéssel bír. — Pott a

Ztschr. d. DMG. XIII, 431. lapján ᾿Αγδαβάρης-t így magyarázza: óbkt. *gāthā-vāthwa* »imádság által a bajtól megóvott;« Hannak, Das Historische in den Persern d. Aesch. (Programm d. k. k. akadem. Gymnasiums in Wien 1865.) 52. l. így olvassa: Abagtanas és fordítja »széptestű«-nek (óbkt: *z + tanu*). Ester 1, 10. ᾿Αβαταζά a dativusban van; Káldy-Tárkányinál: Abgata. — Keiper 60—62. l. Justi Zd. 101. 376. l. 384. pont.

᾿Αγγάριος — Aesch. Pers. 995. Hannak szerint aeg. *akōri* »kigyó,« a 29. dynastia királya (Uhlemann 303. l.), l. Diod. 40, 2. — Keiper 62—3. l.: Iráni név, Dinon fragm. 7. ed. C. Müller, Fragm. hist. Graec. II, 91. ᾿Αγγάριος, *aṅgara* azaz ἄγγελος, szkr. *aṅgiras*, az indusok isteni hírnökei; a tö *aṅg* menni, mozogni, mellékalakja *iṅg*. V. ö. *aṅga* tag. — De Lagarde, Gesamm. Abhandl. 184. l. már helyesen fejtegeti a *haṅ-gara* alakot az óbkt. *ham-kar* elemekből. Tán e *kar* tőhöz való a görög *κήρυξ*. V. ö. Weber, Ind. Stud. I. 291. — Vaniček ἄγγαρος alatt és Egy. Phil. Közl. IV, 674 l.

᾿Αδειράνης — Pol. 5, 54. Óbkt. *daqyuma* »a törzshöz tartozó, a törzset védő, a törzs ura;« örm. *dehkan*, ujp. *dihqān*. — Justi Zd. 145. l.

᾿Αδευής — Aesch. Pers. 312. Pott a Ztschr. d. DMG. XIII, 402. l. és Etym. Forsch. II, 2, 987. így származtatja: *a-daēva* »a divtelen«, v. ö. óbkt. *vi-daēva* antidaemoniacus, Justi Zd. 279. — Keiper 63—4. l.: óbkt. *a-dhav-i* »a meg nem csalt« vagy »a meg nem csaló,« Mithra mellékneve. A tö *dab*, *dav* megcsalni, Justi Zd. 147, 149. Ide tartozik *gicidava* »fényt lopó,« egy hegy neve a szanszkritban és óbaktériaiban. Justi Zd. 294. lap.

ᾰδρασταδαρανσαλάνην — Procop. de bello Pers. 1, 6. J. Müller szerint (Journal as. 3. s. t. 7. pag. 343.) ujp. *artīs-dārān szālār* »a harcosok vezére;« óbkt. *rathaēstar*, ebből *ratha* hadi szekér és *štā* állni, a. m. harcos, a zoroasteri állam második rendének elnevezése, pā. *artistār*, ujp. *artīsdār*, szkr. *ratheshthā*. A második elem az ujp. *szālār*, vezér, főparancsoló. Justi Zd. 253. l. — Lehetséges, hogy Procopius idejében már ilyen tiszta ujpertzsa alakot használtak.

10. ᾿Ακαρίζιο — Priscus 158. Var. lect. ᾿Ακαρίζιο, ᾿Ακατζίοι, ᾿Αγαζίοι. Hún törzs neve; a török-tatár *ak-kacsir* »fehér phoe-

nix.« E madár ezer évig él és a halhatatlanságra törekvőket a török népek hite szerint az égbe viszi. — Vámbéry Hunnok 21. l. Etym. szótár 20. l.

ʿAzis — Papyrusokban előforduló név; aeg. *ake* »nád, káka.« — Uhlemann 304. l.

ʿAzazga — Menander Prot. 399. (bonni kiad.), tartomány és fejedelemnője neve; török-tatár *ak-aga* »fehér úr,« tehát cím. V. ö. a török-tat. *ak-baslik* fehér fejű azaz nő, kifejezést a magyar *fehér* személy-, *fehér* cseléddel. — Vámbéry Hunnok 21. l. Prim. Cultur. 60. l.

ʿAzoum — előkelő hún byzanci szolgálatban; talán török-tat. *ak-kum* »fehér homok« vagy *akin*, *akim* »betörés, száguldó csapat.« — Vámbéry Hunnok 21. l. Etym. szótár 20., 50. l. — Én inkább az utóbbi magyarázatot tartom helyesnek.

AKOYNAB — »feci« phrygiai feliraton Borluban; óp. *ak'unavam* impf. sing. 1. pers. a *kar* csinálni többől. — Spiegel Keil. 192. Justi Zd. 79. l.

15. *ʿAzouris*, *ʿAxouris* — a 29. aegyptusi dynastiának királya; aeg. *akôri*, *hakôri* »kigyó.« — Uhlemann 303. Maspero 564., 568. l.

ʿAlizarnassós, Halicarnassus — Herod. 1., 144. Arr. 1., 20, 3. Diod. 17, 23. Cic. ad Quint. frat. 1, 1, 8. Tac. Ann. 4, 55. Justi Zd. 35. l. szerint óbkt. *açaiñh*, szkr. *âçâ*, pâ. *asasn* hely, a kisázsiai dialektusokban *asus*; így *ʿA*. a. m. *âls-καρν-ασος* »a tengeri (tengerparti) kariaiak városa, helye;« ép így *ʿAlíasσος* a. m. *ʿAlvs-σος* a Halys mellett levő város; *Θήβασα* a. m. szárnyváros (?). Így magyarázza Mordtmann, Sitzungsberichte d. k. bair. Akad. 1860. I, 2. füz.

ʿAlpisztoç — Aesch. Pers. 982. Pott, Ztschr. d. DMG. XIII, 387. l. superlativusnak veszi: szkr. *alpa-ista* »a legkisebb,« olyan név, mint *Μασίστης* óbkt. *mazista* »a legnagyobb,« óp. *mathista*. De *l* nem lévén az óiráni nyelvben csak *arpa* lehetett volna a perzsa alak. — Keiper 64. l. romlottnak tartja a szöveget az illető helyen, a nevet görögnek tartja és ezzel hasonlítja össze: *ʿΕλπιστα* és *ʿΑλπίων*.

ʿAlxai — egy leydeni kétnyelvű papyrusban; aeg. *alk-heh* »milliók végcélja« t. i. az abydosi nekropolis; az aeg. *tes-*

heh »milliók feltámadása« pedig görögösen *Τασρα*. — Dümichen (Oncken 1, 1.) 150. l.

Ἀμύνδαρος — Strabo; kéziratokban *Ἀνάδαρος*, Strabo 11, 512. óbkt. *ameretât* »halhatatlanság,« az amesha çpeñták (szent halhatatlanok) egyike, a ki a növények óvó szelleme volt; az újabb nyelvben julius hava. A görög alak a pehlevire vall: *amandat*; pâ. és új. *amurdâd*, *murdâd*. — Justi Zd. 27. l.

20. *Ἀμασις*, *Ἀμωσις* — Vaniček említi, de nem mondja meg, mit jelent az aeg. szó. Aeg. *aah-mas* »a hold által nemzett,« v. ö. görög *Ἀτογενής*. Ép ilyen az aeg. *tot-mas* »a Thoth (isten) által nemzett« azaz *Τούθμωσις*; *Μοσχερός* király neve Eratosthenes szerint lefordítva *Ἡλόδοτος*, kopt. *mas-džor-re* (v. *ri*) »az erős nap által nemzett.« Uhlemann 299. l. Ebers szerint (Egy egyiptomi királyleány 1. köt. 1. fej.) *aah-mes* aeg. a. m. új hold.

Ἀμαστρις, *Ἀμηστρις*, *Ἀμιστρις* — Her. 7, 61. Ctes. Exc. Pers. 20. Arr. 7, 4. Strabo 12, 540. — Amastris, Amestris, Amestrine — Plin. ep. 10, 99. — Oppert igen találó magyarázatát l. Egy. Phil. Közl. IV, 465. l. — Kevésbbé szerencsésen fejtegeti Keiper 65. l.: óbkt. *hamaēstri*, töve *mit* összekötni, összeesküdni; lenne *ha-* (*hama āma*) *maēt-tara* (ez utolsó suffix, melynek nőneme *tri*, Justi Zd. 371. l.) V. ö. Justi Zd. 232. l. Phl. e szó masc. *haméctâr*, pâ. *haméstâr*, óp. *ham^citriya*, óbkt. *hamaēstar*, Justi Zd. 320. Spiegel Keil. 222. Értelme talán »összeesküvés, ellenségeskedés« t. i. a gonosz elvének, Ahrîmennek. E név tehát keleti perzsa, óbaktirai, azaz az Avesztából való hieratikus.

Ἀμυνέφθης — aegyptusi király neve Manethonál; aeg. *amn-ef-te* »Ammon gyermeke.« Uhlemann 298. — Maspero 251. l. szerint a görög alak ez aegyptusiból van elrontva: *menephtah* »a kit Ptah szeret,« Duncker I, 159.

Ἀμυνώθ, *Ἀμυνώθης* — aeg. magán emberek neve; *Ἀμυνώτης* — király neve a 18. Manetho-féle dynastiából. Aeg. *amn-hôtp* »Ammonnal szövetkezve.« Uhlemann 296. — Dümichen (Oncken 1, 1.) 187. l.: aeg. *amen-hotep* »Ammon elégedettsége.« Nevezetes III. Amenophis, a kit Eos fiával, Memnonnal azonosított a görög monda; Memnon zengő szobra is ezt a királyt ábrázolja és görög nevét úgy kapta, hogy *men-*

mun aeg. nyelven emléket tett, a mit a görögök névnek gondoltak. Aeg. *mennu* a. m. a latin *manere* és *monere*, innen *mennun* a. m. *monumentum*. (Dümichen id. m. 86. és 109. l.) Nevezetes IV. Amenophis, a ki egyedül a naptányér tiszteletére akarta az aeg. vallást szorítani. Nevét is erre változtatta: *chu-en-äten* »a napkorong visszatükrözése.«

Ἀμύστορις — Aesch. Pers. 21. és *Ἀμύστορις* u. o. 320. — Férfit jelent itt, jöllehet végzete nőnemre vall. Öbkt. *hamaēctar* »összeesküvő, ellenség,« t. i. Ahrímen ellen. L. bőven *Ἀμύστορις* alatt. — Keiper 64—5. l.

25. *ἀμιά* — Etym. Magn. *ἡ τρογὸς καὶ ἡ μήτηρ κατὰ ὑποπόρισμα*, tehát »dajka.« Tán ehhez való: héb. *em*, arab *amm*. Schröder 319. l.

Ἀμμων — Herod. 1, 46. Aeg. *amun*, *amen* valószínűleg »az elrejtett.« Duncker I. 48. l.

Ἀμμωνις, *Ἀμμώνιος* — demotikus aeg. személynév; aeg. király atyjának neve, *ἐπίγραμμα Ἀδέσποτον* IX, 674. appendix auth. 161. *Amunis* »az Ammonféle;« ugyan ilyen képzés a következő mind: *Ἄνουβας* »az Anubféle,« (talán görögösítve *Ἄννουβιον* patronymicum belőle, l. Manethonis Apotelesmaticorum qui feruntur libri VI, relegit A. Koechly, Lipsiae 1858. pag. XXVIII. et 117.), *Ἀνοῦνις* »az Anukféle,« t. i. férfi v. nő; *Ἀπίης* »az Apiféle;« *Ἰσίης* »az Isiféle,« a miben az articulus is megvan. — Uhlemann 297. l.

Ἀμμονρασόνθη — aeg. *amun-ra-suten-nuteru* »Ammon-Ra az istenek királya,« Dümichen (Oncken 1, 1.) 77. l. — Más-kép magyarázza Uhlemann 295. l.: *ammon-ra-šont-ter* (v. *tir*) »Ammon-Ra, a mindenség szövője.«

Ἀναγα — Menander 498. Utigur fejedelemnő; török-tatár *ana-aga* »nő-, anya-úr, parancsoló, urnő.« Vámbéry Hunnok 21. Etym. szótár 30. és 21. l.

30. *Ἀνακινδαράξης* — Arr. Exp. Alex. 2, 5. Niebuhr M. szerint ez assyr. név: *anākū-sār-assūr* »én Assyria királya;« Oppert szerint *anākū-nādū-sār-assūr* »én Assyria fenséges királya.« Duncker II, 612. l.

Ἀναγιάζαι — Strabo 11, 507—514. Ptol. 6, 2, 5. Anariacae. Plin. nat. hist. 6, 19. öbkt. *anairya* »törvénytelen, nem árja,« szkr. *anārya*, phl. (a szászánidák felirataiban) *airān ī*

anirân (a görög fordításban a gen. plur. Ἀναιρών καὶ Ἀναοίων) pâ. *anér*, njp. *enîr* rossz, gonosz természet. Justi Zd. 18. Haug Essay 46. Wahrmond Hdb. I, 180. 1. Müller M. felolv. 228. l.

Ἄννα, Anna — Jos. 5, 10, 2. Lukács 2, 36. Ov. Fast. 3, 559. Verg. Aen. 4, 9. Pape-Benseler lefordítja: Gotteshuld. A phoeniciaiban a. m. bájos. Duncker I, 419. l.

Ἀννίβας — Hannibal — Xen. Hell. 1, 1, 37. Diod. Sic. 13, 62. Strab. 3, 158. A phoeniciaiban *channibacal* »Baal kegye;« az épen oly gyakran előforduló Ἀνίλλας, Ἀνίλλας — Hamilcar — mely Appian Sic. 2. van legjobban átírva: Ἀνίλλας, különben Ἀνίλλας alakjában Diod. Sic. 11, 21. Plut. Tim. 25. Pol. 1, 27. Polyaen. 5, 11. és Ἀνίλλας alakjában, sőt Diod. Sic. 11, 20. egyszer Ἀνίλλων alakjában, a phoenic. *chîmelkhart* »Melkhart barátja, testvére.« — Schröder 87. Müller BB. 283. l.

*Ἀορρο; — magasan fekvő városok és várak gyakran előforduló neve. Arr. 3, 29, 1. szerint N. Sándor Baktriában elfoglalja; Arr. 4, 28, 1. Strabo 15, 688. Indiában szintén. Újabb utazók *Azarneh* hegyét értik alatta. Justi (Oncken 1, 4.) 146. l. szerint Aornos sziklája ma Ranigarh, Ranigat dombja 16 angol mfduyre Ohindtól éjszakra, mely az Induson való átkelést védi. — Hertzberg (Oncken 1, 5.) I. 534. l.: Aornos az óbkt. *avarana*, valószínűleg a Mahaban hegyén van, 46 angol mfduyre éjszakra a Kabultorkolattól az Indus mellett. — Azt tartom, hogy e név óbkt. *ava-râna* »harcosok helye.« Justi Zd. 32. l. ugyan azt állítja, hogy az *ava* praefixum csak igéhez kapcsolható, de előfordul nevek előtt is, pl. *avavirista*, a meg gondolatlan és haragos megsebesítés büne, *avakana*, verem, pincze, mely utóbbihoz képest a mi szavunk talán *avarana* lehetne, miben a rövid *a* inkább megfelelne a görög alaknak. Justi Zd. 256. l.: *râna*, töve *ran*, Ahrîmen, a gonosz ellen küzdő. Spiegel Altbaktr. nem említi *ava*-t ez értelemben. — Még jobbnak tartom a következő magyarázatot: óbkt. *awra-ana* (ebből lehetett *aurâna*, *aurana*, *aurna*) »felhős hely,« mint *vehrkâna* auf Wölfe bezüglich, farkasok helye, Spiegel Altbaktr. 86. Justi Zd. 286. l. Tehát fellegvár. V. ö. Justi Zd. 35. 374. l. 323. p. — Végre harmadik magyarázat: óbkt. *ahura*-

ana »az Ahuraféle« t. i. hely, vagyis az úr, Ormuzd helye, közel az éghez. Hasonlóan van képezve ez a patronymicum nő-név: *ahurāni* »Ahura lánya.« Justi Zd. 46. Spiegel Altbaktr. 87. l. — Duncker III, 371—2, IV, 11. szerint szkr. és óbkt. *avarāna* »védelem,« indiai és óbaktiriai város neve.

35. Ἀπάππους — Syncell. chron. 104, c. — aeg. király, Eratosthenes szerint ὁ μέγιστος; a későbbi koptban ἀρὼρ »óriás.« Uhlemann 305. l.

ἀράξα — Plutarch. fluv. 23.: γεννᾶται ἐν Ἀράξῃ βοτανὴ ἀράξα καλουμένη τῇ διαλέκτῳ τῶν ἐγχωρίων, ἥτις μεθερμηνευομένη λέγεται μισοπάριθνος, a mi téves, mert óbkt. *araska*, phl. *arask*, *rask*, pá. *aresk*, ujp. *eresk*, *resk* (Palmer szótárában *resk*) a. m. irigység, v. ö. szkr. *írshyá*; μισοπάριθνος-nak megfelelné az óbkt. *ish* tő és *kainika*, *kanya* összetétele. — Justi Zd. 29. l

* Ἀράξης — Herod. 1, 202. Pape-Benselernél a görögök magyarázata szerint »Reiszert,« a keletiekénél »Wasserstrom.« A görög magyarázat ez: Strab. 11, 531. τὸν δὲ Ἀράξην ζληθῆναι νομίζουσι κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν πρὸς τὸν Πηνειὸν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀρμενον ὁμωνύμως ἐκείνῳ. καλεῖσθαι γὰρ Ἀράξην ἀκκείνον διὰ τὸ ἀπαράξαι τὴν Ὀσσαν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ρήξαντα τὰ Τέμνη. καὶ τὸν ἐν Ἀρμενίᾳ δὲ ἀπὸ τῶν ὁρῶν καταβάντα πλατύνεσθαι γασί τὸ παλαιόν, καὶ πελαγίζειν ἐν τοῖς ὑποκειμένοις πεδίοις οὐκ ἔχοντα διέξοδον, Ἰάσονα δὲ μισησάμενον τὰ Τέμνη ποιῆσαι τὴν διασφάγα, δι' ἧς καταράττει νυνὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Κασπίαν θάλατταν. ἐκ δὲ τούτου γυμνωθῆναι τὸ Ἀραξηνὸν πεδίον, δι' οὗ τυγχάνει ῥέων ἐπὶ τὸν καταράκτην ὁ ποταμός. Óbkt. *rañha* a Jaxartes neve, mely az Avesztában az ismert föld legszélsőbb határa; a pehlevi Bundeheshtben *arg-rāt*, a miben *arg* az óbkt. *rañha*, *rañh*, *rang*, *arang* és *rāt*, az ujp. *rād*: folyó. Justi Zd. 251. l. — Magam e folyó nevének következő két magyarázatát tartom lehetségesnek: óbkt. *a-rañha-sha* »a hangtalan, zajtalan« (a privativum Justi Zd. 379. Spiegel Altbaktr. 100. és a *rañh* tő, hangozni, dicsérni, a miből Justi is származtatja a pusztá *rañha* alakot; végre *sha* suffixum, Justi Zd. 377. l. 389. p.) vagy ellenkezőleg *rañha-sha* »a jajgató, zajos, zugó;« v. ö. óbkt. *rañhāo* sírva, ordítva; tehát e folyó neve olyan voln

mint a görög *Κάκυτος*-é a *κακύνω* igéből. Mindenesetre tehát folyása hangjáról volna elnevezve. V. ö. C. E. 152. Preller, Griechische Mythologie (3. Aufl. Berlin, 1872.) I, 672.

Ἀραχώσα — Pape-Benselernél: »altpers. Harachwatis.« Poll. 11, 34. Diod. Sic. 17, 81. Strab. 11, 516. Keiper 100. l. szerint *ha-rauvati*, Quandahâr tája, az Arachotus folyam vidéke. Sem Keiper, sem Justi (Zd. 321. l.), sem Spiegel (Keil. 222. l.) nem magyarázza e szót. Öp. *harauvati*, óbkt. *haragaiti*, szkr. *sárasvati*, phl. *harâmand*, a középkorban *Arôkhaj*. Görög írását illetőleg l. Keiper id. h. és Spiegel Keil. 144, 145. l.

Ἀργήσσης — Aesch. Pers. 308. Óbkt. *arez*, szkr. *arj* tő a. m. fehérteni, fényleni, ragyogni, tehát óbkt. *arga* (locativ e névből: *arga*, *argu*, mely azonban nem fordul elő a nyelvemlékekben!) és *çtâ* töve lenne *arga*-*star* »a fényben álló, levő,« úgy képezve, mint az óbkt. *ratha*-*star*, a harci szekéren álló. A név a vallási értelemben vett világosságra vonatkozik és hieratikus eredetű. V. ö. Justi Zd. 30. 253. l. — Keiper 66. l. Különben *ἀργεστής*, *ἀργηστής* görög szó is, és fehéret jelent; mint tulajdonnév pedig egy éjszak-nyugati szél neve.

40. *Ἀργόστη* — Nicol. Damasc. fragm. 66. ed. C. Müller, Fragm. hist. Graec. III, 398. Keiper 66. l. ép úgy magyarázza, mint az előbbi szót: óbkt. *arga* v. *argu* fény, tehát *arga*-*çtâ* v. *argu*-*çtâ* »a fényben álló, fényes.«

Ἀργυῖτις — Hesychius *Ἀάμια*-nak, gyerekek rémének, mumusnak mondja a phrygiai nyelvben. Gosche De Ariana linguae gentisque Armeniacae indole, az örm. *argel* akadály v. *argitês* hulló csillag szóval magyarázza. — Keiper 67. l. más-kép: óbkt. *areg* tő reszketni, remegni; part. praes. *eregha*nt, femin. *ereghaiti* »rossz, gonosz,« phl. *érag*, ujp. *ergend*. Justi Zd. 72. l. ezt írja: *Ἀργυῖτις*, ἡ *Ἀάμια*. V. ö. még a 29. l.

Ἀρεμάνιος, — Plutarch. Is. et Os. 46. és *Ἀρεμάνιος* Arist. de an. procr. 27. *Ἀρεμάνης* Suidasnál és *Ἀρεμάνης* Hesychiusnál, »a ki így magyarázza: ὁ *Ἀῖδης*. Óbkt. *anrômainyus* »gonosz szellem« ebből: *anra-mainyu* (tövek: *anh* és *man* C. E. 312.); phl. *aharman*, *ahrman* (Haug Essay 78. Journal as. 3. s. t. 7. (1839.) 346. l.) pâ. *âharman*, örm. *haraman*, *arhmn*, ujp. *âhrimen* (Mohl Fragm. 2. s. köv. l. Vullers Fragm.

46, 49, 50, 52. s köv. l.), *āhermenā* a mérték és rím miatt Sâh-nâmeh ed. Vullers I. 15. l. 22. és 35. versében, de u. o. 21. l. 27. v. *ahrimen*; 27. l. 74. v., 138 l. 158. v. *āhermen*. *Ahrimen* van egy Gulsen-i ferheng cz. párszi katechismus 20. lapján (l. Egy. Phil. Közl. II, 307—8. l.) — V. ö. Ztschr. d. DMG. XI. 102. XIII, 364. Justi Zd. 13. és 220. l. Maspero 467. lapján bőven szól Ahrimanról.

Ἀρειοι — a Vaničeknél és Egy. Phil. Közl. IV, 675. lapján elmondotthoz a következőt toldhatni. Pape-Benseler az *Ἀρειοι* szóról az *Ἀρία* szóra utal és ennél megjegyzi: »altpers. Hariwa.« Ztschr. d. DMG. XXIV, 13. l. szerint őrm. ékiratokban *arijfa*, *arriwa* a phl. *hara*, pā. *hariva*, ujp. *herát*, görög *Ἀριάνα*. — Herod. 7, 61. és 62. a perzsák két nevét közli: *Ἀριοι*, a mi az óbkt. *ariyâha* (helyesben *airyaonho*) »hű, törvényes« és *Ἀρταίοι*, az óbkt. *artâha* (helyesben *aretaonho*) »tökéletes.« Így magyarázza Keiper 69. l. V. ö. Justi Zd. 2. és 30. l. Duncker IV, 13. szerint: méltóságos, parancsoló. — Müller M. felolv. 226. l.: *ârya* »szántó, földműves« összefügg az *ar* tövel, v. ö. *arare*, ἀράω. Ellentéte a turáni ember, *tura* »a lovas ember gyorsasága.« U. o. 228. l. van idézve Hellanikus fragm. 166. ed. Müller: *Ἀρία Περιεχὴ χώρα*.

Ἀριαμένης, *Ἀριαμένης* — Plut. frat. am. 18, Them. 14. és *Ἀριμένης* Plut. apophth. regg. s. Xerxes — Óp. *ariya-man-is* »nemes lelkű, kedélyű« úgy képezve, mint óp. *ard'u-man-is*, a Dariusz hat összeesküdt társának egyike. Óbkt. *airya-manô*, szkr. *aryá (ârya)-mânas*. Müller M. felolv. 229. l. szerint *Ἀριομένης* a. m. *Ἐριμένης*. Justi Zd. 2. 226. Spiegel Keil. 184. 212. 185. 36. l. Az óp. óbkt. és ujp. *is* suffixumhoz v. ö. Spiegel Keil. 150. Justi Zd. 370. Spiegel Altbaktr. 89. Haug Essay 41. Wahrmond Hdb. I, 189. l. — V. ö. Egy. Phil. Közl. IV, 466. A szkr. szó a világos elem egy szellemét jelenti. Duncker III, 35.

45. *Ἀριαπέτης* — Herod. 4, 76. Müller felolv. 231. l. szerint szkr. *arya-pati*, óbkt. *airya-paiti* »a hű, derék, nemes úr.« Justi Zd. 2. 176. l. V. ö. e szót: *Σπαργαπέτης*. — Más-kép magyarázza Vaniček.

Ἀριαράμνης — Herod. 7, 11. Óp. *ariyâ-râm-na* v. *ariyâ-ram-na*, óbkt. *airya-râman* (az *ar* és *ram* tövekből) »a neme-

sen, hiven pihenő v. örülő.« Az óbkt. *rāman* a levegő (*vayu*) szellemének neve; e szellem adja az ételek ízét is. — Spiegel Keil. 185. Justi Zd. 256. C. E. 342, 325. Müller M. felolv. 229. l.

* *Ἀριάσπαι*, Ariaspae — Arr. An. 3, 27, 4. Diod. Sic. 17. 18. Curt. 7, 3, 1. Ritter szerint, Erdkunde VIII, 66. »Reiter-volk aus Aria«; Drangiana déli részén közel Gedrosia határához lakott és kitüntetésül az *εὐεργέται* nevet kapta. Fővárosuk *Ἀριάσπη* volt, Ptol. 6, 19, 5. Ritter magyarázata jó; óbkt. *airya-aspa* »hű, derék, árja lovu.« Justi Zd. 2, 37. Ugyanezt teszi *Ἀριάσπης*, II. Artaxerxes fiának és Atossa atyjának neve is (Plut. Artox. 30. Hellan. fragm. 163, 6.). — Talán azonos e szóval vagy legalább rokon *Ἀριμασποί*, Arimaspi, Her. 3, 116. Diod. Sic. 2, 43. melyet Neumann, Hellenen im Scythenlande I, 195. a mongolból így magyaráz: »Bergbewohner.« V. ö. Vaniček.

* *Ἄριμα* — Hom. Il. 2, 783. Cilicia, Mysia, Lydia vagy Syria egy tája, helyesebben hegye, a hol Typhoeus bilincsekben feküdt a föld alatt: *εἰν Ἀρίμοις, ὅθι γασὶ Τυφώος ἔμμεναι εὐνάς*. Koch, Homers Iliade (Hannover 1872.) megjegyzi, hogy itt az arimok földjére kell gondolnunk, mely vulkanikus levén könnyen válhatott Typhoeus (v. ö. *τύγω* égek, *τῦγος* füst, képzelgés, kábulás, *τυγών*, *τυγώς* forgószeél, középfelhém. *dimpfen*, *dampfen*, C. E. 227.) hazájává. Strab. 13, 627. van *ὄρη Ἄριμα*, a többi helyen kétes, tartományt vagy hegyet kell-e értenünk. Pape-Benseler így fordítja le: »Affenberg.« — Obkt. *hara* »hegy, hegység,« óp. *ara-kadris*, egy Persisben levő hegy neve, óbkt. *hara-berezaity* »magas hegy,« ma az *Elburz*, pã. *harburz*, phl. *har*, *harburj*. Az óbkt.-ban még *haraiti* is neve az *Elburz*-nak. Orm. *ar-arats* »az árják hegye« (óbkt. lenn *hara-airya*) az Ararat (1 Mose 8, 4; a Glen perzsa fordításában *erârât*), *Ἀραράτ* Joann. Antioch. fr. 2. — V. ö. Justi Zd. 321. Spiegel Keil. 184.

* *Ἀριοβαρζάνης*, Ariobarzanes — Xen. Cyrop. 8, 8, 4. Diod. Sic. 17, 68. Arr. An. 3, 8, 5. Nepos Dat. 2, 5, Caes. b. c. 3, 4. Megfejtésére három véleményt hozhatni fel: 1) Müller Miksa így fordítja le: *εὐεργέτης*, Felolv. 229. — 2) Óbkt. *ariya-bareza-ana* »a nemes nagyságu.« Justi Zd. 2, 211, 374. l. 323. pont; Keiper 91. l. — 3) Magam így kísértem meg származ-

tatni: óbkt. *airya-barza-ana* (óbkt. *airya* a. m. óp. *ariya*) »a nemes, hű magból való, nemzetségű.« Ujp. *berz*, a. m. mag, és ennek nyilván óbkt. *barza*, *varza*, *parsha* felelne meg. Palmer 80.

50. * *Ἀριουάκης*, Arimazes — Polyæn. 4, 3, 29. Arr. 4, 19. Curt. 7, 11. Sogdiana fejedelme, kit Nagy Sándor 328-ban legyőz. Óbkt. *airya-maza* »a hű, nemes v. derék nagyságu.« Justi Zd. 2, 222.

Ἀριουάρδος — Aesch. Pers. 38, 321, 967. Her. 7, 67, 78. Keiper 69. I. szerint óbkt. *ariya-marda* »nemes büszkeségű, árja férfi,« vagy talán még kiérzett az *airya* értelme, tehát »nemes, méltóságos, venerandus.« V. ö. Müller M. felolv. 229. — Magam helyesebbnek tartom ezt az írást: *airya-marta*, mert ember, azaz halandó régi iráni neve t-vel ejtetett: óbkt. *mareta*, *maretan*, óp. *martiya*, szkr. *martya*, phl. *mart*, és csak az ujperszában van *merd*, az örményben *mard*. Justi Zd. 228. Spiegel Keil. 213. Müller Lautl. I. 16.

Ἀριούιστος, *Ἀριόβιστος*, Ariovistus — App. Celt. 1, 16, 17. Dio Cass. 38, 34. Plut. Caes. 19. Caes. b. G. 1, 31, 10. E név első része Müller M. felolv. 231. I. szerint vagy a régi német *harji*, Heer, sereg vagy ezzel függ össze: szkr. *arya*, óbkt. *airya*.

Ἀριώχ — Daniel 2, 14. Iráni *ariyuka* azaz óp. *ariya*, óbkt. *airya*, hű, törvényes, méltóságos és *u* meg *ka* másodrendű affixum. Értelme »a hűséges, méltóságos, törvényt megtartó.« Spiegel Keil. 184. 150. I. 10. és 12. pont. Albaktr. 89. I. Justi Zd. 2, 375. I. 336. és 338. pont. Egy. Phil. Közl. IV, 681. I. — Glen perzsa fordításában: *erjūk*. — Keiper 77.

Ἀρξρεής — Aesch. Pers. 44, 312. Keiper 70. I. két magyarázatot közöl: 1) A név nagyon görögös, nagyon emlékeztet az *ἄρξτος* medve szóra. Pape-Benseler így is fordítja: *Bens*. A medve élt Iránban (I. Xen. Anab. 1, 9, 6.), tehát neve ép úgy jelenthetett hős harcost, mint a vadkané. Szkr. *rksha* (ebből: *arksas*), örm. *arsh*, oszet *apc*, ujp. *chirsz* medve, az utóbbi oly anorganikus *ch* hanggal, mint ez ujp. alakok: *chism* óbkt. *aēshma*, *chist* óbkt. *istya*, *chūjeh* indogerm. *avjam* (Müller Lautl. I, 7, C. E. 394. Justi Zd. 9. 59.) A több nyelvben észlelhető tűnemény, hogy régibb, hangzón kezdődő szó utóbb aspiratiót kapott, megvan a perzsában is, pl. óbkt. *ashtan*: ujp. *hest* nyolc, *aēçma*: *hizem* fa, *aoshô*: *hūs* halál, *usi*, *uski*: *hūs*

ész(Egy.Phil.Közl.III,370.) A fenn idézett név tehát a szkr.*vrka*, óbkt. *vehrka*, óp. *varka* alakok viszonyához képest szkr. *rksha*, óbkt. *vehrsha*, óp. *varkhsa* lett volna, és medvét jelentett volna. V. ö. Müller Dial. II, 11. C. E. 132. — Csakhogy ha ez utóbbi régi perzsa alakokat elfogadjuk, nem mondhatjuk, hogy ujp. *ch* anorganikus, mert régi *r*-t pótolna; azonban régi perzsa *v* soha sem lett *ch*-vé. — 2) Óbkt. *varecāh* fény, töve *varec* ragyogni, miből *varecōnhvañt* fényes, ragyogó, *as-varecāh* nagon fényes. Justi Zd. 44. 268.

55. *Ἀρμαίς*, *Ἀρμαῖος* — Jos. c. Ap. 1, 15. Diod. Sic. 1, 64. aegyptusi király, Sethos testvére; aeg. *har-mai* »Horus kedveltje.« V. ö. Θεόφιλος, Gottlieb. — Uhlemann 300. — Maspero 213, 273. I. szerint másképp kellene származtatni: *har-em-heb* mellékneven: *meiamun rātseser-khepru stepen rā*.

ἀρμάν — így Vaničeknél; *ἀρμάν* Justi Zd. 321. a ki a következőképen származtatja: óbkt. *ha-merena* csata (*ha* ő ezekben: *ἀθρόος*, *ἄπας* C. E. 394. és *merena* töve *mar* meghalni; tehát: együttmeghalás), v. ö. szkr. *sa-marana*, óp. *hamara*, a mint helyesen olvassa ez egyszer előforduló szót Oppert és Spiegel, holott Westergaard *hama*-t olvas, és *hamarana* csata, harcz. Spiegel Keil. 53. 221. Justi Zd. 227, 235. I.

Ἀρμαχίς — aeg. *hor-em-achu* »Horus a fényregióban.« Dümichen (Oucken 1, 1.) 145. I.

Ἀρνα, Arna — Steph. Byzant. Xanthos előbbi neve és egy umbriai város Perusia közelében, ma Civitella d'Arno; Ptol. 3, 1, 54. Plin. 3, 14. Pape-Benseler a görögből így fordítja le: *Bockum*. Justi Zd. 2, 3. I. szerint a lykiaiban *Arina*, a mi nem más mint óbkt. *airyana* »hű, törvényes, árja« t. i. hely, város; phl. *érān*, egy kermánsáhi feliraton *élān*, *pā érāni*, ujp. *irān*. E szerint ez a név a görögöket és latinokat az ős hazából új honukba elkísérte volna.

ἄρσιφος — Hesych. *ἀετὸς παρὰ Πέρσαις*. Justi Zd. 72. I.: óbkt. *erezifya* »nyújtózkodó, sólyom« t. i. a zsákmány után törekvő; örm. *ardsiu* sas, miből a georgiai *artziui*; v. ö. szkr. *rjifyá*.

60. *Ἀρπάης* — görögös aeg. név »Horus az Isisféle«; talán aeg. *har-pa-isi*, demotikus nyelven *har-pa-esi*. Uhlemann 296.

Ἀρχημις — a kopt *arp-khemi* vagy *arp-khîmi*, »sötét (aegyptusi) bor.« Uhlemann 304. — A *khemi*, *khîmi* fekete, sötét szóból lett a mi *chemia*, *χημεία*, *χημεία*, *χημεία* szavunk. *Kemi*, a fekete földü, a régi aeg. nyelven ez ország neve. V. ö. Ztschr. d. DMG. XXX, 6—20. l. — E név olyan, mint a görög *Οἶνοψ* Od. 21, 144. *Οἶνώπας* Ath. 14, 638, b. a borszinü.

ἀρραβών, *ὁ*, — Isaeus 8, 23. Arist. Pol. 1, 4, 5. Antiph. Stob. flor. 61, 2: *ἔχοντες ἀρραβῶνα τὴν τέχνην τοῦ ζῆν*. Régi szótáriróknál: *ἡ ταῖς ὠναῖς περὶ τῶν ὠνουμένων διδομένη προκαταβολή, ὑπὲρ ἀσφαλείας*. Tehát: felpénz, foglaló; a latinban *arra*, *arrha*, *arrabo* (Vaniček, Etymol. Wörterbuch der latein. Sprache.) Héber *ʿrābôn* »zálog.« Müller BB. 275. 286. Gesenius 5. l.

Ἀρσαμένης — Herod. 7, 68. Keiper 71. l. szerint ó-iráni *arsa-mani* »őszinte érzelmű, gondolatu.« Óbkt. *arez* nyúlni, egyenes lenni, vlmire törekedni, ebből *erez* igaz, helyes, egyenes, a miből *arsa* egyenes, felálló, elvontan: őszinte, igaz. Justi Zd. 30. 72. l. — Ide veszi még ezeket: *Ἀρσάνης* (?) és *Ἀρσανίας* (folyó neve, Plut. Luc. 31. Dio Cass. 62, 21.); a *na* és *nya* affixumról l. Justi Zd. 372. l. 262. és 268. pontját.

Ἀρσάμης — Aesch. Pers. 37. 308. Her. 1, 209. Xen. Cyrop. 7, 1, 3. *Ἀρσάμας*, Arr. An. 2, 14, 3. *Ἀρσίμας*. Óp. *arsâ-ma*, Spiegel Keil. 186. szerint nyilván az óbkt. *erez* igaz alakkal függ össze. Keiper 70—71. l.: *arsa* (l. az előbbi szó alatt) szóból lett *arsâ-ma* »őszinte, igaz.« — Keiper ebből magyarázza meg az óp. ékiratokban egyszer előforduló *arsâdâ* (arachosiai vár neve) szót, melyben a *d* olvashatatlan, de Norris szerint a szumér ékiratban így van írva: *irsata* (Spiegel Keil. 27, 185.) Értelme lenne: *arsa-dâ* »az Arsa által alapított,« a miben *arsa* kedveskedő név-rövidítés és *dâ* rövidített participium e h. *dâta* v. *dâna*. Az ilyen rövidítés város nevében nincs helyén.

65. *Ἀρσηλῆς* — Plut. qu. graec. 45. Sémí eredetű: *khars-el* »isten bárdja.« Duncker I, 466. II, 514. l.

Ἀρσηνούαχος — Vaniček és Keiper (59. l.) az óbkt. *van-huarshya* személynév megfordított alakjának nézi; az előbbi le is fordítja: »guter Weiser,« a mi helytelen, mert *arshya* felől nem bizonyos, hogy miből származik és ha *arez* többől ered

is, nem bölcs volna az értelme. L. Ἀρσάμενης alatt. — A név egyszer fordul elő az óbaktriaiiban; genit. *vanhéus arshyēhē*, Yasht 13, 108. V. ö. Justi Zd. 30, 32, 72, 262. l.

Ἀρσίνης — újabb név; aeg. *har-ši-isi*, demot. *har-ši-esi* »Horus, Isis fia.« Uhlemann 296. l.

* Ἀρταβαζάνης, Ἀρτοβαζάνης — Pol. 5, 55. Herod. 7, 2. Darius Hystaspes legidősebb fia, a kit Justin. 2, 10. Artamenes-nek, Plut. Them. 14. talán Ἀρσιμένης-nek nevez. — Óbkt. *areta-vaza-ana* »a tökéletes erejű.« Justi Zd. 30, 264, 374. l. 323. pont.

Ἀρτάβαζος — Her. 7, 66. Thuc. 1, 129. Diod. Sic. 11, 31. Óbkt. *areta-bāzu* »az erőskarn.« Justi Zd. 213. Keiper 72. l. Ehhez egészen talál Stephan. Byzant. megjegyzése, hogy a perzsában Ἀρτάβαζοι ἦρως.

70. Ἀρταβάτας, Ἀρταβάτης — Xen. 8, 3, 18. Her. 7, 65. Óbkt. *areta-vañt* »nagysággal ellátott, nagyságos, tökéletes.« Keiper 72. l. *arta-vat(a)*. — Justi Zd. 30, 373. l. 295. pont.

Ἀρτάβης Aesch. Pers. 318. Ἀρτάβας Ctes. Pers. Exc. 29. (ed. Baehr pag. 165. e var. lect. adja: Ἀρτάβας, Ἀρτάβανος, Ἀρτάπανος és ezt az utolsót adja szövegében), Herod. 4, 83. Diod. Sic. 11, 69. Ἀρτάβανος. — Artabanus, Corn. Nep. 21, 1. Ez az utóbbi a teljes alak, régi iráni *arta-vana* »a magasztosat szerető, magasra törő.« Óbkt. *areta*: tökéletes és a *van* tő: védeni, szeretni, Justi Zd. 30, 266. — Fick elmélete szerint a *tőszó helyébe hasonló kezdő hanggal bíró rag léphet*, különösen személynevekben; tehát *vana* helyébe itt is *va* léphetett és lett *arta-va* kedveskedő, rövidebb név, melynek értelme ugyanaz, mint a teljesé. — Keiper 71—72.

Ἀρτάγειρα — Strab. 11, 529. Dél-Orményország egy vára, Justi Zd. 98. szerint Ἀρταγήραι, értelme: »magas hegy,« óbkt. *areta-gairi*.

Ἀρτάδες — Hesych. ἀρτάδες οἱ δίκαιοι ὑπὸ Μάγων.
• ἀρταῖοι οἱ δίκαιοι παρὰ Πέρσας. Stephan. Byzant. szerint ἀρταῖοι a. m. ἦρως, mihez Pape-Benseler megjegyzi, hogy *arta*, szkr. *rta* a. m. igaz, jó, nemes, hatalmas. Hellanicusnál olvasható Ἀρταία ország neve. Herod. 7, 61. szerint Ἀρταῖοι kiváló perzsa törzs; ehhez Blakesley II, 144. és 223. l. megjegyzi, hogy töve *art*: *μέγα*, tehát mágnások és így van Creu-

zer véleményének alapja, hogy Ὁρταιμὸς a. m. ἡ μεγάλη vagy éppen ἡ μεγάλη μήτηρ. E névhez C. E. 525. l. megjegyzi, hogy eredete még homályos. — Justi Zd. 30. l. ide vonja a phrygiai Ὁρτάμωσ király nevét (Xen. Cyr. 2, 1, 5.), Ὁρταιμὸς istennőt és a lykiai Artaleisa-t és így származtatja: óbkt. *areta*, töve *ar*: tökéletes. V. ö. óp. *arta-khsatřā*, szkr. *ṛtā*, Spiegel Keil. 185. C. E. 342. — Duncker IV, 13. szerint Ὁρταῖοι a. m. magasak, hatalmasok. — Vaniček e szó alatt: Ὁρτα-.

Ὁρταξάμωσ — Xen. Cyr. 8, 6, 7. An. 7, 8, 25. Óbkt. *areta-kāma* »a nagyot, magasat szerető« ebből: óbkt. *areta*, óp. *arta*: magas, magasztos, tökéletes, óbkt. óp. *kāma*, ujp. *kām*: vágy, töve *kam*, Justi Zd. 30, 78, 82. Spiegel Keil. 185, 193. — Keiper 92.

75. Ὁρτάμωσ — Aesch. Pers. 318. G. Hermann olvasása szerint; Ὁρτίμωσ Xen. An. 7, 28, 25. Óbkt. *areta-ma* »fönséges, magasztos« (vagy fönség?). Justi Zd. 30. 373. l. 272. pont. — Keiper 71. lapja szerint ez a *ma* a felső fok ragja; az óbkt. felső fok ragja *tema* és *ista*, az óp.-é *tama* és *ista*, azonban Justi Zd. 376. l. 370. pontja alatt két melléknévből *ma* raggal is van superlativus képezve. — L. Ὁρτάβης alatt. A β és μ felcserélése szokott.

Ὁρταξέροξωσ — Thuc. 1, 104. Diod. Sic. 11, 69. Xen. An. 1, 1, 1. Ὁρτοξέροξωσ, Herod. 7, 106. Későbbi görög íróknál Ὁρταξάροξωσ, Ὁρταξήωσ. — Óp. *arta-khsatřā* »a fenséges uralmu;« Pape-Benseler Stein után: die mächtige Herrschaft. Stephan. Byzant. szerint Ὁρταξέροξωσ a. m. ἡρωες. Egy I. Artaxerxes korában Aegyptusban készült vázán a három szokott ékirásban van e legenda: Artaxerxes a nagy király, óperzsául: *ardakhcasca naqa vazraka*, a miben a név rosszul van írva. Westergaard így olvassa: *ardakhsarthra*, Benfey: *ardakhcasca*, Spiegel mint idéztem; azonfelül hieroglyphekben is megvan ott a név, Sir Gardener Wilkinson szerint *artasharssha*. Spiegel Keil. 64, 65, 110, 185. Maspero 568. szerint az aeg. írásban *artaksharsha*; mások szerint pedig *artachsesesch*. Az előbbiek hitelesebbek. — E név a phl. *artachshetr*, örm. *artashir*, héb. *oršir*, szyr *ardeshir*, ujp. *ardesir*, *erdesir*. Ouseley II, 243: Artaxerxes or Artaxares of our writers, called in the Pahlavi dialect of his own time *Artahshetr* and in

modern language *ardasâr*. — V. ö. Vaniček az *Ἀρτα-* szó alatt és itt *Ἀρτοξένης* és *Περόσης* alatt.

* *Ἀρταουάσδης*, Artavasdes — Strab. 11, 524—532. Plut. Crass. 21—33. Dio Cass. 49, 25. Cic. ad Att. 5, 21. Óbkt. *areta-vazdanh* »a tökéletes erejű;« *areta ar* többől: tökéletes; *vazdanh*, *vazanh*, *vaza*, *vâza*, szkr. *vâja* a *vaz* többől: erő. Justi Zd. 30, 264, 265, 273.

Ἀρταφέρνης — Aesch. Pers. 21, 776, 778. A scholiasta ehhez: *ἐξ ἐτυμολογίας ὁ Ἀρταφέρνης, ὃν ἐτυμολογεῖ ὁ ἀρτίας ἔχων φέρνας* (Teuffel kiad. 84. l.) *Ἀρταφέρνης* Herod. 5, 25, hol azonban Blakesley kiadása szerint néhány kéziratban itt és 6, 94. 7, 74. *Ἀρταφέρνης* olvasható. Már Blakesley észreveszi a *φρηνς*, *φρηνς* végzet és óp. *frana* egymásnak megfelelő voltát és összeállítja a következőket: Pharnuchus Pharnaspes, Pharnabazus, Tissaphernes, Intaphernes, Artaphernes, Megaphernes stb. Bachr 133, 135: Hellanicus fragm. pag. 144. ed. Sturz (apud schol. Aesch. Pers. 778.) szerint *Ἀρτέρνης* és továbbá: *qui recta, sana utitur mente, ab ἄρτιος et φρήν*. — Keip. 72: óbkt. *areta-franâ* »nagy fényű, tökéletes fényű;« Pape-Benseler is megjegyyez annyit, hogy a perzsa *arta-fra* alakból lett. Ez a *franâ* Keiper szerint az óbkt. *garenanh* synonymuma, töve *frâ* ragyogni, szkr. *par* (Kuhn, Ztschr. X, 104. XII, 377.), a minek tovább képzése a szkr. *prush*, *plush*, (az *a* hang eltompult *u*-vá, v. ö. óbkt. *para* és *parô*, *khshnâ* és *khshnu* Justi Zd. 96. 186. Egy. Phil. Közl. III, 72, 510.) égni; ide való a görög *πρᾶ*, C. E. 284. *Frana* metathesise *farna*, a rövid *a* átment *e* hangba és lett a *farna* themából *ferna*, *ferena*, a miből a görög alakot könnyen megmagyarázhatni. A régi szóból él még az ujp. *ferr* (Palmer 448. csak így: *fer*) pompa, ragyogás, *ferruch*: boldog, szerencsés. V. ö. Keiper 47, 48, 72, 77, 95, 96, 102, 110. — L. Vaniček *Ἀρτα-* alatt.

Ἀρτεμβάρης — Aesch. Pers. 29, 302, 971. Herod. 1, 114, 9, 122. Nic. Dam. fr. 66. Keiper 73, 74, 100. l.: a *bar*, *bara* cselekvő értelemben van használva és az egész óbkt. *artem-bara* »nagyságot vivő, nagyot magán bíró, fönséges, méltóságos,« azaz nem organikus összetétel, az óbkt. *areta*, óp. *arta* (seml. *artem*, nom. és acc.) themából a semleges accusativus levén az első elem. A helyes összetétel lenne *Ἀρταβάρης* v. *Ἀρτοβάρης*.

Justi, Die Zusammensetzung der Nomina im Indogermanischen 104. l. így közli: *aretem-bara* »az igazat művelő, ápoló.«

80. Ἀρεμβαρῶν — Ctes. Pers. Exc. 49. Var. lect. Ἀρεμβαρῶν. Keiper l.: hochgewachsen, azaz óbkt. *areta-bareza-ana* »tökéletes magassággal bíró.« Justi Zd. 30, 211, 374. l. 323. pont, Spiegel Keil. 185. l.

Ἀροξέων — Ctes. Pers. Exc. 29. de var. lect. Ἀροξέων (l. ed. Baehr pag. 166.) és Pers. Exc. 49. Ἀροξάων. — Baehr 187. l.: Ortum putant ex Persico nomine *Artaschetra*, quod *magnum regem* significat. Remansit quoque in Hebraeorum *artachšastâ*, és 446. l.: *Arta* s. *orta*, quod Medis sit: iuste, magnanime. Immo equidem *arta* in Persicis et Medicis vocabulis *regem*, *magnum* significare semper credideram. — Keiper 99. l.: Magas, fenséges uralmu v. nagy országu; helyesen görögül volna Ἀραξάων az óp. *arta-khsatřâ*. Justi is (Zd. 30, 93.) ezt az óbkt. szövegben elő nem forduló szót így magyarázza: óbkt. *areta-khshathra*.

Ἀρύγιος — Herod. 5, 66, a hol egy Sancroft-féle és egy bécsi kézirat szerint Ἀρύβιος van (v. ö. Herod. 5, 108. és Blakesley kiad. II, 226. l.) — Keiper 83. l. így adja: óiráni *artuv-ia*, holott különben az óiráni *v* nem egyenlő a görög *q* hanggal. Ertelme szerintem talán »a magas, fennkölt,« óbkt. *aredu-ia* azaz *areduviya* vagy helyesebben csak *areduvya*, mert *ia* prim. v. secund. affixum nincs az óbaktriaiban. Az óperzsában az *u*-val végződő szó *ia* secund. affixum előtt (mert ott van ilyen) *uv*-vá egészül ki, tehát lenne óp. *artuv-ia* (az óp. *arta* lesz *artu*, mint az óbkt. *areta aredu*.) Justi Zd. 30, 376. l. 376. pont, Spiegel Keil. 185, 150. l. 7. pont.

Ἀσία, Asia — Hitzig szerint, Ztschr. d. DMG. IX, 760. óbkt. *ashya* »tisztá, szent.« Ebből Ἀσιadártas Xen. Cyr. 6, 3, 32. és Ἀσιδάρης Xen. An. 7, 8, 9. óbkt. *ashya-dâta* »a tisztá, szent-alta.« Ez az *ashya* Craosha-nak, a világ égi örének, a törvény első tanítójának mellékneve. Justi Zd. 43.

Ἀσμοδαῖος — τὸ πονηρὸν δαιμόνιον Tobia 3, 8. 17. Káldy-Tárkányi: az Asmodeus nevű ördög, és a jegyzetben: azaz rontó, pusztító. Óbkt. *aēshma-daēva* »a harag szelleme.« Spiegel, Eran. Alterth. II, 132. Avesta übersetzt III, XLVIII. Keiper 63. Justi Zd. 9.

85. Ἀσπαμίτρης — Ctes. 39, b, 40. Keiper 97. l. : óbkt. *aspa-mithra* »lókedvelő« Φίλιππος. Óbkt. *aspa* : ló, és *mithra* : barátságos, szerető, a *mit* többől, melynek értelme : összekötni, közelíteni, időzni. Ellenkezője a szkr. *a-mitra* : ellenség, e névben *amitra-ghāta* »ellenségölő«, Ἀμित्रοχάτης, Ἀμित्रοχάδης Hegesand. ap. Ath. 14, 652. — V. ö. Justi Zd. 37, 232. és Vamiček az utóbb idézett szó alatt.

Ἀσπενδος, Aspendus — Thuc. 8, 81. Xen. An. 1, 2, 12. Hell. 4, 8, 30. Arr. An. 1, 26, 27. Liv. 37, 23. Justi Zd. 304. l. szerint óbkt. *aspeñta* »szaporító, szent,« és tulajdonnév is; töve *span* : elősegíteni, gyarapítani, nőni. V. ö. szkr. *śādvant*, *śvāñtā*, ujp. *eszpēnd* (Palmer szótárában nincs meg).—Azonban Pape-Benseler találóbban származtatja a görögéből : ἄσπενδω, azaz »Freistadt,« mert e pamphiliai város az Eurymedon partján argosi gyarmat volt ugyan, de független a görögöktől. V. ö. Strab. 14, 667.

Ἀστιάσσης — Aesch. Pers. 22. Keiper 74. l. 1) iráni *asta-aspa*, *astācpa*. Az első tag talán megvan ebben : Ἀστυάγης, Ἀστυβάρας (l. a köv. szót). — 2) Valószínűbb, hogy az óbkt. *vaz*, szkr. *vah* (ujp. *veziden*) : vezetni, húzni többől való és ily alakú : *vasht-ācpa* »a ki lovat vezet v. vezetett.« Justi Zd. 264. E magyarázatot Keiper szerint az óbkt. *vazhācpa* tulajdonnév is ajánlja; ez ἄπ. ἔρ. Yasht 13, 102. Ebben *vazha* ebből van ellágyítva : *vaza*, töve *vaz*, értelme »a lövezető, lóhajtó, kocsizó, ἱππαγωγός,« a mihez Ἀστιάσσης csak mellékalak lenne. Azonban Justi Zd. 264. szerint *vazhācpa* valószínűleg ebből származik : óbkt. *vaz*, szkr. *vaj* : erősíteni és *aspa* : ló. — 3) Lehet óbkt. *az*, szkr. *aj*, óp. *aj*, görög ἄγω, latin *ago* tövéből a partic. perf. med. *ashta* és *aspa* »lóhajtó v. a ki lovat hajtott, ἱππηλάτης« és ez az én nézetem szerint a legjobb magyarázat. Justi Zd. 15. Spiegel Keil. 105. 180. C. E. 169. — 4) Óbkt. *hakhsh* tovább képezve ebből : *hac-sh* hajtani, nógatni; a nomen agentis *hashtar* mellékalakja *hashta*, tehát *hashta-aspa* »lőütő, lóhajtó, πλιξίππος.« Justi Zd. 314. — Hammak, Das Historische in den Persern des Aeschylos (Programm des k. k. akad. Gymnas. in Wien, 1865) 47. l. az Ester 9, 8. előforduló *aspātā* nevet (Káldy-Tárkányinál *Eszfata*) Ἀστιάσσης névvel azonosítja, mire Keiper azt jegyzi meg, hogy ebben is van ugyan *aspa*

de a *tā* ebből rövidült meg: *dāta*, tehát e név a. m. *aṣpa-dāta* »a lóadta.« Szerintem helyesebb így származtatni: óbkt. *aṣpa-ta* »lovas.« Justi Zd. 375. l. 343. pont.

Ἀρσιβάρας — Ctes. Fragm. Assyr. 19. (ap. Diod. Sic. 2, 34. ed. Baehr pag. 445.) Alex. Polyh. fr. 24. Nic. Dam. fr. 12. Óp. *arsti-bāra* »lándsavivő« Oppert szerint, a ki így olvassa ez egyszer (NR c 2) előforduló szót; ellenben Spiegel *saraṣti-bara*: ijhordó-t olvas. Spiegel Keil. 106, 186, 210, 219. Keiper 18. Óbkt. *arsti-bara*: lándsavivő, Justi Zd. 32. 209. — Keiper 74. egy előtte homályos *Ἀρσι*, *Ἀρσι* (az *Ἀρσιβάρας* névben) azaz iráni *asta* alkotórészt keres e szóban. I. a *Κραῖς* szót.

Ἀρσις, *Ἀρσις*, *Ἀρσι* — ez utóbbi Plut. Is. et Os 13. szerint aethiopiai királynő; kopt *ha-sa* »a szépareczu.« Uhlenmann 306.

90. *Ἀρσις* — Herod. 2, 136. és *Σάουρις* Diod. Sic. 1, 94. Aegyptusi király, *ases-ka-w*. Maspero 75. — Blakesley I, 268—9 szerint a kéziratokban *Ἀρσις* van, az ő kiadásában *Σάουρις*. Bunsen, Aegyptens Stelle in der Weltgeschichte II, 94. szerint ez az aeg. *seserkera*. — Pape-Benseler szerint aeg. *asuchu*.

Ἀσφυνίς, Asphynis — Notitia dignitat. A mai arabban *aszfun*, a régi aeg. *ha-sefen* v. *ha-sfen* »a tisztulás háza.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 53. 63. l.

Ἀρσις — Herod. 7, 2. Plut. frat. am. 18. Ael. n. an. 11, 27. Ath. 12, 522, b. Diod. Sic. 31, 28. Keiper 75—77. l.: E név az Avesztában *hutaosa*, a mit Spiegel fedezett föl. Justi (Oncken, 1, 4.) 36. is összehasonlítja ezzel. Keiper szerint szabályosan volna *Ὀρσις*, *Ὀρσις* és származnék ebből: *hu* a. m. *εῦ* (a görög *εῦ*, szkr. *su*, óbkt. *hu* új alakok e régiekkel szemben: *Fesv*, *vasu*, *vañhu*, Keiper 100. l.) és *tuç* többől, mely 1) köhögni, latin *tussis*, *tussio*, (Justi Zd. 135.) minek értelme azonban nem felel meg névnek; 2) szkr. *tuç* tű, melynek értelme: csepegni, ömleni, csepegtetni, ömlesztetni, bőven adni, és mely kétségkívül megvolt az óbaktriaiban is ugyanez alakban; 3) *tush* tű: megnyugodni, nyugodtnak lenni, megelégedni, felüdülni (Justi Zd. 135.), melynek alakja nem alkalmas. Keiper szerint tehát a 2. *tuç* a legjobb és a név óbkt. *hu-taosa* »a

jól, a bőven adó,« nagyon alkalmas név királynénak. Justi Zd. 327. l. — Oppert sokkal jobban magyarázza a 3. *tush* többől; *sh* megfelelhet *σσ*-nak. Egy. Phil. Közl. IV, 466.

* *Ἀτραδάτης* — Nic. Dam. fr. 66. Óbkt. *ātare-dāta* »a tűz-adta v. tűz-teremtette.« Justi Zd. 49. 153. Keiper 73. csak említi e nevet.

* *Ἀτράμης*, *Ἀτραμς* — Teuffel ed. Aesch. Pers. pag. 58. Keiper 73. a Xenophantos edényén előforduló név. Óbkt. *ātare-ma* v. *mi* »tüzes, tűzben gazdag.« Justi Zd. 49, 373. l. 272. és 278. pont. A név idézve van Keiper id. h.

95. *Ἀτροπατηνή*, *Ἀτροπάτης*, Atropates — Strab. 11, 506. Steph. Byz. ἡ *Ἀτροπάτιος* v. *Ἀτροπατία Μηδία*, Plut. Anton. 38. Diod. Sic. 18, 3. Just. 13, 4. Plin. n. h. 6, 13, 16. A tartomány neve phl. *atunpatakān*, ujp. *āzerbādegān*, *āzerbājīgān*, *āderbeidsān*, *āzerbeigān*, arabosan *āzerbaidśān*, örm. *atrpatakan*, így nevezve a sok ott levő tűztemplomtól, óbkt. *ātare-pāta* »a tűz által védett.« V. ö. Ztschr. d. DMG. VIII, 15. XIII, 360, 436. Journal as. 3. s. t. 7. (1839.) 285. és 6. s. t. 7. (1866.) 127. 210. l. Haug, Essay 20. 144. l. — Az ujp. *āderbād mā-rāszpend* nevű prophéta mellékneve *mihr szepentemān* óbkt. *ātare-pāta manthra-čpenta* »a tűz által védett szent szó,« más nevén *mīthra čpenta-mana*, *čpento-mainyu* »a szent érzületű, gondolatú közbenjáró.« — V. ö. Duncker IV, 153, 135. Justi Zd. 49, 50. Egy. Phil. Közl. II, 226, 229, 367. Vaniček az *Ἀτροπάτης* szó alatt. — Az óp. alakja lenne *ātīrī-pāta*: a tűz által védett; lehetne különben ez is az alakja: óbkt. *ātare-paiti*: a tűz ura. V. ö. Keiper 73. Justi Zd. 176. 188. Spiegel Keil. 181. 202.

Ἀττακάμ — Priscus 168. Előkelő hún; török-tatár *ata-kam* »atya-pap,« *kam* levén a sámán pap, varázsló. Ez a hún kor érdekes emléke. Vámbéry Hunnok 11, 17, 18, 21. Etym. szót. 38, 85. Prim. Cult. 248. szerint talán a török-tatár *kam*: orvos, *kamlamak*: gyógyítani, *kammak*, *kamlamak*: kötni, talán a gonosz szellemek hatalmát lebilincselni.

Ἀττίλας, *Ἀττίλας* — Priscus Pan. fr. 1—36. Damasc. v. Isid. 63. Menand. Prot. fr. 21. Híres hún király; közelebb áll a valóhoz az ónémet *Etzel*, a magyar *Etel*; török-tatár *etil*, *itil* »nagy folyam,« különösen a Volga. A híres király bizo-

nyosan mint Csinggiz chân később kapta hatalmas pályafutása miatt e nevet. A Kama folyója törökül *ak-itił*: fehér folyó. Vámbéry Hunnok 5, 6, 22.—Ellenkezőleg R. Koenig, Deutsche Literaturgeschichte (Bielefeld u. Leipzig, 1879) 10. l. szerint e név gót szó, *attila* »atyácska« (*atta* atya, v. ö. szkr. *atta*, latin *atta*: apácska, óéjsz. *eddu*: dédanya; *ila* kicsinyítő képző, pl. *vulfila* Wölflin).

Ἄϊτος — aeg. *iôt* »atya«, összetételekben, pl. *Ἀϊτίσις* aeg. *iôt-isi*: Isis atyja. Uhlemann 303.

Ἀχόνρης — aeg. *akhô-en-re* v. *rî* »a nap (sol) prophétája.« Uhlemann 302.

100. *Βαβυλὼν* — Herod. 1, 178. Aesch. Pers. 52. Ctes. fr. 5. ed. Baehr pag. 397—400. Az Etymol. Magn. szerint »Schönstätt,« Jos. 1, 4, 3. Syncell. 44, c. Etymol. M. 828. szerint a héberből: *βαβέλ* a. m. *σύγχυσις*, Phil. de gigant. 15. szerint a. m. *μετάθεσις*. Pape-Benseler. — Helyesen assyr ékiratokon *bab-ilu* »Ilu isten kapuja;« ez átment az óperzsába: *bâbir'u*, a héberbe: *babel*, a hol tévesen származtatják a *belel*, összezávarni igéből (1 Mose 11, 9.) — V. ö. Keiper 59. Spiegel Keil. 211. Egy. Phil. Közl. IV, 466.

Βαγάζος — mihez rövidített dédelgető alak *Βάγας* Din. ap. Ath. 13, 609, a. Thucyd. 1, 129. *Μεγάβαζος*, Ctes. Pers. Exc. 33. *Μεγάβυζος* és ed. Baehr pag. 173. — Óbkt. *bagha-bâzu* »isten karjával bíró.« Óbkt. *bagha*, óp. *baga*: isten, óbkt. *bâzu*: kar. Keiper 95. Justi Zd. 209, 213. Spiegel Keil. 210.

Βαγαπαῖος — Ctes. Pers. Exc. 44. Ehhez Keiper 95. szerint a rövidített kedveskedő alak *Βαγαῖος*, Herod. 3, 128. Óbkt. *bagha-pâyu* »istent birva ótalmazónak«; óbkt. *bagha*, óp. *baga*: isten, óbkt. *pâyu*: védő, töve *pâ*. Justi Zd. 209, 189. Spiegel Keil. 210. — L. mind a két szót Vaničeknél.

Βαγαπάτης — Ctes. Pers. Exc. 14, 59. Más az eredetiltől inkább eltérő alakja *Μεγαπάτης*. Óbkt. *bagha-pâta*, óp. *baga-pâta* »istentől védett v. istent bírva védőnek.« *Pâta* part. pass. a *pâ*, védeni többől. Keiper 51, 95. Spiegel Keil. 208, 210. Justi Zd. 188, 209.

Βάγας — Strab. 12, 553. Paphlagoniai név; tán egyenlő vele a *Βάγης* férfinév, Inscr. 2130. Keiper 96. szerint rövidi-

tett dédelgető név, mely az óbkt. *bagha*, isten, szóból származott; de hogy melyik összetételéből, arról hallgat.

105. Bagophanes — Curtius. Keiper 96. szerint valószínűleg óbkt. *bagha-franā* »isten fényü,« más alakban *Μεγαφάνης* (l. ezt); vagy óbkt. *bagha-van-a* (*van* tő: 1) ütni, győzni, 2) védeni, szeretni, *a* suff. secund. Justi Zd. 266, 374. l. 315. pont). A *φανος*, *phanes* tehát *φανος*, *banes* helyett van nem szabatosan ejtve.

Βαγόραθος — Ctes. Pers. Exc. 44. Keiper 95.: óbkt. *bagha-ratha* »isten kocsija,« a mit kissé bajosan lehet személynévnek mondani. Óbkt. *ratha*, harczy szekér, Justi Zd. 209. 253. és Vaniček *Ἀγα-* alatt. — Ép oly kétes Keiper másik nézete: óbkt. *bagha-raça* »isten harcza,« a miben *raça* későbbi alak *ratha* helyett, *raç* tő pedig nincs; az óbkt. *raçman*, hadoszlop, nem ebből, hanem *arez* tőből (nyujtózzkodni, egyenesnek lenni, *areza*: csata) származik. Justi Zd. 30. 254.

Βαγρανδαννή — Ptol. 5, 13, 20. a Tigris forrásvidéke. Justi összehasonlítja vele az örm. *bagreuand* nevet, melyet így lehet származtatni: óbkt. *bagha-raēvañt-āna* »isten fényességü v. fényes részekkel bíró;« óbkt. *bagha*: isten v. rész, darab, *raēvañt*, *raēva*: fényes, *ana* v. *aēna* affix. secund. — Justi Zd. 209, 250, 374. l. 317. és 323. pont, Spiegel Altbaktr. 86. — Justi így írja: *Βαγρανδαννή*, a mi az eredetihez közelebb van.

Βαϊανός — Menand. Prot. fr. 9—66. az avar fejedelem neve, inkább cím, mint név. A keleti törököknél és mongoloknál még ma is név, melynek értelme »gazdag, hatalmas, nemes,« *bajan*. Vámbéry Hunnok 22. Etym. szót. 199. — Edelspacher szerint, Nyelvt. Közl. X, 341. *bojan* *bajan* török eredetű és egy régibb *baj-gan* alakra utal. A *bojan*-ból lett Porphyrogenitusnál *βοϊανος*, Cinnamusnál *μπάνος*, a latin *banus*, a magyar *bán*; előfordul *βοϊανος* alak is. Miklošich, Die slavischen Elemente im Neugriechischen, illető helyen azt mondja, hogy e szó *ban* nehezen szláv eredetű és összehasonlítja vele *bojan*-t, *βοϊανος*, az avarok harczias fejedelmét. — Kun LXII. l. *bajan* mellé állítja a csag. *baj*, gazdag, fejedelem, szót.

Βάξυς, *Βήσυς*, *Βήσας* — ez utóbbi Anth. app. 30. aegyptusi tánczos; aeg. *bedž* »karvaly.« Ebből van képezve: *Βησά-*

ριον, aeg. *bedž-har* »Karvaly-Horus« vagy megfordítva Ἡδβη-
κισ, *har-bedž* »Horus-karvaly;« Ἡδβεκος, *pa-bedž* »a kar-
valyé« (*pa* articulus possessivus). A karvaly Horus symbo-
luma. *Bedž* helyett *bīdž* is olvasható. — Uhlemann 303, 304.

110. *Βακτρία* — Strab. 11, 516. Polyaen. 1, 1. tarto-
mány; *Βάκτριος* Aesch. Pers. 306, 318. *Βακτρίη χώρα* Herod.
4, 204; τὰ ν. ἡ *Βάκτρα* Diod. Sic. 11. 69. Arr. An. 7, 9, 8.
Strab. 11, 514. *Βακτριανή* táj, Pol. 10, 48. Diod. Sic. 2, 6.
Ael. v. h. 12, 37. — Pape-Benseler: a mai *Balkh*, óp. *Bachdhi*.
Óp. *bákhtris*, óbkt. *bákhdhi* ellágyulva és megesonkulva, phl.
bakhr, metath. *barkh*, *balkh*, ujp. *belch*, ar. *balch*, örm. *bahl*,
balh. Etymológiát nem adnak forrásaim. — Justi Zd. 213.
Spiegel 211. Keiper 59.

Βαλέζωρος — Maspero 440. *Βαλεάζωρος* Menand. Eph.
ap. Jos. c. Ap. 1, 18. I. Hirom tyrusi király fia; phoen. *bá al-
sôr* »Tyros Ba'al-ja, ura.«

βαλὴν — Teuffel Perser 78. l. megjegyzi, hogy ez a hé-
ber *bá'alēnū* »urunk« (v. ö. Ἰδωνις a héb. *adōnī* »uram.«)
A sémieek szájából a hellének a szót rendesen suffixummal el-
látva hallották és ezt az alakot tartották nominativusnak. Sext.
Emp. p. 672, 26. Bk: οἱ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ποιμένες ἰὼ βαλ-
λὴν λέγοντες ἰὼ βασιλεῦ λέγουσι φρυγιστί. Hesych. I, 685:
βαλλήν . βασιλεὺς φρυγιστί. Innen van a phrygiai *βαλιναῖον*
őros, Ps. Plut. fluv. 12, 3. azaz *βασιλικόν*, és a phrygiai kirá-
lyi ünnep *βαλιναῖος ἑορτή*. — Másképp Vaniček.

βάλσαμον, ἡ βάλσαμος — Diod. Sic. 19, 98. A balzsam-
bokr, Theophrastusnál a szagos gyantája. Héber *bēsēm*. Mül-
ler BB. 276, 281, 285.

Βαραζί — Ester 1, 10, a dativusban, *Βαραζης* Agath.
4, 13, *Βαραζαῦς* Cedren. I. pag. 753. ed. Bonn. *Οὐαραζης*
Proc. Goth. 3, 27; 4, 13. v. ö. Mos. Choren. 2, 7. — Óbkt.
varáza »vadkan,« és Içvañt atyjának és Vistâçpa egy fiának
neve az Avesztában. Szkr. *varáhá*, phl. *varáz*, *varač*, ujp.
guráz, *vuráz*, örm. *varaz*. Justi Zd. 268. — Hogy perzsáknál
törököknél egyaránt mily megtisztelő czím a vadkan neve és
mily szerepet játszik e szó képies beszédökben, arról l. Vám-
béry Prim. Cult. 135, 200. Egy Phil. Közl. III, 512. — Hason-
lóan használja e szót Homer, Il. 5, 782. az achivokról általában:

. . . λείουσιν εοικότες ὠμογάγοισιν
 ἢ συσι κάπρσι, τῶντε σθένος οὐκ ἀλαπαδόν, Idomeneusról
 Il. 4, 253: συῖ ἔκελος ἀλκήν, Polypoetesről és Leonteusról
 Il. 12, 146: ἀγροτέροισι σύεσσι εοικότε. És végre Il. 17, 20—22:

οἷτ' οἷν παρδάλιος τόσσον μένος οὔτε λόντος
 οὔτε σὺς κάπρου ὀλοόφρονος, οὔτε μέγιστος
 θύμος ἐνὶ στήθεσσι περὶ σθένει βλεμναίνει.

115. *Βάρεξ* — Theophanes szerint hún-szabir nő neve; töröktatár *barsz* »párducz,« a mi gyakran előforduló tulajdon név. Vámbéry Hunnok 22. Prim. Cult. 204. szerint ez a *barsz*, *parsz* a perzsából kölcsönzött szó, a párducz eredeti török neve *arszlan* (erős állat, Etym. szót. 28.) levén. Ujp. *pârsz*: leopárd, párducz.

Βαρζάνης — Arr. An. 4, 7, 1. Diod. Sic. 2, 1. Keiper 91: óbkt. *bareza-ana*, »a magassággal biró, a nagyságos.« Justi Zd. 211, 374. l. 323. pont.

* *Βαρζαγάρνης* — Jos. arch. 14, 13, 3. b. Jud. 1, 13, 1. Óbkt. *bareza-franâ* »a magas, fenséges fényü.« A *franâ* szót l. bővebben *Ἀρταφρηνής* alatt. Justi Zd. 211.

Βαρίσσης — Ctes. Pers. Exc. 14. var. lect. *Βαρίσης* ed. Baehr 133. Ez utóbbi a helyesebb alak; töve az óbkt. *barez*: nőni, szkr. *barh*, v. ö. óp. *bard^oiya* Smerdis tulajdonneve; óbkt. *berezañt*: magas. Értelme tehát »a megnőtt, magas.« Justi Zd. 211. Keiper 50, 91. — Az összeesküdtek névsora össze van állítva Baehr 133. és Keiper 48. l.

Βαρσαέντης, *Βαρσαέντος* — Arr. An. 3, 8, 4—25, 8. Keiper 91: óiráni *bareza-vanta* »nagysággal ellátott, nagyságos.« Justi Zd. 211, 376. l. 384. pont. Az affix. secund. Justi szerint helyesen *vañt*; a Keiper használta *vanta* sem szó, sem affixum. E névnek megfelel az óbkt. *berezvañt*: fenséges, hatalmas és tulajdonnév. Justi Zd. 217, 218.

120. *Βαρσίνη* — Diod. Sic. 20, 20. Plut. Eum. 1. Arr. An. 7, 4, 6. Barsine, Justin. 15, 2, 3. Nőnév. Keiper 91. szerint óbkt. *bareza-ina* »a nagysággal biró, nagyságos.« Justi Zd. 211, 375. l. 333. pont.

Βασίχ — Prisc. Panit. fr. 8. A királyi szittyák egy vezérének a neve. Török-tatár *baszikh* »alacsony, zömök;«

töve *basz, baj, bat*: alatt, elmerül, nyom, közönséges. Vámbéry Hunnok 22. Etym. szót. 206. l.

Βασσάκης — Herod. 7, 75. Keiper 93. l. szerint assimilálva ebből: *Βαρσάκης*, óbkt. *barezaka*, értelme tehát »a magasságos.« Töve *barez*: nőni, *bareza*: magasság; vagy a töből primar. képzővel *barez-aka*, vagy a névből secund. képzővel *bareza-ka*. Justi Zd. 211, 368, 375. l. 137. és 338. pont. — Talán ide tartozik *Βήσσος* is; l. ezt.

Βατανῶχος, Βατάνωχος — Aesch. Pers. 982. Keiper 77, 78. l.: Bizonytalan etymológiájú; talán óiráni *maṭana-uka* »az összekötött, barátságos,« töve óbkt. *mit* összekötni, közeledni, tartózkodni, a miből ez az emlékekben elő nem forduló mellékalak származnék: *maṭ*, és ebből *maṭana* főnév: összekötés, barátság. — Pott szerint *vāthwana*, az óbaktriaiban ótalom jelentéssel előforduló szóhoz való e név. Azonban Justi Zd. 288. csak óbkt. *vāthwa*: nyáj, van. Az *uka* képző szétbomlik e két secund. affixumra *u* és *ka*, Justi Zd. 375. l. 336. és 338. pont, Spiegel Altbaktr. 89. Keil. 150. l. 10. és 12. pont. — Keiper az Arr. An. 2, 25, 4. előforduló *Βάτις* és Curtiusnál olvasható *Betis* nevet is ide valónak tartja. — Justi Zd. 232.

βδέλλα, βδέλλιον, bdellium — Hesych., Diosc., Galen., Plin. 12, 9. Növény és gyantája. Szkr. *udūkhala* v. *ulūkhala* Lagarde szerint, a ki ide vonja a héber *bdōlach* alakot is; Renan Lassen nyomán a szkr. *madālaka* alakot adja. Müller szerint e szó nem sémi, hanem indogermán töből való idegen szó a görögben. BB. 280, 282.

125. *Βέλλης* — aeg. *belle* »vak.« Uhlemann 307.

Βέριχος — Prisc. Panit. fr. 8. ed. Müller IV, 91, 94. Előkelő hun Attila udvarában. Vagy *ber-ikh*, a török-tatár nyelvekben »adomány, ajándék,« minek töve *ber, bir, ver, vir*, ad, ajándékoz, Vámbéry Etym. szót. 207. l.; és nézetem szerint ez a helyes magyarázat; minthogy sok nyelvben megvan e név: istenadta, itt is bizonyára az isten szót kell alatta érteni. Vagy lehet még török-tatár *bar-ikh* »birtok, kormányzás,« minek töve *bar, var, birni, lenni, vagyon*, Vámbéry Etym. szót. 204. l. Nevezetes, hogy Vámbéry mégis a gazdaságot jelentő oszm. *barik* szót a *bar, var, menni, járni* tőhöz veszi, mintegy a ház menetének magyarázva. — Vámbéry Hunnok 22. l.

βήρυλλος, ή, néha *ό*, beryllus — Addaeus 6 (IX, 544). Dion. Per. 1012, Luc. V. H. 2, 11. Drágakő faja; az arabban *ballaur*, *billaur*, *balûr* annyi mint kristály; a kúnban is volt *bolor*, *bolár*, kristály, Kuun 227, 302, 345. l. A németben lett belőle: die Brille, a franciában *béricle*, *bésicle*, Müller M. újabb felolv. 570. s köv. l. Palmer 91. Wahrmond Hdb. II, 100, l. Lagarde szerint a görögből lett az arámi *billôr*; Müller is indogermán szónak tartja, de a görögben idegennek. BB. 280. l.

Βηρυτός — Noun. 43, 130. Dion. Per. 911. Pol. 5, 61. Jos. b. Jud. 1, 21. 11. Plut. Ant. 51. A latinban Berytus, és mivel Augustus császár szépitette, Julia Augusta Felix Berytus lett a neve; aztán Claudius és Caracalla diszítette, a miért Antoninianának nevezték. Már Pape-Benseler is Stephanus Byzantius nyomán, ki szerint a phoeniciai *βήρ* a. m. *გრέαρ*, Bornstedt-nek magyarázza; aztán Helladius szerint, ki a *βηρούτ* phoen. szót a görög *ισχύς*-nek tartja, *Meiningen*, azaz: a hatalmas is lehet. Az előbbi a helyes; a phoeniciai *bežrôt*, »kútak,« v. ö. arab *bîr*, kút. A város neve ma Beirût. Schröder 135. l.

Βήσσος, *Βησσός*, Bessus — Strab. 15, 724. Diod. Sic. 17, 74—83. Plut. Alex. 42. Arr. An. 3, 8, 3. Curt. 5, 8. Keiper 93. l. szerint talán *Βασσάκης*-hez mint kedveskedő név tartozik, így: ób. *barezaka*, *barsaka*, *bassaka* és *barsa*, *bassa*; töve akkor *barez*, nőni, volna, a név maga pedig *barez*, magasság, és *aka* képző (mely azonban csak elsőrendű) volna. V. ö. Justi Zd. 211, 368. l. 137. pont. — L. a *Βασσάκης* szót.

130. *βίχος* — Herod, 1, 194. Xen. Anab. 1, 9, 25. Pol. 6, 14, 7, 162. Ath. XI, 784, d: *γιαλωδες ποτήριον*. Víz vagy bor tartására való füles edény. Wörterbuch zu Xenophons Anabasis von F. Vollbrecht 39. l. szerint *έ βίχος*, sémi szó; Lagarde szerint a héber *baqbûq*, palack; Müller BB. 276, 287. l. szintén séminek tartja, de az említett héber szóval nem veti össze. Mások szerint Herod. szövege alapján assyr szó. — L. Vaniček.

Βίτγορ — Var. lect. Bittugor, Biturgur; Jordanis 182. Hún törzs neve; lehet a török-tatár *bitgür* »növekedő« vagy *bitürgür* »kiirtó.« Vámbéry Hunnok 22—23. l.

Βλήδας — Prisc. Pan. fr. 1. Jordanis 128. Attila testvére neve. Török-tatár szó két mássalhangzón nem kezdődhetik; e név talán *bülüt* »felhő.« Hasonló alakjai a csagatáj-oszmán *bulut*, az altáji *pulut*, a jakut *bilit*, a csuvas *pült*, a magyar *felhő*, a finn *pilvi*, a votják *piljem*, a mordvin *pel*, a cseremis *pöl*. Tehát e szó az ural-altáji népek elválása előtti időből való! Vámbéry Hunnok 23. l. Primit. Cult. 166. l. Etym. szót. 214. l.

Βοκόλαβρα — Theophyl. 1, 8. Avar főpap, varázsló; török-tatár *bögü*, *böjü* »lekötés, varázs,« a magyar *bü*, épügy mint a csagatáj *baj* a. m. a magyar *báj*; tehát *bögüler* vagy *böjüler* »varázsló pap,« vagy »varázs-szertartás.« Vámbéry Hunnok 11, 23. l. Etym. szót. 198. l. Hunfalvy Ethn. 152. l. Kuun LXII. LXXXVII. l.

Βραχμάν, *Βραχμίν*, több. *Βραχμᾶνες*, *Βραχμάναι*, *Βραχμᾶναι*, *Βραχμῆνες*, *Βράχμαι* — Ptol. 7, 1, 74. Nonn. 39, 358. Clem. Al. str. 3, 7. Damasc. v. Isid. 67. Brachmanae — Plin. 6, 17. — Az indiai várnák elsejébe tartozók, a papok és tudósok. Szkr. *brahma* (masc. v. neutr.), az istenséghez igyekvő áhitat, Roth szótára szerint minden jámbor nyilvánulat az istentiszteletnél; *brahmā*, a brahman; *brāhmaṇa*, (patronymicum, leszármazott szó) jámbor imádkozó, isten szolgálója; aztán: utasítás, szemlélet. E szók töve a. m. erőteljesen létrehozni, erősíteni, előmozdítani. Lefmann (Oncken 1, 3.) 37. és 72. l. Duncker III, 118, 538. l.

135. *Βύβλος* — Strab. 16, 755. Jos. b. Jud. 1, 21, 11. Nonn. 3, 109. Arr. An. 2, 15, 6. Ptol. 5, 14, 4. Phoeniciai város, értelme Schröder 129. l. szerint »a hegy,« phoen. *gibël*. Az ószövegségben *gebal*; mai nevén is még *dsubeil*, a kis hegy.

Γάδευρα, *τά*, *Γάδειρος*, *ἡ*, *Γηδείρα*, *τά* — Gades, ium — Strab. 1, 38, 3, 169. Diod. Sic. 4, 18. Arr. An. 3, 30. Herod. 4, 8. Plin. 4, 22. Hispania Baetica egy szigete (ma Leon) és városa (ma Cadiz), a római császárok korában Augusta Julia Urbs Gaditana. Pape-Benseler e görög magyarázatokat közli: *Landshöh*, tulajdonkép *Landeshals* és *Schaafhausen*, *Εὔμηλος*; Plinius szerint *Siebeneck*; a helyes a phoen. *garta*, héb. *hag-gádër* »saeptum, *τὸ τεῖχος*, a bekerített.« Így Schröder 80. l. Azonban a 130. l. szerint a phoen. *gädër*, héb. *gezērâh*, arab

dsazîrâ »terra resecta, id est fertilis in medio deserti« azaz sziget, oáz. V. ö. ehhez Gisira zeugitanai város nevét.

γαῖος — Vaniček e szóról bőven és jól ír; csak azt akarom megjegyezni, hogy az óbaktériában nincs *gaēshu* alak, hanem csupán *gaēcu*, azaz: buzogány v. lándsa és az Avesztâ sok helyén Kereçâcpa (azaz *kereça-açpa*, a soványlovú, lósoványító, lókinzó? Phl. *kerçâcp*, ujp. *gersâszb*) hős mellékneve: a lándsás, buzogányos. Justi Zd. 99. l., a hol azok neve fel van sorolva, a kik e nehezen megfejtethető szóval foglalkoztak.

ΓΕΟΠΟΘΡΟΣ — a behisztâni hegy alján levő görög feliratos táblán, mely nagyon meg van rongálva és a 42—46 évből való Kr. u., az arsacida korból; a felirat XXI. Arsakes Gotarzesről szól, a ki Gew fia volt; tehát *Γεοποθρος* a régi perzsa *gavaputhra* azaz *γεFo-ποθρο-ς*. Így Justi (Oncken I, 4.) 167. l. — Magam azt tartom, hogy mivel *gava-puthra* sem barom fiát, sem gonosz lelkek fiát természetesen nem tehet (Justi Zd. 103, 104. l.), a *gava* régibb *kavan*, *kavya*, *kavi*, király, (szkr. *kavi*, phl. és pã. *kai*, ujp. *kej*) alak lágyabb szókezdővel való újabb alakja; e szerint *kava-puthra* »király fia.« Justi Zd. 81, 190, 191. l. Müller Lautl. I, 8. l.

Γίγης — Din. ap. Plut. Artox. 19. Parysatis szolgálojának a neve. Var. lect. *Γίγγης*. Keiper 81. l.: óbkt. *gi* tő a. m. élni, ebből kettőztetéssel *gi-gi-s* »az élő, nagyon élénk.« — Justi Zd. 105, 116, 117. l. szerint a *gi*, *ji*, *jiv*, *ju* tő az óbktban a. m. élni. Azonban abban téved Keiper, hogy az óbkt. *ji-sti* az Avesztában nőnemű tulajdonnév; e szó mint nőnemű főnév a. m. az élet, mint hímnemű szó Ashâhura atyjának neve. Justi Zd. 117. l.

140. *Γέσμος* — Theophanes. A török-tatár *jîšim* »a villám.« Ott Attila egy fiának a neve, ép úgy mint később egy szultáné, *Bâjezid jîldîrim*, a villám, és mint régebben volt *Hamilcar Barak*. A szó töve *jas*, *jîs*, *îs*, világos, fényes. Vámbéry Hunnok 25. Etym. szót. 130. Primit. Cult. 168. l.

γοῖδ — Dioscoridesnél a fekete keménymag, coriander; a héber *gad*. Müller BB. 276. és 281. l.

Γορδίας, *Γόρδιος*, *Γορδίνης* — az első pénzeken, az utolsó Herod. 1, 14. Phrygiai és cappadociai férfinév. Pape-Benseler azt mondja, hogy ha nem keleti szó, akkor a görög *Γέρδω*, ál-

dozni, igéből Oppermann. Justi Zd. 269. l. : óbkt. *vareda* »növő, növés, erő,« v. ö. a szkr. *vardhá*, phl. *gûrtish*, ujp. *gurd*, hős, alakokat. C. E. 538.

* *Γουσαναστάδης* — Procopius b. Pers. 1, 5. és megemlítve Müllernél, Journal as. 3. s. t. 7. pag. 343. A következő magyarázatok lehetségesek: 1) óbkt. *gaosha-nath-ta* »kinek füle le van vágva;« 2) óbkt. *gaosha-nis-had* »a zúgban ülő,« az ujp. *gûseh-nisîn*. Justi Zd. 100, 166, 318, 370. l. 209. pont; 3) Müller szerint ujp. *gûsân usztâd*, a királyi kémek feje, v. ö. *ὄτα βασιλέως*.

Graucasus — Plin. 6, 17: Caucasum montem Graucasum, hoc est nive candidum. Var. lect. Croucasim. Török-tatár *kar*, hó és *okar*, magas; ez utóbbi *augan*, ujp. *okan*, csag. *ogan*, legfőbb lény, isten, alakjában fordul elő. Tehát *kar-aukar*, *kar aukas* »hótól fehér magasság.« Így Kuun LVIII. l. Vámbéry az *okar*, magas, szót az *ak*, *ag*, *ok* többől származtatja, az *okkan* isten szót pedig az *ok*, *og*, *ong*, tudni, tanulni, tanítani, tövéből. Etym. szót. 22, 55, 95. l.

145. * *Γωβάρις, Γώβαρις* — Luc. catapl. 6. Suidas. Keiper 100. l. csak azt mondja, hogy a régi perzsa *bar* tő (hordani, vinni) cselekvő értelmű *bara*, vivő, alakja van benne. Én azt tartom, hogy e név óbkt. *gáo-bara* »a marhavivő« nagy testi erejéről. Vannak mesék, hogy gyakorlat által egyesek oly nagy erőre tettek szert, hogy bikát elbirtak; arról szól a Pythagoreus Miloról való monda, meg az ujperszában Nizâmi költő Heft peiker (a hét szép alak) czimű romantikus költeményében a következő elbeszélés: Behrâm Gûr szâszânida perzsa király (e néven az ötödik, uralkodott Kr. u. 420—440.) vadászaton megharagudott kedvelt rabszolgájára, Fitneh-re (a nyugtalanság), mert ez felszólította, hogy lője át nyilával a vadszámár patkóját futtában. Behrâm megfeszítette íját és az állatnak, mikor az vágatva hátsó lábát egész füléig felvetette, lábát és fülét ugyanazzal a nyillal átlötte. Fitneh vakmerőségeért halálra ítéltetett, azonban nagy könyörgéssel rávette azt az embert, a kinek meg kellett volna őt ölnie, hogy bocsássa szabadon; erre meghúzta magát valahol falún és azzal mulatott, hogy kis borjut naponkint lépcsőkön felvitt. Hat év múlva a hat éves bikát ép oly könnyen vitte fel, mint kezdet-

ben a hat napos borjut. Mikor egyszer azon a vidéken vadászott Behrâm, hallott erről a csudáról, látni kívánta a leányt, felismerte benne kedves Nyugtalanságát és megbocsátva neki feleségül vette. Hammer, Geschichte der schönen Redekünste Persiens 114. l. — Lehet azonban, hogy e név csak a *Γωβρίας*, *Γωβρίης* (Xen. Cyr. 4, 6, 1. Herod. 3, 70.) mellékalakja; ez az óp. *gaubar' uva*, az ujp. *gânbâreh*, *gâtûpâreh* (Egy. Phil. Közl. IV, 469.), és valószínűleg szintén *gau-bar-uva*, azaz »marhavivő,« ámbár *uva* képző nincs a régi perzsában. Spiegel Keil. 195. Justi Zd. 103, 209. l.

Δαγών — Phil. Bybl. fr. 2, 8, 14. szerint *Σίρων*, később *Ζεὺς Ἀγορρεός*, tehát a földművelés, termés istene a phoeniciaiaknál. Phoen. *dâgôn*, ebből: *dâgân*, gabona; van még *ba'al dâgôn* »a gabona ura.« Schröder 124. l. — Movers szerint phoen. *dâgôn*, *dâgân* szintén gabona; e nézetben Duncker I, 422. és 552. l. nem osztozhatik, mert az aszdódi és ninivei halkekpek határozottan ez ellen és a mellett szólnak, hogy az assyr *dâkân*, a phoen. *dâgôn* a. m. »halisten,« *dâg* halat jelentvén. Mindamellett azonban lehetett a nedvességből termést adó isten a földművelés ura, védője a philisteusoknál és babyloniaiaknál.

Δαδοῦχος, *Δαοῦχος* — Xen. Cyr. 6, 3, 29. Keiper 77—79. l.: régi perzsa *dâduka*, óp. *dâd'uhya*, ujp. *dâdûjeh*; a régi alakban *uka* képző (Justi Zd. 370. l. 192. pont és 375. l. 338. p.) A *dâ* tö következőt jelent: 1) adni, hirdetni, 2) letenni, teremteni, 3) tudni, 4) osztani, 5) szívni, inni; e sok közt e név töve kétséges. Megérteni az ujperszából lehet, hol *dâdik* v. *dâduk* 1) öreg szolga, 2) igazságszolgáltató. Ez utóbbi a 4. *dâ* osztani, v. 2. *dâ* megállapítani, többől származik (Justi Zd. 153. l. a *dâta*, törvény, szót a 2. *dâ* többől credteti; a többi l. Justi Zd. 150—152. l.) A régi *dâta* helyett tehát ezt kell alapul elfogadni: *dâda*, *dâdu*, törvény, igazság, meg *kaya* képzőt, melyből *kya*, *hya* lesz, és megvan az eredeti *dâd'uhya*, melynek *Δαδοῦχος* mint régibb alak megfelel. Hasonló a *Δαδῶης* Aesch. Pers. 304. és *Δαίχαι* Herod. 3, 91, 7, 66. tulajdonnév, mely utóbbiról mint nép nevről l. Blakesley II, 225. és Ujpersza nyelvjárások cz. dolgozatom 11—12. l. Ez az ó-iráni *dâdaka* és *dâdika*, oly hangváltozással, mint az óp.

mathra (?) és *m'ithra*, *anáhata* és *anáhita*. *Δαδάκης*, *Δάδακος*, *Δάδαγος* és rövidítve *Δάδος*, tehát a. m. »igazságos, törvényes.« *Dādika* i hangja úgy is magyarázható, hogy kötőhang, Spiegel Altbaktr. 89. l. — Erre meg kell jegyeznem, hogy az óp. *ka* csakugyan másodrendű képző, azonban *ya* elsőrendű, tehát csak tőhöz járul, l. Spiegel Keil. 150—1. l. 12. és 31. pontját; *kaya* és belőle ellágyult *hya* képző pedig nincs. Az óperzsából tehát bajos e nevet kimagyarázni. Az óbaktériaiban sincs *kaya* suff. secund., *hya* pedig csak egyszer fordul elő; *ka* és *ya* suff. secund. külön-külön van. Justi Zd. 375, 376, 377. l. 338, 376, 395. pont.

Δᾶοι, *Δάοι*, *Δᾶαι*, *Δάαι*, — Herod. 1, 125. Pol. 5, 79. Strab. 11, 508. Arr. An. 3, 11, 3. Ptol. 6, 10, 2. — Dahae, Plin. 6, 17. Tac. Ann. 11, 8. Curt. 7, 3. Liv. 35, 38. — Pape-Benselernél Hesychius szerint *Schakals* v. *Wölfe*, mert *Δάος* a. m. *δᾶΦος*, lat. *davus* és macedoni és phrygiai nyelven a. m. *Θῶς*. A nép és farkas nevét közli Vaniček; a nép nevének két magyarázatát adja, mely közül, úgy látszik, a második a helyes. Cunningham, Archeological survey of India II, 47. l. szerint ugyanis e nép neve az óbkt. *dahyu* »elpusztító;« G. Rawlinson szerint pedig a dahák a parthusok legközelebbi rokonai voltak. Justi Zd. 155. l. szerint is az óbkt. *dāha*, *dāhi* a *dah*, elpusztítani tövéből származik, és szittya, turáni törzset jelent. Szkr. *dātā*, ujp. *dāh*, *dāhisztān*, *dehisztān*, chinai *ta-hia*. Kuun LXVIII. l.

Δαρειός — Vaniček magyarázatát a következővel egészíthetem ki. Justi Zd. 147. l. szerint a *dar*, tartani, ige tövéhez tartozik e név; Müller M. újabb felolv. 231. l. a birodalom tartója v. fenntartója. Keiper 79—80. l.: a pontos alak *Δαρειαῖος*, *Δαραιαῖος* helyett; előfordul Aesch. Pers. 164. s gyakran. Teuffel kiad. 113. l. megjegyzi, hogy Dindorf szerint csak e négy alak van: *Δαρειός*, *Δαριάν*, *Δαριαῖος*, *Δαριήκης*. Ctes. Pers. Exc. 48. és állandóan *Δαρειαῖος*, l. ed. Baehr 192. 193, 457. Strabo így ír: αἱ δὲ τῶν ὀνομάτων μεταπτώσεις καὶ μάλιστα τῶν βαρβαρικῶν πολλαί. καθάπερ τὸν Δαριήκην Δαρειὸν ἐκάλεσαν. V. ö. Herod. 1, 209. Xen. Anab. 1, 1, 1. de Hell. 2, 1, 8: *Δαρειαῖος*; Thuc. 1, 14, 1. A vocativus *Δαριάν*, Aesch. Pers. 662, 671. mert az óperzsában nyilván volt *dāraya-na* (Spiegel Keil. 151. l. 27. pont). Ἐπ' ἰgy *Δαριήκης* valószínűleg óp. *dāraya-ka* (Spiegel Keil. 150. l. 12. p.) alakból lett. —

Az óp. alak, mely feliratokban előfordul, *dārayavus*, Spiegel Keil. 203. l. Fickszerint az óbkt. *dar* tű, tartani, megtartani (Justi Zd. 147. l.), partic. act. praes. *dārayaṇt* tartó, igazító, pl. e névben: *dārayat-ratha* a kocsit igazító, Yasht 13, 108. (Justi Zd. 155.) Tehát *dāraya-vu* v. *va* a név alakulása. Azonban *vu* képző nincs a régi perzsában; *va*-t l. Justi Zd. 376. l. 382. pont alatt. A Fick-féle elméletnél fogva (l. az *Ἀράβης* szónál) e *va*, *vu* képző alatt mindenfélét érthetni; a név értelmét nyilván eltalálta Herod. 6, 98: *Δαρείος ἐρξείης* (Blakesley II, 144 szerint *ἐρξείης* az Etymol. Magn. után: *ἐρξίας* v. *ῥεξίας* ὁ πρακτικός, a tetterős) és Hesych. *ἔκτωρ*. Tehát értelme: a visszatartó, fenntartó, elhárító. — Az ujperzsában *dārāb* ebből: *dāra*(*ya*)-*v(us)*, a *v b* hangba menvén át; a rövidebb alak *dārā* ebből: *dāra* (*yavus*). Az ujperzsa népetymologia ebből magyarázza: *der āb*, a vízben, l. Spiegel, Eran. Alterth. II. 584. — Spiegel Keil. 76. l. szerint az eredeti óp. alakhoz közelebb áll a héber *darjāvèš*, mint a görög alakok. A név a *dar* tű, szkr. *dhri*, tartani, causalis alakjából származik. Koch (Crusius) II. 1, 1. jegyzetében azt mondja, hogy *Ἀχιλλεύς* valószínűleg *Ἐχέλαος* »Volkshalter,« és ezzel találóan összeállítja a *Ἐκτωρ* és »*Darajavus*« neveket. — Az aeg. feliratokban *ntariuš* (Maspero 568.), *dariuš*.

150. * *Δαρεῖται* — perzsa néptörzs a kaspi tenger melékén, Herod. 3, 92; a tájékuk *ἡ Δαρεῖτις χώρα*, Ptol. 6, 2, 6. Stephan. Byzant. *Δαρεῖται*. Kétségkívül az óp. *daraya*, óbkt. *zrayanēh*, tenger, szó nyugati perzsa alakjából képződött: *dara-yiya* »a tengeri, tengerparti lakós;« ujp. volna *derjāji*. A *τ* ugy látszik görög toldalék. Spiegel Keil. 201. Justi Zd. 127. l.

Δαταγέρνης, Dataphernes — Arr. An. 3, 29, 6. Curt. 8, 3. Keiper 82. l.: óbkt. *dāta-franā*, *dāta-farnā* »a törvény fel-sége, a törvény fényét biró« (óbkt. óp. *dāta*, ujp. *dād*, Justi Zd. 153. Spiegel Keil. 202. l.) vagy »a teremő fénye« (óbkt. *dātar*, mellékalakja *dāta*, ujp. *dādār*, Justi Zd. 154. l.) Az összetétel második elemét l. az *Ἀρταγέρνης* szónál.

Δεγγίξίχ — Prisc. Pan. fr. 36, 38. Attila fiának neve. Török-tatár *ting-kizik* »igen tüzes, heves;« közel áll ehhez Temudsin neve Csinggiz chán, azaz *csing-giz* »igen heves.« Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 97. l.

δέλτος — író tábla; a héberben *dēlēt* »ajtó, könyv oldala v. columnája«; Eustathius szerint: τὸ τῆς δέλτου δὲ ὄνομα ὁμοίως ἄνωθεν κατέβη ἀπὸ τῶν δελτωτῶν βιβλίων ἵπουν ἐκ τῶν κατὰ δέλτα πτυσσομένων γραμῶν, αἱ κυρίως δέλτοι καλουμένοι ἀφῆκαν τοῖς ὕστερον βιβλίοις κληρονομησαί τοιαύτης κλήσεως és továbbá: ὡς γὰρ δέλτος διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα. Pape is háromszögű alakjából magyarázza nevét. Előfordul tábla értelmében Soph. Tr. 683. Ar. Th. 778. Herod. 8, 135. Aesch. Prom. 791., írás, levél, végrendelet, költemények értelmében Plat. Ep. 2, 312. d, Luc. Tim. 22. Strat. 2 (XII, 2.) Eryc. 13. (VII, 36.) Azonban háromszögű könyv nem volt; a héberből való származtatás a helyes. Müller BB. 276, 287. l.

Διαβιῆς — Aeg. király, Eratosthenes szerint *φιλέταιρος*, a mit a kopt nyelv segítségével ki lehet e névből olvasni; kopt *tiēp-hop* »barátjait szerető.« Uhlemann 305. l.

155. Διαῖς — Aesch. Pers. 996. Csak e helyen fordul elő. Hannak, Das Historische in den Persern des Aeschylus (Programm des k. k. akadem. Gymnas. in Wien, 1865.) szerint óbkt. *daēva-kasha* »isten karja;« azonban óbkt. *daēva*, ujp. *dīv*, mindig gonosz szellem, tehát soha sem isten (Justi Zd. 143.); óbkt. *kasha* sem kar, hanem hónalj, hón, ujp. *kes* (Palmer 488. csak ebben az összetételben: *kes-i rân*, mintegy a czomb alja, azaz a szeméremgát). Hannak véleménye helytelen. — Keiper 80—81. l.: 1) Διαί-ξι-ς; ξι talán az óbkt. *khshi*, uralkodni, themája *khshaya*, uralkodó, valami gyöngye alakjában; vagy *khshi*, tovább képezve *khshit*, ragyogni, thema: *khshaya*, rövidülve *khshaē*, ragyogó, fénylő (Justi Zd. 94, 95. l. és 93. l. csak *khsha-ta*); διαί az iráni *dyāva*, menny, mi ugyan nincs meg az emlékekben (az óbkt. könyvekben és az óp. feliratokban), azonban Spiegel véleménye szerint is meg kellett lennie a nyelvben. V. ö. szkr. óbkt. *dīv* tövét, C. E. 235. Justi Zd. 156. l. Locativusa *dyāvaē*, apokopált alakja *dyāē*; a név értelme tehát: *dyāē-khshaē* »az égben fénylő« v. *dyāva-khshaē* »égi ragyogásu.« A *dyāva* alak e nevet az ősi árja közösség korába helyezi. — 2) Lehet διαί az óbkt. *jī*, élni, tő themája *jaya* (Justi Zd. 112. *jī*, 113. *jīv*; *jaya* alak nincs, csak a 101. l. *gaya* a *gi* töből, a. m. élet), *gaya*, élet, vagy helyesebben διαίς a. m. *jīyakhsh*, fokozva *jīyakhsh*, óbkt. *jīyāēkhsh*, intensív és

desiderativ alak: élni akarni; tehát *jaya-khsha* »az élet főnye« vagy *jyaṁkhsh-i* »élni akaró« (i secund. suff. Justi Zd. 374. l. 330. p.) — 3) *Διαι-ξι-ς* óbkt. *jyaṁ-khshaya* »nyíllal uralkodó, ijjal hatalmas, τοξοδάμας;« óbkt. *jya*, íj húrja, szkr. *jyá*, ujp. *zeh*, *zih*. Palmer 327. Justi Zd. 117. Nézetem szerint ez az utolsó magyarázat leginkább illik harczos nevére és legkevésbbé erőtetett.

Διζάβουλος — Menand. Prot. fr. 18, 20. A törökök vezére Justinus császár idejében. Török-tatár *dizeöl*, *dizevül* »a rendelő, intéző;« töve *tiz*, *diz*, rendelni, intézni; *eül*, *aul* névszóképző. Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 195. l.

Δονάτος — Olymp. Theb. fr. 18. Menand. Prot. Hún főember; török-tatár *donat*, *tonat*, ékesít, díszít, tisztít; tehát ez a teljes névnek csak egy része. A *ton*, *tiñ*, *jon*, *jün* tő a m. felület, takaró, ruha, gyapju; az oszm. *donatmak*, diszíteni, ékesíteni. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 189. l.

Δοτάμας — Aesch. Pers. 959. Hannak szerint a. m. *Δαράμης* (Arr. An. 2, 2. Diod. Sic. 15, 91.) Datames (Corn. Nepos.) *Δαράμας* (Xen. Cyr. 5, 3, 28.) Pott és Hannak így magyarázza: ó-iráni *māo-dāta* »a holdadta,« az összetétel két eleme helyet cserélvén. (Justi Zd. 231, 150. l.) E megfordítás helytelen. — Keiper 81—82. l.: *Δοτάμας* v. helyesebben *Δωράμας* óbkt. *dāotama* (?) vagy *dātama* (a minek aztán *Δατόμης* v. *Δαράμης* felelne meg). E név *dāta-ma* a felső fok értelmében, vagy *dāta-tama* felső fokban, niben a két *ta* szótag rossz hangzat elkerülése végett egynek ejtetett: *dātama* »a törvény-nyel leginkább ellátott, a legtörvényesebb.« (Justi Zd. 153, 376. l. 370. pontjában a *ma* másodrendű képző.) — E név rövidített, enyelgő alakja lehet *Δάρης* (Herod. 6, 94.) vagy *Δάρης* (Ctes. Exc. Pers. 18.), az ó-iráni *dāti-ya* (a secund. suff. l. Justi Zd. 376. l. 376. p.) — Keiper megjegyzi, hogy a *dā* többől e neveknek még más értelmét is könnyen ki lehet magyarázni.

δοξία — Menandernél a halotti tor török neve. Török-tatár *toka*, *tokha* »szokás, szabály, rend;« töve *tak*, *taj*, *tog*, sima, egyenes, csúszni. Tehát a görögök ezt a szót nem jól értették. Vámbéry Hunnok 23. Etym. szót. 166. l.

160. *ῥιβενος, ἡ* — Herod. 3, 97. ébenfa; *ῥιβενος* tulaj-

donnév, Pape-Benselernél Ebenholz. A fa így is fordul elő: ἡ ἐβένη. Héb. *hābnīm* »ébenfa«. Ez azonban nem sémi szó. Annyi igaz, hogy a görögben idegen. Müller BB. 276, 281, 288. l.

Ἐδῆζων — Prisc. Pan. fr. 7, 8. Hún követ Attila udvarából. Török-tatár *edik-kün* »szerencsés nap;« *edik, etik* az ujjgur *etkü, edük*, szerencsés, üdvös, jó, legrégibb alakja; *kün* nap. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 19, 112. Prim. Cult. 156, 257. l.

Ἐλλαχ — Attila egy fia; török-tatár *ıllak, jıllak* »fénylő, sugárzó,« vagy *ılik, ıllik* »herceg, legelső,« pl. *İik chân*, kelet-turkesztáni híres fejedelem. Én az előbbi találóbbs és a görög alakból könnyebben kiolvasható alaknak tartom. Vámbéry Hunnok 24. Etym. szót. 120. l.

Ἐμενέδζωq — Attila egy fiának a neve. Török-tatár *emenedur* »fáradozó,« az *emenmek*, fáradni, vesződni, igéből. Vámbéry Hunnok 24. l.

Ἐξάθρης — Plut. Alex. 43. Polyæn. 7, 41. és valószínűleg megrongálva ily alakban: Ἐξηδάρης, D. Cass. 68, 17. Keiper 99. l. ó-iráni *ha-khshatra* »együtt uralkodó, hasonló uralmú;« talán hangváltozással *hu-khshatra* helyett. Ezt nem találom lehetségesnek. L. az Ὀξάθρης szónál. *Ha* a. m. együtt, az óperzsában csak a belőle származott *hama* (ujp. *hem, hemeh, āma*) van meg. Justi Zd. 93, 311. Spiegel Keil. 193, 221. l.

165. * Ἐριάησις — Inscr. 3, 4854, 3. Aegyptusi ember neve. Aeg. *eri, iri*, a szem, *isi*, Isis; tehát »Isis szemc.« L. a következő szót.

Ἐριάνουβις — aeg. *eri-anubi* »Anubis szeme;« ugyanúgy van még ez is képezve: Ἀρέσουις »Seb szeme.« Uhlemann 301. l.

Ἐρμωνθίς, Ἐρμωνθις, Ἐρμωνθι, Ἐρμωνθίς — Stephan. Byz. Ptol. 4, 5, 70. Strab. 17, 817. Felső-aegyptusi, thebaisi város, a mai arabban *armant*. Dümichen (Oncken 1, 1.) 50, 65. l. szerint aeg. *an-montu* »Muntu oszlopos városa.« V. ö. Maspero 21. l. — Talán inkább aeg. *her-ment (mont)* »az állandó úrnő:« mint női tulajdonnév előfordul Uhlemannál, 305. l. Így a minden görög alakban meglevő *r* megfejtethető volna.

Ἑσκάμ — Prisc. Pan. fr. 8. Pape-Benseler szerint accus. melyhez a nomin. **Ἑσκά**, lat. *Esca*, Attila egy leányának a neve. Ez ép oly kevéssé helyes, mint Szabó K. véleménye, mely szerint e szó hun leány neve, kit Attila nőül vett. A bonni kiadás tárgymutatójában van helyesen; Escam, Hunnus, pater puellae ab Atila in matrimonium ductae. Török-tatár *eš-kam* »barátrapap, társpap.« Vámbéry Hunnok 11. 24. Etym. szót. 43. l. — L. az **Ἀττακάμ** szót.

Euseni — Amm. Marcell. 16, 9. 4. Kiepert szerint az a nép, mely a chinai íróknál *u-siün, u-sün*; ez a név meg egyenlő az *úzokéval*. Egy nagyobb kazak törzs neve mainap is *üeisiün*. Kuun 386. l.

170. **Εὐφράτης**. — Azon kívül, a mi Vaničeknél és az Egy. Phil. Közl. IV, 466. l. e szóról el van mondva, még nevezetes az, hogy Josephus, Antiqu. 1, 1, 3., még ezt a nevét közli: **Φορά**, mely nyilván sémi neve volt és nagyon emlékeztet a mai arab *furát, forát* alakra. Azonfölül így magyarázza: *σκεδασμὸς ἢ ἄνθος*. Az assyriai ékiratokban így fordul elő: *a. rat*, miben *a* a víz ideogrammája, *rat* pedig e folyam phonetikus kiegészítője. Ztschr. d. DMG. XXVI. 94, 95. Ugyanott XIII. 365. az óp. *ufrātu*, a görög **Εὐφράτης, Εὐφρήτης** így van fordítva: *εὐπλάτης*.

Ἐφθαλῖται — Theoph. Byz. in Phot. bibl. 64. Menand. Prot. fr. 10, 18. Proc. h. G. 1, 3. A fehér húnok törzse. Tomaschek szerint azonosak a *jászokkal*. Összehasonlíthatni e neveket: arab. *haiṭāl*, több. *hajāṭila*, örm. *hephthal, thetal*, chinai *ye-tha, yi-ta, ye-yi-ta, i-ta*; e mellé tehető a régibb **Ἰάτιοι, Ἰάταοι**, Ptol. 6, 12, 4. a chinai *yue-ti, yuei-ši*. A chinai évkönyvek szerint az **Ἐφθαλῖται** csakugyan a húnok része. Kuun 388. l.

Ἐγώνυχος — aegyptusi név, a kopt nyelvben *ef-ōnch* »élő.« Uhlemann 306. l.

Ζάβατος, Ζαπάτας — Xen. An. 2, 5, 1. Vaniček magyarázatát ezzel lehet megtoldani. Már Pape-Benselernél Wolfach, mert *zaba* szyrül farkas. Csakhogy jóllehet a farkas is *zaba* (syr.), *di'b* (arab.), meg e folyó neve is *zab*: az utóbbi még sem neveztetett el farkasról. A farkas a sémiben gyorsasága miatt kapta ezt a nevet, melynek töve *z'b* menni; a folyót

is nyilván sebes folyásától nevezték így és neve e szerint talán a nőnemű *za'bat*, »a gyorsan folyó.« A görögök nem tudva azt, hogy a farkas neve is a sémiben voltaképen gyorsan szaladót jelent, és hallván, hogy e folyót is úgy híják, mint azt az állatot, ráfogták a folyóra, hogy a neve a. m. *Αύχοz*. Hogy az a folyó nagyon sebes folyásu volt, azt óbkt. neve is bizonyítja; az óbkt. *uzava* ugyanis ez elemekből áll: *uc*, ki, elé, és *zu*, sietni; a folyó neve tehát »a kibugyogó, az előre siető.« Ez az óbkt. szó eredetileg Târnâcpa fiának a neve volt, és annyit tesz mint személynév mint a kirohanó, előre törő; lehet, hogy e hóstól kapta a folyó nevét, de valószínűleg egymástól függetlenül nevezték el mind a kettőt gyorsaságáról. Ez az én nézetem szerint e név helyes magyarázata. V. ö. Justi Zd. 61. l. Geiger 249. l. a sémi *zeeb* szót másképp magyarázza.

Ζαμάσπης, Ζαμάσπης — Sync. 679, 9. Thphn. chr. 211, 10. Procopiusnál *Ζάμης*, syrül *zamasp*, örményül *zamasp*, *zamasb*; szászánida fejedelem az 5. században Kr. u. Ztsch. d. DMG. VIII, 1—194. XIX, 382. 439. s köv. l. Óbkt. *jâmâcpa*, személynév, melynek nehéz alkalmas értelmet adni, ez elemekből állván: *jâma*, rokonság, és *acpa*, ló. Phl. *jâmâcp*, a Deszâtírban *jamiçât*, ujj. *dsâmâszp*, Firdâsznál, l. Mohl Fragm. 24. Vullers Fragm. 79. l. Egy Phil. Közl. II, 309. l. Justi Zd. 116. l. Mohl Sâhnâmeh-ford. (1877. kiad.) IV, 322. l.

175. *Ζάροναυ* — Mopsuestiai Theodorusnál (Photius művében), Berossusnál Zerovanus, Elisiaeusnál Zrouan, a párszi-ban *zurvann*, óbkt. *zrvan*, *zrvâna akarana* »a végtelen idő,« az idő és sors kosmikus hatalma. Justi Zd. 128. l.

Θαμνοῖσι — Herod. 3, 93. *Θάμναυ* Agath. 4, 29. Keiper a 103. lapon az óbkt. *tham*, *çam* gyógyítani, megnyugtatni, tövel hozza összeköttetésbe; *thamanaan*, gyógyítás. Justi Zd. 138, 292. l.

Θαμάσιος — Herod. 7, 194. Keiper a 103. lapon az óbkt. *tham*, *çam* töből származtatja (l. az előbbi szót); a töle felhozott *thamain* semleges thema nincs meg az óbaktíriában.

Θαμνασάδας — Ezt a szót Vaniček helytelenül magyarázza. Szerinte *θαμ* a turáni nyelvekben a. m. tenger, *μασάδας* pedig úr, tehát az egész: a tenger ura. A *μασάδας* alakkal összeveti az óbkt. *mazdáo*, isten szót. Tehát szerinte e név

török és perzsa szóból volna összetéve! Ez magában már helytelen; de az óbkt. *mazdão* nem is teszi azt, hogy isten, hanem Benfey szerint a szkr. *medhas*: a bölcs, Burnouf és Spiegel szerint pedig az óbkt. *maz*, nagy és *dão*, tudás, tehát: nagy tudás, bölcsesség. L. Müller M. felolv. 196. Spiegel Keil. 180. l. — Helyesebben magyarázza e szót Kuun LIX. l.: törökül *tengizing ataszi* »a tenger atyja.« Ugy látszik, Plinius közel járt e magyarázathoz, midőn így ír (6, 20.): Tanaim ipsum Scythae Sinum vocant, Maeotim Temarundam, quo significant matrem maris. Herodotus olvasását tehát így kellene kijavítani: *Θαγγισαμάδας, Θαγγισανάδας*. — Blakesley Herod. illető helyéhez megjegyzi, hogy e szó a sémi *thammuz* görög ruhában. V. ö. Ezechiel 8, 14.

Θάρυς — Aesch. Pers. 51, 323, 970. Pape-Benseler így fordítja németre: Sinibald. Keiper 82. l. szerint valószínűleg görög név, ebből: *θάρυ*, azaz *θρασύς*, *θάρσος* (C. E. 256. Justi Zd. 149. l.) Az ó-irániban lehetne 1) *thrāf*, táplálkozni, jóllakni, *thrāfanh*, táplálék, a mihez az Ezra 1, 4, 9. előforduló *Ταρφαλαίοι* (Káldy-Tárkányinál terfaleusok, Glen perzsa fordításában *terpiliján*) is való; v. ö. Justi Zd. 141. l.; 2) óbkt. *thru*, folyni, önteni, ellátni, táplálni, és *iya* suff. secund., tehát *tharuviya* talán »az adományozó.« Azonban *iya* képző nem volt az óbktban.

180. *Θάρυς* — Aeg. *t-haf* »a légy.« Uhlemann 303. l.

Θερμουθις, Θερμοῦθις — Aelian. de nat. an. 10, 31. Suidas. Jos. Ant. 2, 9, 6. A Mózeszt a Nilusból kimentő királykisasszony. Az aegyptusi nyelven egy fajta szent kigyónak a neve. Uhlemann 300, 304. l.

Θήβαι — Il. 9, 381. Od. 4, 126. Herod. 1, 182. Aesch. Pers. 38. Felső-Aegyptus régi fővárosa, a későbbi *Λιόσπολις*, ma már csak romok e négy faluban: Karnak, Al-aqsur (közönségesen Luxor), Medinet-Abû és Gurnu. Duncker I, 521. l. aeg. *tap* »Ammon temploma,« héberül *nô-ammon*, Ammon székhelye. — Másutt: aeg. *ta-oabu* »a síkság kormánybotja.« — Maspero 20. l. csak aeg. *ape*, *t-ape*. V. ö. Egy. Phil. Közl. IV, 466. l.

Θρίψις, Θρίψις — papyrusokban és feliratokban; aeg. nő vagy istennő neve; koptul *tha-erpe*, *tha-erphe* »a templomé,

a templom szolgája.« *T* vagy *ta* a nőnemű névelő. Brugsch így magyarázza: *t. arpi* »a legfiatalabb (nő).« Uhlemann 302. l.

Ίαγουρ — byzanczi íróknál az avarok papjainak a neve; török-tatár *jakur*, *jağur*, *jaur* a jövődölést jelentő szók töve, az ige *jakurmak*, *jaurmak*, *jôrmak* a csagatájban jót tenni és jósolni. Ilyen a magyar *jó* és *jósol* viszonya. Vámbéry Hunnok 11. Etym. szót. 117. l.

185. *Ίάονες* — Il. 13, 685. Aesch. Pers. 178, 563, 1011. Az Iliasban melléknevek *ἐλκεχίτωνες*. Arist. Acharn. 104. versében van *Ίαοναῦ* (v. l. *Ίᾶον αὔ*, Egy. Phil. Közl. IV. 294. l.) Schol. ad Arist. Acharn. 106: *ὅτι πάντας τοὺς Ἑλληνας Ίάονας οἱ βάρβαροι ἐκάλουν, προείρηται . καὶ Ὅμηρος Ίάονας ἐλκεχίτωνας*. Szkr. *yavana*, töve *yâ*, menni, a név tehát a. m. »a vándorok« a letelepült autochthonokkal szemben. V. ö. C. E. 592. Fr. H. Bothe, Poetae scenici Graecorum (ed. II. Lips. 1845.) V, 21. l. Koch (Crusius) Homers Iliade (2. kiad. Hannover 1870—3.) Seiler 306. l. — Óp. *yauna*, több *yaunâ*, az ioniai és Ionia; ujp. *jûnân*, héb. *jâvân*. Spiegel Keil. 214 Palmer 726. Glen perzsa biblia-fordításában van *puszerân-i jûnân*, (Joel 3, 6. és nem, mint Vaniček idézi, Joel 4, 6., holott Joelnek könyvében nincs is 4 rész; az Amosra való hivatkozás sem helyes), és *ahâlij-i dân u jâvân-i ûzzâlî* (Ezechiél, 27, 19.) és Káldy-Tárkányinál: a görögök fiai, és: Dán és Görögország és Mósél, mihez megjegyzi, hogy a héberben *dân*, *jâvân* és *mehûšal* van, valószínűleg arab helynevek. — V. ö. Teuffel Pers. 178. v. Ztschr. für die Kunde des Morgenlandes VI, 51. l. és Vaniček művét.

Ίασπις, ἡ — Plat. Phaed. 110, d. Dioscor. A héberben *jâšphèh*, a mi azonban a héber nyelv törvényeivel ellenkező képzés; e szó nemcsak nem héber, de még csak sémi sem. Benfey szerint aeg. szó. Müller BB. 276, 281, 288. l.

Ίμαῖος, Ίμαῖος — Aesch. Pers. 31. Hannak szerint ugyanaz, mint a Strabonál (11, 511.) és Ptolemaeusnál (1, 12, 9.) előforduló *ὁ Ίμαος*, meg az Agathem. 2, 9. levő *τὸ Ίμαον ὄρος*, azaz a szkr. *hima-vat*, óbkt. *zima-vañt* »a télszerű, téli,« talán »az éjszaki.« Ez a név azonban tökéletesen csak hegységre illik. Justi Zd. 125, 376. l. 384. pont. — Keiper 83. l. a görög

alakok ily átmenetét teszi föl: 'Υμαῖος, Βημαῖος, 'Ιμαῖος, 'Ιμαῖος, az óiráni *vi* adverbiummal. L. a 'Υμαῖος szót.

'Ιμνούθης — Hermes in Stob. ecl. 1, 932, 1092. Jamblich. de myster. 8, 3, 159: »Az isten... mikor az a szellem, a ki magába foglal minden értelmet, Imuthesnek neveztetik.« Aeg. *im-hotep*. Maspero 28. l.

'Ινδός — Müller M. felolv. 216. l. szerint megfogható, miért lett az eredeti szkr. *sindhu* »ár, folyam,« alakból a lágy leheletű görög 'Ινδός. A görögök a perzsáktól kapták e szót, azoknál pedig az óp. *hiñd'u*, óbkt. *hiñdu*, ujp. *hind*, *hindúsztân*, phl. *hindukân* alak mind szabályszerűen *h*-val kezdődik. V. ö. a héb. *hoddu* alakot. Spiegel Keil. 222. Justi Zd. 325. Lefmann (Oncken 1, 3.) 31. l. — L. e szót Vaničeknél.

190. 'Ινταφέρνης — Herod. 3, 70. Azonban két 12. századbeli kéziratban az acc. így van 'Ινταφέρνηα (Blakesley I, 356. l.) Vaniček csak összehasonlítja az óp. *v' iñdafranâ* névvel, de nem magyarázza. Justi téved, midőn Zd. 203. l. az óbkt. *frâna*, csont, szóval összeállítja az óp. *Viñdafrâna* és *Pharnakes* nevet. Spiegel Keil. 217. l. azt hiszi, hogy a rövidebb óp. *v' iñda-frâ* (méd ember neve a behisztâni feliratban) e név méd alakja és e névhez vonja a következő parthus neveket: 'Ινδοφέρνης és 'Ινδοφέρνης. — Keiper 47, 72. és 110. l. e nevet tökéletesen megfejti. Az óp. *v' iñda-franâ* »a fényt találó, fényt nyelő.« A *vid* tő a. m. találni, ebből lesz *viñd* az óbktban is (Justi Zd. 275, 276. l.) A *franâ* szó themája *farna*, gyenge alakjában *fernâ ferena* lehet és ebből idomították át a görögök a magok szavát. A *fra* gyököt l. az 'Αφραφέρνης szónál. Keiper megjegyzi, hogy Fick is az óbkt. *frâna*, csont, boka-csont, alakkal köti össze e nevet; ez a *frâ* előre haladni, tövéből származik és alig fordul elő. Justi Zd. 202. l.

'Ιππωνον — a Pa nevű nomos fővárosa; aeg. *hâ-bennu*. Maspero 23. l. »A phoenix v. a pálma háza«.

* 'Ισδιγέρδης — Eust. Epiph. ap. Euagr. h. eccl. 1, 19. Agath. IV, 27. Suidas. Négy százszânida perzsa király neve; a pehleviben az egyik *ramashtas jezdikerti* (ujp. *râmest* a. m. 'Ισίδχιος, Tranquillus), ujp. *jezdegird*, arab. *jazdadsird*, örm. *jazgerd*, *jazkert*. Az óbkt. volna *yazata-kereta* »a tiszteletre

méltó szellemektől teremtettt.« Justi Zd. 84, 242. l. L. a *Μερόσης* szónál id. forrásokat.

Hisopis — az Itinerarium Antonini szerint a 10. aeg. megye városa; aeg. *ha-sehotep* »a kielégítés háza.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 164. l.

Καβάδης, Kwádης — Agath. 4, 27. Eust. Epiph. ap. Euagr. 3, 37. Phot. 22, a, 16. Malal. XVI, pag. 114. Két szászânida perzsa király. Már óbkt. *kavâta* tulajdonnév volt, *uzava* fiának vagy unokájának a neve; így is fordul elő: *kavi-kavâta*, azaz *kavâta* király. Phl. *kabât, kavâd*, örm. *kavat, gapad*, ujp. *qubâd, kej-qubâd*. V. ö. a *Περóσης* szónál id. műveket és Ztschr. d. DMG. XXXI, 150. l. Justi Zd. 81. l.

195. *κάβος, ó* — a sz. irat fordításában (2 Király. 6, 25.) gabonamérték; Pape szerint idegen szó a görögben, Geoponica: *ἐν τῷ κάβῳ τῷ λεγόμενῳ χοίνικι*. Héberül *qab* gabonamérték. Müller BB. 276, 281. l.

Κάδμος — Od. 5, 333. Herod. 2, 145. Pape-Benseler szerint ha görög szó, akkor *Stifter* a *κάω* igéből vagy *Ising*, azaz a vasba öltözött, mert *κάδμος* Hesych. szerint *δόον, λόφος, ἀσπίς*; ha keleti szó, akkor *Oster*, azaz kelet embere. Ez az utóbbi a helyes. Preller, Griech. Mythologie II, 22. s köv. l. más vélemény: *κόσμος, κεκάσθαι*, a *καδ* tö, *κάστωρ*, a művész, *καίνυμαι*, felülmúlok, kitünöm, tartozik e névhez, mely e szerint a. m. »a rendező.« Unger a Philologus XXV, 2, 217. lapján *κηδεμών* rövidebb alakjának tartja; tehát »a gondoskodó.« — A phoen. *qedem* kelet, tehát e név lehet »a keleti.« A phoeniciaiban továbbá a *kabirim* (a görög *Κάβειροι*, Preller id. m. I, 696.), nagyok, dii magni, közt *baal melkhart* neve *kadmôn* »első, elsőszülött.« Duncker I, 427. II, 93. l. Seiler 323. l.

κακκάβη, ή, κακκάβος, ή, κακκάβιον, τό — Eubul. Ath. IV. 169. f. Antiphan. ap. Ath. IV, 169, e. Nicochar. Poll. 10, 106. Aristophanesnél és más komikusnál. Lagarde szerint sémi *kakab* a mi egyszersmind Carthago régi neve is; hogy hogyan kell magyarázni, az homályos. A chald *qaqab* a görögéből származott oda. Müller BB. 276, 288. l. — C. E. 459. l. lehetőnek tartja, hogy e szó görög, *κακκ-άβη*, a *πεπ*, lat. *coqu*, ősi indogermán *kak, pak*, szkr. és óbkt. *pac*, főzni, gyökéből. E szerint

régi alakja *καρφ-άβη* volna (mint *ciqu-o*). A szó értelme mind a görögben, mind a sémiben fazék.

Κάλλους — Aeg. papyruson előforduló név. Kopt. *kah-aloli* »szőlőföld, szőlőskert.« *Aloli* a demotikus *lul*, szőlőfűrt. Uhlemann 304. l.

Καλοΐσης, Aeg. név; aeg. *tšalodž* »láb.« Uhlemann 304. l.

200. *Καμβύσης* — Herod. 1, 46. Xenoph. Cyrop. 1, 2, 1. Thuc. 1, 13, 6. Óp. *kaṁbuš'iya*; forrásaim nem magyarázzák meg. Spiegel megjegyzi, hogy e név ez indiai tartomány nevében: *kamboja* és a kábuli kâfirok e nemzetségnevében *kamaj* van meg. Az óp. *j*° akár *z*-nek, akár *ds*-nek hangozhatott (l. Spiegel Keil. 135. l.) Oppert szerint (Journal as. 7. s. t. 3. 1874. 238—245. l. levő dolgozatában) úgy látszik *ds* nem volt az óperzsában. Maspero is így írja e nevet: *Kambouziya*. Az aeg. hieroglyphekben van *kmbat*, *kambat*, Maspero 568. l.

γάμηλος, ὁ, ritkán ἡ — Aesch. Suppl. 282. Herod. 1, 80. 3, 103. Ar. Av. 1559. Plut. Alex. 31. Teve; sémi szó, a héb. *gāmāl*, az arab. *dsamal*. Müller BB. 276, 281, 285. Gesenius 5. l.

camisia — Vaniček szerint galliai szó, melyet a latin irodalomban először sz. Jeromos használt; valószínű, hogy Európába az araboktól került e szó. Az arabban *qamīš*, a spanyolban *camisa*, a francziában *chemise*.

* *Καπαδοκία* — Herod. 1, 73. 7, 72. Strab. 12, 533. Ptol. 5, 6, 1. Pape-Benseler szerint *Roschau*, mert Benfeynél az óbaktriaiban *Hvaspadakhjm*, (helyesen *hv-ašpa-daquy*, Justi Zd. 334. és 144. l.) »jó lovak országa,« felel meg e névnek. Azonban a görög alak akkora eltérése az eredetitől megfejtethetetlen; de meg nem is fordul elő ez a szó az óbkt. emlékekben. Az sem képzelhető, hogy az óbaktriaiban tartomány neve ilyen alakú legyen és ezt jelentse, holott az óperzsában egészen más a név alakja és jelentménye. Az óp. *katapaṭ'uka* (vagy talán *katpaṭ'uka*) és az assyriai *katpadhuka* tökéletesen hasonló a görög alakhoz. — E szó az óperzsában nézetem szerint ebből áll: óbkt. *kata*, *katō* (?), phl. *katak*, ujp. *kedeḥ*, *gedeh*, ház, és óbkt. *paiti*, szkr. *pāti*, phl. *pat*, örm. *pet*, pá. *vat*, ujp. *bed*, *bud* (a pá. és ujp. csak összetételben), végre *ka* suff. secund. Értelme tehát: »a házak, telepek urai, megvédői.« V. ö. Justi Zd. 77, 176, 375. l. 338. pontját, Spiegel Keil. 150,

191. l. Müller Lautl. II, 11. C. E. 284. l. — Vaniček másképp magyarázza.

* *Καρῳμης* — Ael. v. h. 1, 34. Mardus férfi neve. Keiper 86. l. csak annyit jegyez meg, hogy az óbkt. és óp. *kar*, tenni, csinálni, többől származik. Talán így származtathatni tovább: *kâra-tama* (a causalis alakból a felső fok képzőjével) »a legtevékenyebb.« Az *ω* az eredeti *a* hangból tompult el, mint magában az óbaktariaiban ugyancsak ebben az igében a perfect. med. 3. sing. *cakhrayô* e h. hogy *cakhraya*. Justi Zd. 78. l. Spiegel Keil. 192. l.

205. *Κερκίς* — Epszambuli görög feliratban, Inscr. 3, 5126. Város a Nilus partján, ama ponton, a meddig hajózható. Aeg. *korki* »tör, csel.« Egyet. Phil. Közl. II, 437. l.

κῆπος, κῆπος, κῆπος — Arist. H. A. 2, 8. Diod. Sic. 3, 35. Jac. Ael. H. 17, 8. A babuin nevű majom. Aeg. *kafu*, a mi Indiára vall, mert a szanszkritban és malabáriban *kapi* a. m. majom; a héb. *qôph*, majomfaj, melyet Salamon király expedíciója ophiri utjáról magával hozott (Kir. 10, 22. és 2 krón. 9, 21.) Dümichen (Oncken 1, 1.) 104. l. — Az *η* azt látszik mutatni, hogy e szó nem a héberből került a görögbe. Müller BB. 281, 300. l. Gesenius 5. l.

Κηδαδάτας — Aesch. Pers. 998. Keiper 83—84. l. szerint így kell olvasni: *καὶ Ἀδαδάταν, Κάδαδάταν*; az óbkt. *a-gadha-dâta*. (a privat. és Justi Zd. 101. 153. l.), miről bővebben l. az *Ἀδαβάτας* szót. Értelme lehet »az ártalmatlanul, épen teremtetten« (v. ö. az óbkt. *vanhu-dhâta* »jól teremtetten« nevet, Justi Zd. 262. l.) vagy »a nem ártalmas teremttövel bíró« (a mi Ahurô-mazdâo-ra vonatkoznék; *dâta* a. m. *dâtar*, teremttö, Justi Zd. 154. l.) vagy »a zavartalan, sértetetlen törvényű.« Keiper az óbkt. *kayadha* szót is beleviszi magyarázatába; ez azonban lehetetlen, mert ez a. m. bűnös, fajtalan, és e miatt nem alkalmas arra, hogy személy nevének képzésére használják. Justi Zd. 78. l. — Hannak helyesebben magyarázza e nevet. Így kell olvasni: *Κηδαδάτας*, az óbkt. *qaêdâta-dâta*, összevonva *qaêdâ-dâta* »az istenadta.« Óbkt. *qa-dhâta*, a maga törvényével bíró, az égbolt és a csillagok melékneve; phl. *khotâi*, pâ. *qadhâi*, *qudhâi*, ujp. *chudâ*, isten, úr. Justi Zd. 86—87. l.

κίδαρις, κίταρις, ἡ — Plut. Pomp. 42. Artox. 28. Ctes. Pers. 47. Hesychiusnál: *πῖλος βασιλικὸς ὄν καὶ τιάραν*. Talán innen vették a *Οὔννοι Κιδαρίται* (Prisc. Pan. fr. 25. Pape-Benseler: *Beturbante*) a nevöket, süvegök miatt. V. ö. Martial. epigr. 10, 7.: *Ad Parthos procul ite Pileatos*. Kuun 387. l. — E szó Lagarde szerint perzsa; az örményben van *khojr*, a héberben *kètér*, és a phoeniciaiban ebből denominatív ige, *ktr*, koronázni. Müller BB. 276, 289. l.

κινύρα, ἡ — húros hangszer, melynek tiz húrját plectrummal verték. Előfordul a LXX fordításában és Josephusnál. Pape szerint valószínűleg a *κινύρομαι*, jajgatni, igéből származik. Renan szerint a héber *kinnôr* hangszer nevéből lett. Müller BB. 276, 281. l.

210. *κττω* — Dioscoridesnél a fahéj; Pape szótárában nincs meg. Schröder szerint a phoen. *qiddāh*. A görög az eredeti nőnemű *ā* végzetet a későbbi kiejtés szerint adja; a *d* helyett pedig *τ* hangot ejtett, mint az *ἰῶτα* betű nevében a sémi *jôd* helyett. Müller BB. 277, 290. l.

κίων — Od. 8, 66, 473. 17, 29. Őszlop; talán a héber *kijjûn* szobor (?) Amos 5, 26. *ἄπ. λεγ.* Lagarde sémi szónak tartja, Müller nem, mert csak egyszer fordul elő és jelentése nem világos. BB. 277, 290. l. Duncker I, 544. Káldy-Farkályninál Amos illető helye így van fordítva: »Bálványaitok képét« és a jegyzetben az van, hogy mások a héber *kijjûn*-t Saturnusnak fordítják. Glen perzsa fordításában *ašnâm*, bálványok, van. — Justi Zd. 301. l. a szkr. *sthûnâ*, az óbkt. *çtûna*, a phl. *çtûn*, az ujp. *szutûn*, és az örm. *çiun*, oszlop, szóhoz zárójelben hozzáteszi a *κίων*-t is.

κλωβός, ὁ, κλωβέλον, τό — Antipat. epigr. 17. in Anth. Pal. VI, 109. Herodian. Eustath. Kalitka, különösen a lecsapó, a milyent a madarászok szoktak használni. Pape lehetségesnek tartja, hogy e szó *κλωός* rokona; ez a. m. kutya örve, nyakaloda, *χρύσεος κλωός*, arany nyakszorító. Curtius (E. 572. l.) bizonyosnak tartja, hogy e szó a *κλαF* tövével (*κληίς*, clavis) függ össze. — Ellenben Müller idegennek tartja; a syr. *k'lûb*, a héb. *kelûb* a. m. kalitka. BB. 277, 281. l.

ΚΝΟΥ — phrygiai szó a borlui feliratban; Justi a kö-

vetkező csoportba foglalja: szkr. *gnā*, óbkt. *ghena*, phl. és pā. *zan*, ujp. *zen*, örm. *kin*: asszony. Zd. 106. l.

Κολάξαϊς — Herod. 4, 5. Val. Flacc. 6, 1, 8. Colaxes, mit Pape-Benseler így fordít: *Fieckler*, azaz hízelgő. Vaniček az árja nyelvekből származtatja; azonban rosszul írja az óbkt. *khshayâ* szót, a helyett, hogy *khshaya* v. *khshayô*, az óbkt. *khshi* gyököt *khshi* helyett és az óp. *khshayâthiya* szót *khshâyathiya* helyett. — Neumann származtatása helyes; *karakcsi* a keleti törökben a. m. rabló. Vámbéry Etym. szót. 88. l.

215. *Κολπίας* — Phil. Bybl. ap. Eus. pr. ev. 1, 10. Pape-Benseler a görögből *Busner*-nek magyarázza; helyes azonban a következő: phoen. *kolpi-jâh* »isten lehelete.« Duncker I, 434. l.

* *Cometes* — Justin. 1, 9. Trónbitorló Cambyzes idejében. Óp. *gaumâta*; óbkt. *gaomañt*, marhával biró és Yasht 13, 125. személynév, Zavanôraozhdya fia; szkr. *gomant*, marhával biró, gazdag; lyciai feliratban *gomateyai*. V. ö. Spiegel Keil. 195. Maspero 537. Justi Zd. 100. Lefmann (Oncken 1, 3.) 42. l.

Κοπτός, Κόπτος, Κοπτώ, Κοπτές, Coptus, Coptis — Paus. 10, 32, 18. Plut. Is. et Os. 14. Ptol. 4, 5, 73. Et. M. 529, 10. Amm. Marc. 22, 16. Plin. 36, 6, 9. Fontos vár, város és kereskedelmi hely Felső-Aegyptusban, ma *keft*. Pape-Benseler görög származtatás után e fordításokat közli: *Mortzfeld, Deuben* (azaz *στέρησις*), *Reissen*. Justinianus alatt Justinianopolisnak hitták. A régiek *κόπτειν* igéből származtatták, mert Isis e város helyén tudva meg Osiris halálát, *levágta* egy fürtjét és gyászt öltött. Mások szerint a. m. *kirablás*, mert *κόπτειν* annyit is tesz, mint rabolni. — Aeg. *ķebti, ķebt*, a *ķeb* tövéből, mely a. m. meghajol, meghajlít, sarok, hajlás, csavarodás, mert védő istene, Chem-Hor, meghajtott karját tartja felemelve; *ķebti* tehát »a meghajtott karúé.« Az is lehet, hogy azért nevezték így, mert a Nilus legszélsőbb keleti hajlásánál, kanyarulatánál van; tehát »a kanyarulatnál levő.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 116. Maspero 21. l.

Κοσμοαρτιδίνη — Az Egy. Phil. Közl. IV, 466. l. levő magyarázaton kívül még a következő is van: óbkt. *hu-çmartidaēna(u)*. Ennek tartja Keiper 100. l. a nélkül, hogy aztán ezt

az óbkt. alakot megmagyarázná. *Hu* a. m. *ev*, *çmarshna* erős (Spiegel szerint) és *daēna* törvény, önség, magaság, valaki saját állapota, vagy *daēnu* nőstény. Just. Zd. 143, 305, 325. l.

costus — Horat. od. 3, 1, 44. *costum*, kenőcs, mely a *costus* gyökeréből készül. E gyökér Indiában, Syriában, Arabiában terem. Szkr. *kushthas*.

220. Cusae — A 14. aegyptusi megye fővárosa, ma *el-qusiye*. A Notitia dignitatumban. Aeg. *kesi* »a becsavarás, a mumia-szalagok városa,« mert különösen az ott tisztelt Anubis isten ügyelt az Osiris halálát jelentő mysteriumokban a bebalzsamozásra és a mumia begöngyölítésére. Régi földrajz-íróknál Urbs ad septemtriones Lycopolis vagy Urbs Thebaidis inferioris. Dümichen (Oncken 1, 1.) 183. l.

Kōwqi — Herod. 2, 28. Hegy Elephantine és Syene közt az aethiopiai határon; ezzel szemben van a *Mōqi* nevű hegy. Champollion szerint e két név a. m. a jó és a rossz; Dümichen szerint az aeg. *ker-hāpi* »a Nilus örvénye« és *mu-hāpi* »a Nilus vize.« Ugy látszik tehát, hogy a két név a Nilus két zátonyára vonatkozik. Blakesley I, 186. Dümichen (Oncken 1, 1.) 4. l.

Kvaξάρης — Herod. 1, 103. Spiegel Keil. 190. l. szerint az óp. *uvakhsatara*, mit így származtathatni: *uvā*, magától, *khsat̄ra*, uralom, tehát »a magától uralkodó« *αὐτοκρατωρ*. — Rawlinson így magyarázza: *Kei-Axares*; az előbbi a régi perzsa királyok nevével összekötött és fejedelmet jelentő szó (l. a *Καβάδης* szónál), azonban ily régi szóban nem lehetett meg ujjperzsa alakjában; az utóbbi Rawlinson szerint a perzsa *khshyarsha*, azaz Xerxes, és *ah*, a határozott névelő (?); tehát *ah-khshyarsha* a. m. Axares, Assuerus, Ahasverus! Blakesley I, 81. l. — Ibycusnál *Kvάρης* némelyek szerint a. m. *Kvaξάρης*. Pape-Benseler, és Bernhardt, Grundriss d. griech. Litteratur 2, 1, 681. l. — Oppert szerint e név turáni alapalakjában *vak-istarra* »a dárdavivő;« ebből a szóból aztán ez az arizált alak lett: *uvakhsatara* »az összvérbíró« (? *satara* az ujj. *szutúr* ?), majd óperzsára fordították és lett belőle *arstibāra* »a dárdavivő.« Innen van, hogy Herodotus ugyanazt a fejedelmet *Kvaξάρης*-nak (*uvakhsatara*) nevezi, a kit Ctesias *Ἀστιβάρας*-nak (*arstibāra*) hív. Ztschr. d. DMG. XXX, 1—5. l. — A Recher-

ches nouvelles sur l'histoire ancienne (Paris 1814.) I, 145. s köv. l. szerint Astibaras Artaeus kettőzete és mindakettő a. m. Cyaxares, t. i. *ky-asar*, victor magnus, grandis; *astebār* a. m. potens, magnus. Baehr 447. l. — Keiper 101. l. e nevet így értelmezi: óp. *uva-khsatra*, óbkt. *qā-khshathra* »a maga ura, korlátlan uralkodó.« V. ö. Justi Zd. 89. Spiegel Keil. 190. l. Hogy vajjon az óp. alak *uvakhsatara*-c vagy *uvakhsatra*, mint Duncker II, 323. l. is írja, arról l. Keiper 99, 100. l. és Spiegel Keil. 190. l.

κύπρος — Énekek éneke, 1, 13. Tárkányi jegyzete szerint a héb. *kôphêr*-fürt, vagyis az engesztelés fürtje. Glen perzsa fordításában (1, 14.) *chûseh-i hinnâ*. A héb. *kôphêr* a Lawsonia inermis vagy alba, a lythrariákhoz tartozó növény, melynek szétdőrsölt vagy morzsolt leveleiből a hinnâ nevű festő anyag készül; *κύπρος* a cyprusfa, cyprusvirág; arabul *al-hinnâ*. V. ö. Clermont-Ganneau, Histoire de Calife le pêcheur 121. Müller BB. 277, 281. Schröder 134. Wollheim, National-Literatur sämtlicher Völker des Orients II, 474. l. — L. Vaničeknél a *κυπάρισσος* szót.

Κῦρος, *Κύρος* — Herod. 1, 75. Thuc. 1, 13, 6. Xenoph. An. 1, 1, 1. Cyrop. 1, 2, 1. Aesch. Pers. 768, 773. Ptol. 5, 13, 9. — Plutarch. Artox. 1. így ír: ὁ Κῦρος ἀπὸ Κύρου τοῦ παλαιοῦ τοῦνομα ἔσχευ, ἐκείνῳ δ' ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί, *Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἥλιον*. Ennek alapján aztán Pape-Benseler is így fordítja: *Sonne*, vagy Anth. XII, 28. alapján a görög *κύριος* szóval azonosítva így: *Herr*. Plutarchus származtatása azonban hibás, mert a napnak az óperzsában okvetetlenül *uvara* volt a neve. L. Spiegel Keil. 193. Eranische Alterthumskunde II, 270. l. Plutarchus talán az újabb perzsára támaszkodó népetymológiát hallott; az óbkt. *hware* nap ugyanis a pehleviben *khvar*, *khvarâ* (azonban csak ez összetételben: *khvarshêt*, *khvarâshêt*), a pársziban *qarsêt*, *qursêt*, az újperzsában *chûr*, *chôr* és *chûrsîd*; e népetymológiát hallhatta Plutarchus, mert az ő korában már a párszi lehetett Perzsia nyelve. — E név az óp. *k'ur'u*, melyet Spiegel helyesen az indiai *kuru* névvel kapcsol össze és a *kar*, csinálni, tenni, igető eltompult hangu *kur* alakjából fejt meg. Az a hang ilyen eltompulását l. Egy. Phil. Közl. IV, 677. l. és ugyancsak

ez igében a *Καρτώμης* szónál. Ez igének töve különben is minden kívül *k'u*-vá csonkul; ez azonban csak úgy érthető meg, ha elfogadjuk, hogy előbb *k'ur* lett. Spiegel Keil. 166. l. Tehát a *kar* és *k'ur*, vagy *ku* tö ugyanaz, továbbá a *kara* személy-név (Justi Zd. 79. l.) és az óp. *k'ur'u* szintén ugyanaz. Van még óbkt. *kara* mint összetételek második tagja e jelentéssel: csináló; óp. *kâra*, cselekvő, nép, sereg, óbkt. szkr. *kâra*, ujj. *kâr*, a tett, dolog. Justi Zd. 83. l. — Oppert ellenkezőleg azt hiszi, hogy *k'ur'u* csakugyan napot jelent. A Journal as. 7. s. t. 3. (1874.) 238—245. lapján ugyanis az óp. ékirás eredetét fejtegetve azt mondja, hogy a napot jelentő babyloni ideogram-mából, mely két szög alatt meghajtott és nyílásával a szemléltő jobbjá felé fordult kicsi ékjelből, mely egymás felett van, és e mellett egy hegyével lefelé fordított függőleges ékből áll, a perzsák azt a szótagjelet csinálták a magok ékirásában, a mely szótagon az ő nyelvökben a nap neve kezdődött. A babyloni jelből e szerint a *k'u* szótag jele lett, minthogy e szótagon kezdődik a napot jelentő óperzsa szó, *k'ur'u*. Faulmann, Illustrirte Geschichte der Schrift 345. lapján elfogadván Oppert ez elméletét, melyet ez az egész óperzsa ékirásra kiterjeszt, azt teszi hozzá, hogy mivel Cyrus alatt alkalmazták a babyloni ékirást az óperzsa nyelvre, a győzelmes király nevét képező jeleket mind úgy válogatták össze a babyloni tudósok, hogy ideogrammatikus értéköknél fogva a király neve minden egyes betűjének valami hizelgő, dicsőítő értéke legyen. Csakugyan látjuk is, hogy az óp. *k'* jegye a babyloniban a. m. *sol*, az *u magnus, vastus*, a *r' verbum* és a *s bene, bonus*. V. ö. Keiper 85, 86. l.

225. *Λαβύρινθος*, Labyrinthus — Herod. 2, 148. Strab. 17, 811. Plin. 36, 13, 19. Blakesley I, 278. l. megjegyzi, hogy e szó nem egészen idegen, hanem alapja a görög *λαύρα*, utca, út, *λαFρα*. Pape-Benseler is görög szerzők nyomán így fordítja: *Steinhagen*, azaz kökerítés, a *λαF* tövéből. — A helyes a következő: aeg. *lapu-ro-han* »a csatorna torkolatának temploma.«

λείριον — Vaniček helytelenül származtatja ezt az *ösrégi* görög szót az *ujperzsa* »lālēh« szóból. Ennek helyes írása *lālēh* és jelentése most már: tulipán, jöllehet eredetileg Vul

lers Lex. szerint quivis flos sponte crescens, anemone, tulipa volt. A *láleh* szó nem lehetett meg ily alakban az óperzsában, mivel ott *l* hang nem volt. Liliom az upperzsában *zenbeh*, arabosan *zenbeg*, vagy az arabból származó *szűszen*. V. ö. arab. *szauszán*, *szűszen*, héb. *šūšān* alakot és a Zsuzsánna nevet. Ztschr. d. DMG. XXXI, 581. l.

λειών — Hesychiusnál tejmérték; héb. *lōg* ugyanaz Mül-ler BB. 277, 281. l.

Λίνος — Ael. v. h. 3, 32. rosszul *Λίνος*. Pape-Benseler szerint görög származtatás alapján *Blohm*, azaz virág, mert Phot. lex. 193: *λίνος κοινῶς ἄνθος, Θεόγραστος δὲ νάρκισσον, Μυρολόγος δὲ Αἰσβιακοῖς εἶδος ἄνθους*; mások szerint *Saite*, *Bankert*. Faesi származtatása a helyes: a phoeniciai nők jajszava *ai' lline* nem valami Linosért való jajgatás, hanem a phoen. *ai lanu* »jaj nekünk!« Ezt kiáltották *adoni*-t, az urat, *Ἄδωνος*-t siratva. Duncker I, 418. l.

Λοβίδης, Λουβίδης — Pape-Benseler szerint papyrusban Erius leánya, aegyptusi nő; Uhlemann 302. l. szerint az aeg. *lubi* »a lybiai (férfi),« a héb. *lubi*.

230. *Ma-* az aegyptusi nyelvben *ma* (masc.) és *mat* (fem.) a. m. ajándék; pl. *Μανεθῶθ, Μανεθῶθ* (Syncellus codexekben 135, 1.) »Thoth ajándéka;« *Μάησις* (papyrusban) »Isis ajándéka, *Ισιδωρος*;« *Μάρης*, aeg. *ma-re, ma-rí* »a nap ajándéka,« Eratosth. apud Syncell. 96, c. (181.) egészen helyesen *Ἡλιόδωρος*, ellenben Bunsen szerint *ra-en-ma* vagy *man-ra*, miben *ra* a. m. király! E névhez való még *Οὐροσιμάρης* király neve, mely a koptban *uoš-ma-re, uoš-ma-rí* »spontaneum donum solis.« Uhlemann. 300. l.

Μάγοι, Magi — Herod. 1, 101. Amm. Marcell. 23, 6, 32. Pape-Benseler szerint a szó keleti jelentése *Priester*, Et. M. 323, 7. szerint azonban görög és a *μάσσω* igéből származik. — Vaničeknek nincs igaza, ha (talán Pictet után) azt állítja, hogy e névnek megfelelő szót eddig az óbaktriaiban még nem találtak; van óbkt. *mōghu*, Westergaard olvasása szerint *moghū* (*maghavan*-ból, l. Justi Zd. 235.), a mágus, az összetételben: *mōghutbīsh*, a máguskinzó, Yačna 64, 25, a pehleviben *maguibēsh*. Az óperzsában is megvan: *mag'u*, a mágus, phl. *magu*, örm. *mog*, héb. *rab mag*, Jeremia 39, 3. Glen per-

zsa fordításában: *re'isz-i madsűsziján*, az arabos alakban, szintígy Martyn fordításában, Matth. 2, 1. *madsűszí*; a chinai-ban *mu-hu*, ujp. *mugh*, *mûgh*. — Abban sincs igaza Vaničeknek, hogy e szó a perzsa *mājidan*, régibb *māgidan* azaz tisztítani igéből származik. Vullers Lex. szerint csak *mejden* ige van, *cribrare*, *mundare*, melyet azonban a Ferheng-i *su'ûrî* cz. perzsa szótár példával nem tud támogatni. Világos, hogy ez a ritkán előforduló *újperzsa* ige nem lehet *ösrégi* görög szó alapja. — *Μάγος* Aesch. Pers. 318. személyneve. Az ékezetet talán azért változtatta meg a költő, hogy e személy nevét az ismert nemzetség nevétől megkülönböztessc. Teuffel Perser 60. l. Keiper 87. l. két magyarázatot tart lehetségesnek, az óbkt. *mag*, nagynak lenni, és *bagha*, isten szó alapján; valószínűbb az előbbi. — Justi (Oncken 1, 4.) 68. l. azt tartja, hogy a mágusok régi méd-szittya papi osztály, mit nevők is bizonyít, mert *Μάγος* a szumer-akkadban *imga* a tiszteletre méltó. V. ö. Spiegel Keil. 212. l.

Μαδάτα, Madates — Xen. Cyr. 5, 3, 41. Curt. 5, 3, 12. Obkt. *māo-dāta* »a hold-adta,« szkr. *mās-dattá*, óp. *māha-dāta*, ujp. *māh-dād*. Justi Zd. 153, 231. Spiegel Keil. 202, 214. l.

μαλόβαθρον, malobathrum — Horat. Od. 2, 7, 8. Szkr. (ta)*māli-patram*, azaz tamali-leveél; a tamali fűszeres indiai növény, valószínűleg az indiai *betel*; leveleiből becses kenőcsöt sajtoltak.

Μάλχος, Malchus — a syriai Philadelphiából való történetíró; műve töredékeit kiadta Müller, Fragm. histor. Graec. IV, 111—132. l. Volt ilyen nevű karthagói hadvezér is, Justin. 18. 7. — A név sémi eredetű; arab. *malik*, héb. *mèlech* »király, úr.«

235. *Μανεθών*, *Μανεθών*, *Μανέθων* — Syncell. 194, 10. Jos. c. Ap. 1, 31. Plus. Is. et Os. 9. Pape-Benselernél Bunsen, Aegypten I, 91. szerint aeg. *ma-n-thoth* »Thoth adománya;« l. itt a *Ma-* szónál. — Azonban Duncker I, 20. szerint aeg. *ma-n-thoth* »a kit Thoth isten szeret.«

Μαράκανδα, *Μαρακάνδα*, *Μαράγανδα* — Ptol. 6, 11, 9. Plut. Alex. fort. 2, 9. Arr. An. 3, 30, 6. Maracanda, Curt. 7, 6, 10. Sogdiana fővárosa. E tartomány fővárosa különben az óbaktariaiban *çugdha*, az óperzsában *çug'uda*, *çug'da*. A görög

és latin név megvan a mai *szamarqand* városnévben. V. ö. Ztschr. d. DMG. XXX, 138—141. Justi Zd. 295. Spiegel Keil. 218. l.

Μάρσιος — var. lect. *Μάρσιος*, Aesch. Pers. 778. interpolált versben. Az interpolatiót Keiper a 87—88. l. magyarázza. Ugyanő a 89—90. l. e. nevet is magyarázza. *Μαρσίας* van Hellanic. in schol. Aesch. Pers. 765. (fr. 164.); ez úgy látszik a legjobb olvasás. Ide való perzsa törzs neve, *Μαρσίοι* (Herod. 1, 125.), mihez Stephan. Byzant. ezt jegyzi meg: *ἔθνος ἐν Περσίῃ ἀπὸ Μαρατίου βασιλέως*. Ebből látszik, hogy a görög a maga szokása szerint heros eponymost csinált, pedig valószínű, hogy ily esetekben az egyes vette nevét a néptörzstől. *Μαρσίος* v. *Μαρράσιος* Eustath. ad Hom. Il. 2, 400, 432. szerint Menelaos fia és a perzsák királya. Ide tartozik talán *Μαρσαδάτης* (Plut. Cat. min. 73.) és *Μαρράσιον* városa is (Ptol. 6, 4, 4.) Az Aesch. interpolált soráról v. ö. Baehr 141. l. — Ezt a nevet a perzsából bajosan magyarázhatni meg; bizonyosan volt régi perzsa *marp*, *marf* tő, megragadni, megfogni, szkr. *marṣ*, görög *μαρπ*, *μαρ*; v. ö. latin *mulcere*, *mulcare*; ide valók: *Μάρμαρος*, *Μάρμαξ*, *Μαρπίας*, *Μάρπησσα* (*k* és *p* véghanggal). C. E. 456. l. — Pott a görög gyököt a szkr. *vrāṣc*, scindere, lacerare, gyökkel köti össze; l. C. E. 159, 161. l. — Spiegel arra figyelmeztet, hogy van Vendidād 2, 79. előforduló óbkt. *varefshva* alak, melyet *vara*, kert, loc. plur. esetének tartanak; talán ez is régi *varep*, *barep* töből származik. — Látni való, hogy az egész felvett szócsoport magyarázata bizonytalan.

Μάρδοι — Herod. 1, 125. Aesch. Pers. 994. Keiper 60. l.: gyöke mindenesetre *mar*, meghalni, óbkt. *mareta*, *maretan*, halandó, ember; tehát *marda* v. *marta* mint diszítő név a. m. ember, férfi, mint a svéd *karl*. Ugyanide való a *mar*, szétmorzsolni, gyök; v. ö. szkr. *mar*, ujj. *māliden*, görög *μάρμαμαι*, lat. *martus*. C. E. 327. l. L. az *Ἀριομάρδος* szót.

Μαρδόνιος — Herod. 7, 10. *Μαρδόνιος* D. Chrys. or. 64. p. 598. V. ö. Ctes. Exc. Pers. 25. és Baehr 162. l. Keiper 49. 60. l.: óp. *marḏ'unīya* e h. *marṭ'unīya* »a férfias, bátor.« A *d* azt mutatja, hogy az óperzsában is megvolt már a hajlandóság arra, hogy a *p*, *t*, *k* kemény hangok átmennek a *b*, *d*, *g*

lágý hangokba. E hajlandóság az újperzsában igen nagy. Egyébiránt l. az előbbi szót.

240. *Μάρδος* — Aesch. Pers. 774. A Pseudo-Smerdis, az ál Bard'íya. Var. lect. *Μάρδος*; helyesebben *Μάρδιος* v. *Μαρδίας* volna. Már Aesch. schol. helyesen így ír: *Μάρδος . ἡ γραφή ἡμάρτηται . τὸν γὰρ ἐπιθέμενον τῇ Καμβύσου ἀρχῇ μέγον ὄντα οὐδεὶς Μάρδον εἶπεν οὔτε γένος οὔτε ὄνομα, μήποτε οὖν γραπτέον· Μάρδις αἰσχύνῃ πάτρῳ.* Herod. 3, 30. *Σμέρδις* Justin. 1, 9. *Ergis, Mergis, Merdis* (Baehr 113, 125. l.), Curt. 7, 26. *Berdes*, a mi igen jó olvasás (Keiper 90. l.) — Fick, Griech. Personennamen CXXX. l. a *bar*, hozni, vinni, többől magyarázza; a part. perf. szerinte *barat, barad*, és ebből lett az óp. *bard'íya*. V. ö. Justi Zd. 218. l. — Helyesen fejtegeti Keiper 91. l.: óbkt. *barez* nőni, óp. *bard'íya* »a magas, fenséges fia«; *íya* ugyanis óp. patronymicum-képző. Keiper csak abban téved, hogy rövidített kedveskedő névnek tartja és *ya* képzőt keres. Justi Zd. 211. Spiegel Keil. 80, 210, 150. l. 7. pont. L. Vaničeket a *Μάρδις* és *Σμέρδις* szónál.

Μαρδοχαῖος — Jos. Ant. 11, 3, 10. 11, 6, 2. Ester 2, 5. Glen fordításában *murdikej*. Keiper 77. l. szerint régi perzsa *mardu-kaya*, körülbelül »a férfiás«; a *mar* töről l. bővebben a *Μαρδότιος* szót, a *kaya* képzőről pedig a *Μαδοῦχος* szónál olvashatni többet. *Marda* helyett van *mardu*, az a többször előforduló eltompulásával; l. a *Κῖρος* szót.

Μάρδων — Aesch. Pers. 51. Keiper 91. l. szerint a régi perzsa *mardaona* v. inkább *mardūna*; körülbelül a. m. a férfiás. Nem sokat különbözik ettől az óp. *mard'uníya* (Spiegel Keil. 213. l.), azaz *Μαρδότιος*, régi perzsa *marduníta* azaz *Μαρδόντις* (Herod. 7, 80.), *mardiyuna* azaz *Μαρδίων* (Plut. Ant. 60.). A *mar* gyököt és *marda* themát l. a *Μαρδότιος* szónál. — Fick az óp. *marda* alakot az óbkt. *merezi*, szelid, gyengéd, szóból magyarázza. Justi Zd. 234.

Μασαβάτης — Plut. Artox. 17. Var. lect. *Μεσαβάτης*, mely azonban nem oly jó, mint az előbbi. Keiper 92. l.: óbkt. *maça-vañt, maça-vata* »a nagysággal ellátott«; tehát hasonló értelmű, mint *Μεγαβάτης* (Herod. 5, 32.), óbkt. *мага-вата*. Az óbkt. tő *maz*; ebből *maza, maga*, nagyság, nagy tett, szkr. *māha, maghá*; újp. *mih, mehin, mehā*, nagy, *mihī*, nagyság;

óp. *mathista*, legnagyobb. V. ö. Justi Zd. 222, 376. l. 384. pontját, Spiegel Keil. 152, 212. l. Palmer 621, 623.

Μασιστης — Aesch. Pers. 30. Herod. 7, 108. Keiper 92. l.: óbkt. *mazista*, óp. *mathista* »a legnagyobb.« Justi Zd. 223. Spiegel Keil. 212. l. Ilyen a következő görög név is: *Μεγιστη*, hetaera neve, Ath. 13, 583, e. *Μεγώ*, nőnév, Inscr. 3, 5143. *Μεγιστώ*, nőnév, Plut. mul. virt. 15. *Μεγιστεύς*, Anth. VII, 25. *Μεγιστης*, Anacr. fr. 41, (39) ap. Ath. 15, 671, f. *Μεγιστίας* v. *Μεγιστίνης*, Anth. VII, 677. és Herod. 7, 219. *Μεγιστίων* feliratban, *Μέγων*, Inscr. 1608, d. — Ugyanebből a régi perzsa többől származik *Μασιστηρας* is (Aesch. Pers. 971.) *ara*, szkr. *ala*, képzővel, mely Keiper szerint különösen kedveskedő neveket képez. Ilyen képző azonban az óbkt. és óp. nyelvmélekekben nem található.

245. *Μασιστηος* — Herod. 7, 79. Keiper 92. l. szerint régi perzsa *mašistiya*, tovább képezve az óbkt. *mazista* (a h. hogy *mašista*) és óp. *mathista*, legnagyobb, superlativusból. Az *iya* képző az óperzsában többnyire patronymicumokat képez (Spiegel Keil. 150.), az óbaktíriaiban talán *ya* képző *i* köthanggal (Justi Zd. 376. l. 376. pont.)

Μασιση — Herod. 7, 105. Keiper 92. l. szerint valószínűleg óbkt. *maškāma* »a nagyságot szerető, kívánó,« ebből *maš*, *maz*, nagy és *kāma*, kívánság, óp. és szkr. *kāma*, phl. *kāmak*, pā. *kām*, örm. *kamkh*, ujj. *kām*. Justi Zd. 78, 82, 229. Spiegel Keil. 193. l.

Μεγάβαζος — Herod. 7, 97. Keiper 95. l. szerint helyesen óiráni *bagha-bāzu* »isten karjával biró.« A Justin. 3, 1. előforduló *Bacabasus* jobban hasonlít az eredetihez. Justi Zd. 209, 213. Keiper 51. l. — Magam az óp. *baga* és *baj* szóból magyaráztam; e szerint annyit mint »istenadta.« Egy. Phil. Közl. IV, 467. l. L. a *Βαγάβαζος* szót.

Μεγαβάρης — Aesch. Pers. 22, 983. Herod. 5, 32. Keiper 87. l. szerint óbkt. *maga-vat* »a nagysággal ellátott.« V. ö. óbkt. *maz* tövet, *maga*, nagyság, *magavan*, felnőtt, nagy, alakot és *vañt* suffix. secund. Justi Zd. 222. 376. l. 384. p. — Már a 95. lapon így magyarázza Keiper: óbkt. *bagha-vata* »az istenes,« rövidített, kedveskedő alak. *Vata* megint az óbkt. *vañt* képző; az óbkt. *bagha*, óp. *baga*, szkr. *bhāgha*, phl. *bagh*, isten.

Justi Zd. 209. Spiegel Keil. 210. l. Maga Keiper is elfogadhatóbbnak tartja ezt az utóbbi magyarázatot.

Μεγασίδης — Herod. 7, 72. Keiper 95. l.: óbkt. *bagha-cithra* »istenektől származó.« Óbkt. *cithra*, jegy, arcz, nyilvánulás, hirdetés, mag, eredet, óp. *citrā*, mag, nemzetség, magzatok. Hasonló összetétel óbkt. *manus-cithra* »Manus (az ember?) magva,« a phl. *manoshcehr*, az ujp. *mînûcsihr*, úgy ejtve, mintha az óbkt. *mainyu*, ég, menny, szóból származnék; óp. *citrā-takhma* »az erősmagú,« *Τριτανταίχμης* (Herod. 1, 192.) Justi Zd. 111. Spiegel Keil. 196. Egy. Phil. Közl. IV, 468. l.

250. *Μεγαφέρνης* — Xen. An. 1, 2, 20. Keiper 73, 95, 96, 110. l.: óbkt. *bagha-farnā* »isteni fényű«; lehet *Μεγαφέρνης* alak is, óbkt. *bagha-franā*, és *Μεγαβέρνης*. A *bagha* szót l. a *Μεγαβάτης*, és a *fra* gyököt az *Ἀρταφέρνης* szónál. L. még a Bagophanes szót is.

Μελίκαρθος — Sanchon. p. 32. és Euseb. pr. ev. 1, 10. p. 38. *Μελκάνθαρος*, *Μελκάθρος*, Euseb. de laud. Constant. c. 13. Phil. Bybl. fr. 2, 22. Phoeniciai isten; *Μάλκανδρος*, Plut. Is. et Os. 15. byblosi király, Astarte férje. A héb. *mêlêch-khart* »a város királya.« Schröder 42. l. — Pape-Benseler a görög-ből származtatja ezt az utolsó nevet: *Zartmann*.

Μέσληκς — Aeg. papyrusban; kopt. *mesleh* »por« Uhlemann 304. l.

Μεσόηκς — Aeg. férfi neve; papyrusban a genit. *Μεσοήκως*. Aeg. *mas-uer*, *mes-uer* »a nagy fia.« Uhlemann 309. l.

Μηδία, *Μηδεία* — Strab. 11, 522—524. Xen. Hell. 2, 1, 13. Média, a mai Azerbeidsán, Gilán, 'Iraq-i 'adsamí és Mázenderán nyugati része. Óbkt. *maidhya* »a középső (ország)« nyilván a nagy perzsa birodalom egyéb tartományaira való tekintettel. Az óperzsában *mâda*. Justi Zd. 219. Spiegel Keil. 213. C. E. 334. l.

255. *Μήνης* — Eratosth. ap. Sync. 91 (171): *Θεοίτης Θηβαῖος ὁ ἐρμηνεύεται αἰώνιος*. Ez a magyarázat helyes; aeg. *men* v. *mîn* »az örök.« Uhlemann 305. l. L. Vaničeknél a *Μίν* szót.

Μίθρας, *Μίθρης*, Mithres — Porph. abst. 2, 56. Plut. Is. et Os. 46. Xen. Cyrop. 7, 5, 53. Nonn. 40, 400. Curt. 5, 13, 12. A cappadociai nyelvben *μυθρί* julius hava. Herodotus té-

ved, mikor 1, 131. így ír: καλέουσι δὲ Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιττα, Ἀράβιοι δὲ Ὑλιττα (Ἀλιλάτ), Πέρσαι δὲ Μίτραν. Itt *Μίτρα* helyett *Ἀναΐτις*, az óbkt. *anāhita*, kellene. — A *Μίθρας* név így magyarázható meg: óbkt. *mit*, összekötni, közelíteni, időzni, *mithra* a világosság istenének neve, a ki Ormuzd és az emberek közt közbenjáró (*μεσίτης*, Plut. Is. et Os. 46. Keiper 40. l.); szkr. *mitrá*, óp. *m̐(i)thra*; ujp. *mihr*, nap és szeretet; ezt az utóbbi értelmét a *mit* gyökből, összekötni, egyesülni, könnyen meg lehet érteni. Rossz tehát Hammer-Purgstall, Duftkörner aus persischen Dichtern (1. kiad. Stuttgart 1836.) 172. l. tett megkülönböztetése, hogy *mehr* a nap és *mihr* a szeretet. Justi Zd. 232. Spiegel Keil. 214. l.

**Μιθρακίνης*, Mithracenes — Curt. és τὰ *Μιθρακίνα*, a Mithra tiszteletére való ünnep, Strab. 11, 530. Keiper 98. l. csak megemlíti. Nézetem szerint óbkt. *mithra-kaēna* »a Mithra-boszúja, kinek M. a boszulója.« Már a pehleviben *kīn* nemcsak büntetés, hanem Bundelesh 78, 4. boszuló; pá. *kīna*, ujp. *kīnj kīneh*, örm. *khēn*, *khinel*; gyöke régi *ki*, *ci*, lakolni. Justi Zd. 76, 110. l. — Mithrának tiszte a többi közt az is volt, hogy a Ciuvañt hídjánál a megholtak lelke fölött a Čraosha és Rashnu nevű szellemekkel együtt ítéletet mondjon; ebből meg lehet érteni e személynévet és ez ünnep nevét. Justi Zd. 111. l.

**Μιθράκίνης*, *Μιθράκηνης*, Mithrines, Mithrenes — Arr. An. 1, 17, 3. D. Sic. 17, 21, 64. Curt. 3, 12, 6. Óbkt. *mithra-ina* »a Mithrához tartozó, Mithrás.« Justi Zd. 232, 375. l. 333. p. Spiegel Keil. 150, 214. l. E képző tulajdonneveket is alkot. Keiper ezt is, valamint a következő ezzel rokon neveket is, csak megemlíti (98. l.)

**Μιθροβαϊος* — Arr. An. 7, 6, 5. Var. lect. *Μιθροδαϊος*. Az előbbi a helyes; óbkt. *mithra-vayō* »Mithra szeretete.« Az óbkt. *vayanh* előfordul Yaçna 52, 7.; a ritkán használt *vī* gyök a. m. szeretni. Justi Zd. 267, 277. l.

260. **Μιθροβακζάνης* — Plut. Luc. 25. App. Mithr. 84. D. Sic. 15, 91. Óbkt. *mithra-bereza-na*, »a Mithra által magas, magasztos«; *bereza*, magas, töve *barez*, nőni; *na* suffix. secund. Justi Zd. 232, 211, 217, 376. l. 365. p.

**Μιθροβουζάνης* — D. Sic. 17, 21. Arr. An. 1, 16, 3. Óbktm. *ithra-bujā-ana*, *mithra-bujāna* »a Mithrától megtiszt-

tott, megszentelt*; patronymicum is lehet, ennek fiát jelentve. Justi Zd. 215, 374. l. 323. p. Hasonló volna tehát hozzá *Μεγάβυθος*, Egy. Phil. Közl. IV, 679. l.

**Μιθροπαύστης*, *Μιθροπάστης* — Plut. Them. 29. Strab. 16, 766. Óbkt. *mithra-upašta* »a Mithra-segítségű.« Strabo alakja tehát a helyesebb, azonban úgy, mint Keiper a 98. l. írja: *Μιθρωπάστης*. Plutarchusé metathesis-szel lett: *Μιθραν-pαστα*, *Μιθραπανστα*. Justi Zd. 64. 232. l.

Μιτραδάτης — Herod. 1, 110. Ctes. Pers. Exc. 55. Már J. Scaliger is értekezett e névről; behatóbban Gesenius, Baehr 200. l.: Compositum enim vult (Gesenius) e *Mithra* Solis genio optimo, et verbo quodam Persico, quod deinceps ad Hebraeos quoque fluxit (dát), significatione *dandi*, *ponendi*, *imperandi*; ut igitur Mitradates sit a *Mithra* s. *Sole datus*. Aptequae idem comparat Graecorum *Θεοδώρος*, *Θεόδοτος*, alia quae huc spectant Persica nomina, in quibus similis notio subsit, qualia v. g. sunt *Tiridates*, *Phradates*, *Spithridates* (Plut. Agesil. 8, 9. Xenoph. Agesil. 3, 5, 4.), *Reomithres* (Xenoph. Cyrop. 8, 8, 4.) Az óbkt. *mithra-dâta* csakugyan a. m. »a Mithra-adta.« Justi Zd. 153, 233. l. Keiper 84, 98. l. — A név jelentésével, isten-adta, v. ö. Ztschr. d. DMG. XII, 12, XIII, 392, 423. l. Chodzko, Grammaire persane 97. l. Egy. Phil. Közl. IV, 681. l. — Keiper abban, hogy minden görög irónál megvannak e változatok: *Μιτραδάτης* és *Μιθρυδάτης*, többet lát a kéziratok meg nem állapodott helyesírásánál vagy a görög átalakítás pusztá ingadozásánál; szerinte e kétféle írás a régi perzsában levő kettős alakra vall, u. m. *mithra-dâta* és a *mithri-dâta* formára.

**Μιτραῖος* — Xen. Hell. 2, 1, 8. Keiper a 98. lapon ezt és a következő két nevet csak megemlíti. Óbkt. *mithra-ya* »a mithrai.« Ez a másodrendű *ya* képző főnevet, melléknevet, tulajdonnevet és patronymicumot képez. Justi Zd. 232, 376. l. 376. pont.

265. **Μιτραφέρνης* — Nic. Dam. fr. 10. Var. lect. *Μητραφέρνης*. Óbkt. *mithra-farnâ* »a Mithra-fényességű, Mithra fénye.« A far gyökről l. az *Ἀτραφέρνης* szót. Justi Zd. 232. l.

**Μιτροβάτης* — Herod. 3, 120. Xen. Hell. 1, 3, 12. Var.

lect. *Μητροβάτης*. Óbkt. *mithra-vañt* »a Mithra-szerü, Mithrás ;« Keiper szerint rövidített név. L. a *Μεγαβάτης* szót.

Μιτρογάθης — Aesch. Pers. 43. Keiper 96—98. l. szerint nagyon fontos, mert ez a név a legrégibb görög szövegben előforduló, mely Mithra nevéből van képezve. — Hannak többször idézett értekezésében tévesen származtatja az óbkt. *mithra-zâta* alakból: a Mithrától származó. — Pott szerint az óbkt. *mithra-gâtha* »a ki Mithrához intézi imádságát.« Az óbkt. *gâtha* az öt hymnus, szent ének, és az év öt utolsó napja ; szkr. *gâthâ*, phl. *gehân*, *gâçân*, ujp. *gâh*, Justi Zd. 104. Vullers Fragm. 23. l. Így magyarázza Justi is. — Keiper maga háromféleképp is magyarázza: 1) az óp. *gâthu*, óbkt. *gâtu*, ujp. *gâh*, hely, ház, szóból így: »Mithra-ház,« azaz »a kinek házáat Mithra védi« (Justi Zd. 104. Spiegel Keil. 195. l.); 2) *mithra*-t melléknévnek véve: »a barátságos házu,« nehezen »a házat szerető ;« 3) az óp. *gaithâ*, óbkt. *gaêtha*, ujp. *gihân*, *dsihân* szóból »a kinek nyáját, jószágát Mithra védi,« a mihez Mithra jelzője *vourugaoyaoiti*, a tág legelőkön uralkodó, szépen illenék (Justi Zd. 98, 286. Spiegel Keil. 194. l.) — Itéletem szerint Pott magyarázata a legjobb ; Keiper 1. számúja a szók hangját illetőleg majd épen oly helyes ; Hannak véleménye meg nem állhat.

* *Μιτρούστης* — Aes. ap. Phot. 46, a. 33. Var. lect. *Μητρούστης*, *Μιθραύστης*, Arr. An. 3, 8, 5. Keiper a 98. lapon megcmlíti. Óbkt. *mithra-usta* »a Mithra-ragyogtatta, világította.« Az óbkt. *usta* part. pass. perf. az *ush*, fényleni, égni, sütni, tőből. Látni való, hogy Arrianus alakja a legjobb. Justi Zd. 70, 232. l.

Μοῖσις — A mit Pape-Benseler és Vaniček e névről mond, az nem helyes. Kr. e. 2800 évvel élt *Pupi* vagy *Papi* aegyptusi király, *Φίωψ* (Afric. ap. Syncell. p. 58, b.), a ki ezt a tavat ásatta. E király mellékneve volt *Meri-Ra* és ebből lett a tó neve. A tó vidékének közepén volt az aeg. *p-ïom*, *ph-ïum* »a tó, a tenger,« nevű város, a görög írók szerint *Κροχοδείλων πόλις*, később *Ἀρσινόη* ; ma arabul *medînet el-fajûm*. A Meri tó neve volt még az aeg. *hunt*, áradás. A tó neve ma *birket-el-kerûn*. Maspero 114. — Duncker I, 522. l. *fïom-en-mêre* »az áradás tava ; feliratban *meri* a. m. tó.

270. *μύρρα, ἡ* — az arab myrtus nedve; *μύρον, τό*, növényekből, különösen a myrtusból kiömlő illatos nedv, szagos kenőcs, olaj. Herod. 7, 181. Eredeti acol. *σμίρνα*, ion. *σμίρνη* helyett van, Ath. XV, 688, c. Du Cange szótárában *smyrna*, Dieffenbachéban *smirna*. Ezek az alakok a görög szókezdő *σμ* példái; C. E. 526, 681—2. — Arab. *murr*, keserű, aztán myrrha, kenőcs; héb. és phoen. *môr*, arámi *murráh*, a myrrha. Palmer 554. Kuun 96, 199. Schröder 134. Gesenius 5. Müller BB. 278, 281, 293. l.

Ναυμάλαχα, Ναυμαλάχης, Ναυμάλας — Strab. 16, 747. Pol. 5, 51, 6. Isid. mans. Parth. 1. Zos. 3, 2. Plin. 6, 26, 30. szerint Armalchar. Az Euphrates és Tigris közt levő öszszekötő csatornák legnagyobbika. A görögök és rómaiak egész szabatosan fordították le: *ὁ βασιλεὺς ποταμός, ἡ βασιλῆος διώρυξ*, regium flumen. A mai arabban is *naħr al-malik* »a királyi folyó.«

νάβλας, ὁ — vagy *ὁ ναύλας, ἡ νάβλα, ἡ ναῦλα, τὸ ναῖλον* — Soph. fr. 728. Ath. IV, 175, d. szerint phoeniciai találmány, Clemens Alexandrinus szerint cappadociai; Strabo 10, 3, 17. a kéziratokban *νάμβλας* van. Általában húros hangszert jelent. A héb. *nēbēl* eredetileg tömlőt, csövet, aztán szintén hangszert jelent. Müller BB. 278, 281. l.

Ναρσῆς — Zonar. 12, 31. Eutr. 9, 22. Lactant. de mort. 9. Narseus, Narsaeus, Amm. M. 17, 5. Szászânida király, a ki Kr. u. 291—300. uralkodott. L. Ztschr. d. DMG. VIII. köt. 1. füz. és XIX. köt. 373. s köv. l. A Sähnamehban *Nerszi* Behrám fia, 9 évig uralkodik. L. Mohl ford. V, 333—335. l. Mohl a Mudsmil-al-tavârîch-ban hibásan találta így írva: *nûszez* és *nûszî*; itt az arab *r* helyett *v* van írva. Journal as. 3. s. t. 11, 271. l. Örmény történetíróknál *nerseh*, Kr. u. 292—301. Journal as. 6. s. t. 7. (1866.) 234. l. Mások szerint 294—303. uralkodott, Vaux 6. és 155. s köv. l. — Óbkt. *nairyô-çanħa* »a férfias szó,« Ahurô-mazdáo egy hírvivőjének a neve; szkr. *narâçanħa*, phl. *nairyôçang*, a mi csak az óbkt. alak átírása, *narçeh* feliratokban, *nersechî*. Justi Zd. 165. l.

Νεκτανέβης — Afric. et Euseb. ap. Sync. 77. A 30. aegyptusi uralkodó ház 1. királya; Pape-Benseler szerint az aeg. *Nahsctenef* vagy *Nahsctefneb*, azaz *Sigvald*, dominus

victor; Uhlemann 305. l. szerint a hierogl. *našt-neb* »a bátor úr.«

275. *Νεχθάνουβις* — Aegyptusi férfinév papyrusban; *νβις* nem olvasható jól. Aeg. *ništi-anubi* »a nagy Anubis.« Uhlemann 295. l.

Νεχούτης v. *Νέχουτις* — Leydeni és turini papyrusban előforduló görög-aegyptusi név; Uhlemann 305. l. szerint az aeg. *našt* »bátor« vagy *ništi* »nagy.«

Νίσαια, Nisaea — Ptol. 6, 10, 4. Amm. M. 23, 6. *Νίσαιον* síkja, másképp *Νήσαιον*, *Νησαῖον*, Herod. 7. 40. Arr. An. 7, 13, 1. Hiresek voltak a *Νισαῖοι ἵπποι*, Herod. 3, 106. — Óp. *νιζήγᾱ*, óbkt. *niçaya* »a mélyen fekvő síkság«; az óbkt. *ni* a. m. lenn, alatt, a *ç* *tő* pedig feküdni. Justi Zd. 173. Spiegel Keil. 206. Maspero 456. l.

Νίτητις, *Νιτῆτις*, *Νειτῆτις* — Herod. 3, 1. Polyæn. 8, 29. Ctes. ap. Ath. 13, 560, e. Aeg. *nit-ti* »Neith istennő adománya.« L. többet a *Τι-* szótagnál. Uhlemann 300. l. Ez a név úgy mint *Νίτωχρις* összefügg a saisi *Νηῖϑ* (Plat. Timae. 21, e. Arnob. adv. gent. 4, c. 16.) istennő nevével. Maspero 528. l.

Νίτωχρις — Manetho, epit. Africani ap. Syncell. a 6. uralkodó ház 6. helyén így ír: *Νίτωχρις γεννικωτάτη* (var. lect. *γεννητικωτάτη*) *τε καὶ εὐμορφοτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη ξανθὴ τὴν χροιάν* (v. l. *χροῶν*) *ἢ τὴν τρίτην ἢ γειροῦ πυραμίδα. ἐβασίλευσεν ἔτη ιβ'.* Epit. Eusebii ap. Syncell. a 7. dynastia 1. helyén így ír: *γεννὴ Νίτωχρις ἐβασίλευσε τῶν κατ' αὐτὴν γεννικωτάτη* (v. l. *γεννητικωτάτη*) *καὶ εὐμορφοτάτη, ξανθὴ τε τὴν χροιάν ἐπάρξασα* (az epitome örmény fordításában: *flavo colore et rubris genis*), *ἢ καὶ λέγεται τὴν τρίτην πυραμίδα ᾠκοδομηκέναι* (örm. ford. *aedificasse quae est moles erecta collis instar*). Eratosthenes 22. szerint: *Νιτωχοῖς* (v. l. *Νίτωχρις*) *γεννὴ ἀντὶ τοῦ ἀνδρός, ὃ ἐστὶν Ἀθηναῖα νικαφόρος, ἔτη ς'.* Uralkodott Kr. e. 4119—4108. — A turini papyrusban előfordul *nit-akeri*; egy Dümichentől felfedezett abydoszi feliratos táblán pedig *(ra-)neter-ke* v. *(ra-)nete-ke*. Uhlemann 295. l. szerint azonban az aeg. *nit-chor* »Neith a győzelmes« felel meg e névnek. E szerint tehát Eratosthenes fordítása helyes. V. ö. Unger, Chronologie des Manetho (Berlin 1867.) 102, 103, 106, 107. Egy Phil. Közl. IV, 187. l.

280. * *Νογονδοβάτης* — Ctes. Pers. Exc. 14. Var. lect. *Νογοδαβάτης*, Baehr 133. l. Helyesen *᾽Ογονδαβάτης* volna; az *n* a szó elejére dittographia útján került. Alapja *᾽Ορόντης* (Xen. An. 1, 6, 1. D. Sic. 15, 2. Plut. Artox. 27.), Ctesiasnál néhány kéziratban *᾽Ορόνδης* (Pers. Exc. 57. Baehr 204. l.). Régibb *t*-nek *d*-be való átmenetével v. ö. a *Μαρόδιος* szót. A név tehát lesz: *᾽Ογοντοβάτης*, és ilyen csakugyan elő is fordul, Arr. An. 1, 23, 1. D. Sic. 19, 46. Keiper 50. l. — Óbkt. *aurvañt-a-vañt*, *aurvañtavaṭa* »a harci ménnel ellátott«; *a* kötőhangzó, *vañt* suffix. secund., mely az óperzsában is megvan. Justi Zd. 5, 376. l. 384. p. Spiegel Keil. 152. l.

Ξέρης — Aesch. Pers. 5. és még 16-szor; Herod. 6, 98. Ctes. Pers. Exc. 20. Pape-Benseler Herod. id. h. szerint így fordítja le: *Hildebald*, azaz *ἀρηϊός*, bátor harczos. Pape-Benseler szerint a perzsa ékíratokban *ks'harsa* vagy *kheschwersche*! — Spiegel Keil. 194. l. szerint az óp.*khsayârsâ* első része az óbkt. *khshi*, tehetni, hatalmasnak lenni, a második lehet *arsan*, szem (mint az óbkt. *gyâvarshan*, *gyâvarshâna* névben, mely tehát a. m. »a fekete szemű«; Justi Zd. 305. l. szerint a. m. »a fekete férfiu.« Ujp. *szijâvus*, *szijâvechs*, Sâhnâmeh ed. Vullers II, 527. l. 76. v, Mohl ford. II, 159. l.) vagy *arshan*, férfiu. — Keiper 99. l.: óp. *khsay-ârsâ* »a hatalmas férfiu«; a görög alak az óperzsának az újperzsa felé való közeledését mutatja a magánhangzók átváltozásában. Átmeneti alak lehetett *khsë-yërsë*, *khsërsë* *Ξέρης*. — Aeg. hieroglyphekben *kšiarša*.

᾽Οξάθρης, Oxathres — D. Sic. 17, 34. Curt. 3, 11. Óp. *u-khsatṛa* »a jó uralmú, jó országu«; óbkt. *hu-khshathra*, szkr. *su-kshatra*. Keiper 99. Spiegel Keil. 189, 193. Justi Zd. 93, 326. l. — L. az *᾽Εξάθρης* szónál.

* *᾽Οξάορης*, Oxyartes — Arr. An. 7, 4, 5. D. Sic. 18, 3. Strab. 11, 517. Paus. 1, 6, 3. Curt. 10, 3. Óbkt. *vakhsha-arëta*, az *a* hang eltoplulásával *vakhshu-arëta* »a növekvés által tökéletes, a tökéletes növésü.« Tatpurusha-féle összetétel: fő-név és part. perf. pass. Justi Zd. 30, 261, 380. l.

* *᾽Ορξίνης*, Orxines — Arr. An. 6, 29, 2. Curt. 10, 1. Kétféle magyarázatot tartok lehetségesnek; 1) óbkt. *vareshna*, az Avesztában előforduló tulajdonnév, *hanhaurus* fia; a szó

töve vagy *varesh*, *varez*, cselekedni, dolgozni, vagy *varesh*, csepegtetni, termékenyíteni; e szerint tehát a név annyi volna, mint József, héb. *jôsêph* »ő szaporít« (Goldziher, *Mythology among the Hebrews* 166. l.) Justi *Zd.* 270. l. — 2) Óbkt. *arsh-ina* »az igaz, egyenes«; töve *arez*, *erez*, egyenesnek lenni. Ebből lesz *ars*, mint e névben; *arshya*. Justi *Zd.* 30. 72. 375. l. 333. pont.

285. Ὁσαρσίφ v. Ὁσάρσιφος — Heliupolisi aegyptusi pap, a ki állítólag később Mózes néven a héberek törvényadója lett; Maneth. ap. Jos. c. Ap. 1, 26. Aeg. *osar-sefi*, *osar-sifi* »Osiris kardja.« A mai arab *szeif* a. m. kard. Uhlemann 301. l. — Duncker I, 361. szerint talán aeg. *ozarof* »a kit Osiris megvizsgált.«

Πάης — Aegyptusi ember neve papyrusban és Inscr. 3, 4716, d. Add. Πάησις, aegyptusi vértanú, Euseb. d. m. Pal. in h. e. t. 3, p. 95. Hein. Var. lect. Παιίσις. Aeg. *pa-isi* »ó τῆς Ἰσιδος.« Van ugyanis a kopt nyelvben *articulus possessivus*: *pa* v. *pha*, azaz ó τοῦ..., ó τῆς..., ó τῶν...; plur. *na*, azaz τὰ τοῦ..., pl. Math. 22, 21: *na puro*, τὰ Καίσαρος. — E névelő segítségével vannak a következő nevek képezve. Πάσουχης (Papyr. Cas. 47, 7.) »ó τοῦ Σούχου«; aeg. *sebek*, *sukhi*, krokodil; — Πάννβδης, Πάννβτις (Inscr. 4, 4874, 4881.) »ó τῆς Νέφθρος«; — Φανούφης, Φάνωφης (Inscr. 3, 4887, 4893, 24.) Πάννενφης »ó τοῦ ἀγαθοῦ«; aeg. *nufi*, jó; — Παθέρμουτ »ó τῆς Θεομούθιδος.« — Nőnevek: Θάησις (Inscr. 3, 5021) »ἡ τῆς Ἰσιδος«; — Τάνουφης, Θάνουβης (Schow, Chart. pap. 12, 3.) »ἡ τοῦ Ἀνούβιδος«; — Θάμουντις »ἡ τοῦ Mout«; — Ταθούτ (talán a Schow Chart. pap. 10, 10. előforduló Τάεστ) »ἡ τοῦ Θώθ«; — Ταμόνρα (Papyr. Cas. 38. 6.) »ἡ τοῦ Ammon-Ra«; Τάσημις »ἡ τοῦ Sem«; aeg. *džom* a. m. Hercules. — Uhlemann 299, 300, 306. l.

Πάχημις — Demot. aeg. *pa-kemi* »ó τῆς Αἰγύπτου.« Brugsch szerint: consecratus Aegypto. I. az előbbi szót és Uhlemann 301. lapját.

* Παρητακηνοί, Παραιτακηνοί — Herod. 1, 101. Pape-Benseler e név alapjául a Παραιτακηνή tartomány nevét veszi és ezt így fordítja: *Bergen*, mert szerinte a perzsa *parouta*,

a szkr. *parvata* a. m. hegy. Ez az óbaktriaiban helyesen *paurvata*, mely szóval Justi (Zd. 181, 193. l.) Arachosia éjszaki tartományának nevét hasonlítja össze: *pauruta*, mely szerint a görög *Παυρηταί, Παυονῖται*. — Az említett nép neve az óp. *pari-taka-aina* »a nagyon v. körül koszorúsak, koronásak,« *περιστεφής*. A szó képzésével v. ö. C. E. 274.; a jelentésével az óp. ékiratokban előforduló *yaunā takabarā*, a korona-viselő iónok, kifejezést. Spiegel Keil. 50, 51, 150, 197, 207. l.

Πάρις — Vaniček magyarázatát ezzel egészíthetni ki. Justi Zd. 184—5. l. szerint az óbkt. *par* tö 1) tölteni, 2) harczolni, megtámadni, 3) elmenni, elfutni; összetételei *aipí-par*, engesztelni; *ní-par*, hozni, terjesztetni; *paíti-par*, háborúskodni; *fra-par*, eltávolítani; *hām-par*, eltávolítani, gyarapítani; szkr. *par*, *prñāti*; *pariparin*, ellenfél, ellenség. — Müller M. újabb felolv. 504. l. nagyon óvatosan hasonlítja össze e névvel a szkr. *panis* (régén *parnis* v. *paris*?) szót, a *saramā*, azaz *Ἑλένη*, a fény, elrablójának nevét; a trójai háború mondájába e szerint az a természeti mythus van burkolva, hogy *Ἑλλάς*, a nap hatalmai minden este kincseiktől meg vannak fosztva és elmennek keletre, hogy visszavívják. — Cox, Tales of Argos and Thebes 90. l. szerint Paris fényes naphős; e szerint a szó töve *πρα*, szkr. *prush*, *plush* (C. E. 284. l. és az *Ἀπραφένης* szónál.) A magyarázatok mind találnak: 1) Justi szerint vagy a *harczoló, támadó*, vagy az *elmenő, elfutó*, mert Helenával szökött; óbkt. *par-i*, Justi Zd. 369. l. 177. p. 2) Müller szerint a. m. *panis* a rabló. 3) Cox szerint a. m. *par-i* a ragyogó, fénylő. 4) Curtius szerint a. m. harczos, görögül *Ἀλέξανδρος*. V. ö. Seidler 485. l. Koch-Crusius II. kiad. a 3. ének 39. versénél. Preller, Griechische Mythologie (3. kiad. Berlin 1875.) II, 412. l.

290. *Πασαργάδαι* — Arr. An. 5, 18, 10. Strab. 15, 717. *Πασαργάδα ἢ Πασάργαχα* Ptol. 6, 4, 7. Frasargida castellum Plin. 6, 26, 29. Pape-Benselerben Stephan. Byzant. és Eustath. ad Dion. Per. 1069. szerint *Perserlager*, Lassen szerint *Perserschatz* vagy *gandscha*. A mai *murqâb, feszâ, peszâ* vagy *dârâbgerd*. A romok neve a mai perzsáknál *qal'â-i dârâ* azaz Darius vára. — Oppert (Journal as. 6. s. t. 19. 1872. 550. és 552. l.) így magyarázza: óp. *pisiyâuvâdâ*, assyr. ékiratokban *pisiyahuvadu*; az óperzsát így ejtették *pisyâxâdâ* (?). Jelen-

tése »a források völgye«; ujp. *fīseh* (?), folyó forrása, *cheveh* (?), hegyszoros, völgy, töve *ch'āh*, ásni; innen van *ch'āhil* (Palmer 238.), meghajtott, nyomott, görbe. A régi perzsa *uvad* tö talán a szkr. *svaj*, *svanj*, ölelni. — Cox, *The Greeks and the Persians* (London 1877.) 38. l. szerint e név eredeti alakja talán *Parsa-gherd* volt, azaz: the castle of the Persians, or the *Persian-garth*. — Az én véleményem szerint óp. *pîrça-kata* »perzsák háza.« Tehát e szó is átmenetet mutat a kemény és lágy hangok közt; óbkt. *kata*, phl. *katak*, ujp. *kedeh*, *gedeh*. Just. Zd. 77. Spiegel Keil. 208. l.

Πάσημυς — A Thebaetől nyugatra levő halottvárosnak egy neve; aeg. *p-ázam* »a kifejlődés helye.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 96. l.

**Περόζης* — Theoph. ap. Phot. bibl. cod. 64. (21, b, 25.) Proc. b. Pers. 1, 3. Chorenei Mózes szerint XXIII. Arsaces III. Volagases kapta e diszitő nevet, mely a. m. »győzelmes,« Kr. u. 161-ben győzelmeiért. Just. (Oncken 1, 4.) 174. l. Azután egy szászánida király neve is volt; ez Kr. u. 458—485. uralkodott. Phl. *kadi pîruji*, arab. *fîrûz*, syr. *pîruz*, örm. *beroz*, *peroz*, ujp. *pîrûz*, melléknévén *merdāneh*, a férfiás. V. ö. Ztschr. d. DMG. VIII, 1—194. XIX, 373—496. Journal as. 3. s. t. 11, 268. s. köv. l. u. o. 6. s. t. 7. (1866.) 234—5. l. — E név elemei óbkt. *paiti-raocanh*, ujp. *pei* (*pē*, *pi*)-*rûz* (*rûz*) »nagy fény.« A fény, ragyogás, szerencsére, győzelemre van átvive, mint magával az ujp. *rûz* szóval is megtörténik, pl. *rûz ber gesteh sud*, a szerencse fordult. A név eredeti értelmét mutatja az ujp. *pîrûzeh*, arabosan *fîrûzah*, *fîrûzads*, türkizkő, melyet ragyogó világoskék színéről neveztek így. V. ö. Just. Zd. 176, 250. Mohl ford. VI, 69—80. Vaux 6, 168. l.

Πτίμυς — Ephor. ap. Stephan. Byzant. s. *Ἄλτα*: ἀπὸ τῆς τοῦ σχήματος ὁμοιότητος. Stein szerint aeg. *mîr*: medencze. L. Pape-Benselert. — Dümichen (Oncken 1, 1.) 13, 71. l. szerint az aeg. *pe-to-mera*, *pa-to-mera*, »vizáradásföld.« A Nilus deltájának neve.

**σαράβαλλα*, *τὰ*, és *τὰ σαράβαλα*, αἱ *σαραπάραι* — Hesych., Antiphan. ap. Poll. 7, 59, 10, 168. A latinban sara-bara és saraballa (fem. vagy neutr. pl.), Vaniček, Etymol. Wörterbuch d. latein. Sprache cz. műve végén keleti szónak,

Pape szótárában a görögben idegennek mondja. Az Etym. Gud. pag. 496, 19. szerint: *σαράβαρα ἔσθῃς Περσική. ἔνιοι δὲ λέγουσι βραχία, ἄλλοι δὲ περὶ τὰ σκέλη ἐνδύματα*. Daniel 3, 21. *sarbālîn*, a mit *Περσικῶν περιβολαίων* εἶδος-nak és *ἀναξυρίδες*-nek magyaráznak. Baehr 231. l. — Az óbaktériai-ban van *ḡāra-vāra*, süveg, sisak, a *ḡāra*, *ḡara*, fej, szóból, és a *var*, fedni, védeni, távoltartani, tövéből; phl. *ḡārvār*, örm. *ḡaghauart*. Justi Zd. 294. l. szerint az ujp. *selvār* első tagja az óbkt. szó első tagjától különbözik, a mi természetes is. — A magam nézete szerint az ujp. *sel-vār* alakban az első rész a szkr. *skhal*, ugrani, kerekíteni, óbkt. *ḡkar* (? jellel Justi Zd. 297. lapján) v. ö. a görögben a *σκέλος*, czomb, szót. E szerint *selvār* annyi mint: czombtakaró.

295. **σάραπις*, ἡ — Perzsa öltözcék, fehér alapon bíbor csíkokkal; de Athen. XII, 525. c.: *σαράπεις μῆλιναι* (narancs-sárga, a *κνιδώνιον μῆλον* színéről) καὶ πορφυροὶ (bíbor) καὶ λευκοί (fehér), οἱ δὲ ἄλουργοίς (violaszínű.) Ebből az is látszik, hogy e szó hímneműnek is használtatik. Hesychiusnál: *σάραπις Περσικὸς χιτῶν μεσόλευκος* (közepén fehér), ὡς *Κτησίας*. Pollux Onomast. 171, 61. pag. 730.: ὁ δὲ *σάραπις Μήδων τι φόρημα πορφυροῦς μεσόλευκος χιτῶν*. Curt. 3, 3, 17.: *purpureae tunicae medium album intextum*. Hammer szokott módján összeveti e régi szóval az ujp. *dsārāb*, harisnya, szót! Baehr 231. l. — Azt tartom, e szó az ujp. *szer-ā-p īj*, »tetőtől talpig érő ruha, vestis talaris,« régi perzsa alakja, mely ugyan nincs meg az emlékekben, de a nyelvben meg lehetett, mint e hasonlóan összetett alakok bizonyítják: *īsh-ā-khshathra*, kényúr, *khshap-ā-yaona*, éjjel futkosó. Wahrmund Hdb. I, 175. Justi Zd. 378. l. 405. pont, 2. Dr. J. H. H. Schmidt, Synonymik der griech. Sprache (Leipzig 1879.) III, 10, 37, 40, 45. s köv. l.

Σε-, *Ζε-*, *Σι-* — Aeg, *še*, fi, *šet*, lány; névelővel *p-še*, *ψε-*, *Ψε-*, nagyobbára következő *ν* hanggal, mely az aeg. genitivust fejezi ki. Pl. *Σένοσορ*, Osiris fia (Pape-Benselerben *Σενοσόρφις*, az aeg. *še-n-osir-p-hib*, Osiris fia, az ibisz? Egy. Phil. Közl. IV, 679. l.) — *Ζεῖνις*, *Ἑσμενις*, Min (Horus) fia; — *Σίφθας*, Eratosth. ap. Sync. 123. (233.) ὁ καὶ *Ἐρμῆς υἱὸς Ἥφαιστος*, Bunsen szerint *si-ptah*; helyesen *še-ptah*

Ptah fia; Pape-Benselernél hibás olvasás szerint van *Σιφόας*. — *Ψένπταις*, aeg. *p-še-n-ptah*, Ptah fia; — *Ζμάνρης*, aeg. *še-man-re*, a nap ajándékának fia; — *Ψενάμουνης*, *Ψενάμουν*, Ammon fia; — *Ψενάνουβις*, Anubis fia; — *Ψενάσυχις*, Suchi fia; aeg. *sebek*, kopt. *sukhi*, krokodil, mely Typhonnak volt szentelve; — *Ψενθούτης*, Thoth fia; — *Ψενόσιρις*, püspök, Socr. H. E. 2, 28, 13. Inscr. 3, 5041. Osiris fia; — *Ψένχονσις*, Chons fia; *Ψέμμυς*, Min (Horus) fia; — *Ψένχνουβις*, Inscr. 3, 4893, 26. aeg. *p-še-n-še-nub*, az arany fiának fia; — *Σένθωτις*, Papyr. Cas. 45, 6. demot. *t-še-n-tot*, Thoth leánya; ehhez meg kell jegyeznem, hogy Pape-Benseler szerint e név férfit jelent, és hogy sokkal inkább megfelelne a görög átírásnak az aeg. *še-n-tot*, Thoth fia. — *Σένχωνσις*, *Σένχωσις*, Inscr. 3, 4827. demot. *t-še-n-khōns*, Chons leánya; — *Ψενπόηρις*, *Ψενπούηρις*, Inscr. 3, 4893, 28. és 3, 4716. d. 43. Add., aeg. *p-še-n-p-uer*, a nagynak fia. Uhlemann 298, 299, 309. l.

* *Σερασπαδάνης* — Strab. 16, 748. Justi Zd. 303. l. az óbkt. *çpādha*, sereg, szónál egyszerűen megemlíti; nyilván óbkt. *zara-çpādha-āna* »a sereggel egyesült, a sereg híve, a szövettséghez tartozó.« Justi Zd. 121, 374. l. 323. p. Altbaktr. 86. l.

* *Σιολχορρος* — Arr. An. 5, 20, 7. Var. lect. *Σίολχος*. Keiper 102. l. az óbkt. *çuc*, *çic*, égni, ragyogni, tövéhez vonja és megjegyzi, hogy ide tartozik még a *Κόρτα* rövidített alak is. Az óbkt. *çici-kāta* »a fényt szerető v. a fényszerette.« Justi Zd. 82. l.

Σκύθης — E nép nevének igen tetszős etymológiáját közli Vaniček. Pape-Benseler szerint a görög *σκύθος* (bőr, bőr paizs, ostor) szóból, és Herakles vagy Zeus egy fiának nevéből is magyarázták a görögök; valószínűleg azonban a *csúd* nép nevéből lett görögös kiejtés által. Óp. *çaka*, a scytha, Scythia; *çak'uka*, a scythák egy vezérének neve. Ujp. *szeg-szár*, *szeg-isztán*, tartomány neve. Spiegel Keil. 218. l. — *Σκύθαι Ἀμύργιοι*, Herod. 7, 64. (Var. lect. *Ἀμύργιοι*, *Εὐμύργιοι*) a szakák egy részének neve, az óperzsában *humavarka* (Spiegel Keil. 51. 223. l.) vagy *haumavarga* (Lassen szerint, ki ezt az olvasást a turáni szövegben előforduló *umuvarkafa* alakkal akarja beh bizonyítani). Spiegel az óp. névvel összehasonlítja az ujp. *hāmāverān* tartomány nevét; e tartomány ellen vezetett Kej Kā-

vűsz király hadat. Vullers, Sâhnâmeh I, 382. l. 40, vers; Mohl ford. II, 4. l. E nevet jól fejti meg Justi (Oncken 1, 4.) 81. l.: *çaka haumavarga* »a haoma-leveles szakák.« E szerint az *óp. varga* az ujp. *berg*, lomb.

300. *σοῦσον, τό* — Dioscor. ap. Athen. 513, f. Pape szerint perzsa szó. Müller szerint a héb. *šūšân*, arab. *szauszan*, a mi az újperzsába is átment *szûszen*, *szûszeneh* alakjában. Müller azonban kételkedik, vajjon eredeti sémi szó-e a lilium e neve. BB. 279, 281. 298. Palmer 366. Wahrmund Hdb. II, 95. l. és a *λείριον* szónál.

Σπαργαπέτης — Herod. 4, 76, 78. Müller M. felolv. 231. l. szkr. *svarga-pati* »az ég ura.« Azt hiszem, helyesebb a szkr. *svargapéça* »az égi alaku,« mert *ei* és *é* meg *θ* és *ç* inkább felel meg egymásnak, mint *ei* és *a*, *θ* és *t*; aztán az én magyarázatom szerint e név inkább illethet embert, mint akkor, ha azt teszi, hogy: az ég ura. L. Justi Zd. 181. l. Vaniček művét és az *Ἀριαπείτης* szót.

Σταβροβάτης, Σταβοβάτης — D. Sic. 2, 16. Indiai király. Szkr. *sthâvara-pati, sthâvira-pati* »a szilárdnak, a földnek ura.« Lefmann (Oncken 1, 3.) 2. Duncker II, 33. l. — Duncker III, 14. l. *staora-pati* »szarvasmarhák ura.«

Σπενδάδης — Ctes. Exc. Pers. 10, 11. Baehr 125. l. Óbkt. *çpeñtô-dâta* »a szenttől, Ahurô-mazdâo-tól teremtettség; az Avesztában Vistâçpa és egy hegy neve. Phl. *çpeñddât*, *çpeñdat*, ujp. *iszfendijâr* (Mohl ford. IV, 330. s köv. l.), a Gulsen-i fêrheng 32. és 84. l. *iszpendijâr* (Egy. Phil. Közl. II, 312. 313. l.), és megfordítva *jârâszpend*, *jârâszfend*, georg. *span-diat*. Justi Zd. 305. Ztschr. d. DMG. XVIII, 685. Vullers Lex. I, 286. l.

Τέντυρα, τά, Τέντυρις, Tentyra, Tentyris — Strab. 17, 814. Ptol. 4. 5, 68. Juven. sat. 15, 35, 76. Plin. 5, 9, 11. A *Τεντυρίτης νομός* fővárosa, ma *denderah*. Aeg. *ta-rir, ta-rer, ta-en-ta-rir(rer)* »a sánczczal kerített vidék városa«; Mariette szerint a görög név a város e melléknevéből származik: *t-ân-en-ta-nuter* »az istennő (Hathor) oszlopos városa.« Ez nem valószínű. Dümichen (Oncken 1, 1.) 127. Maspero 27.

305. *Τι* — Aeg. *ti*, adni, adomány, ajándék; pl. *Τίμουθις* »Muth adománya« (Muth Isis mellékneve); — *Τίτρουτος*,

aeg. *ti-tot* »Thoth adománya« ;—*Ἀθυρίας* »Athyr(Hathor) adománya.« Uhlemann 300. l.

* *Τιγράνης*, Tigranes — Xen. Cyrop. 3, 1, 7. Strab. 12, 539. D. Cass. 36, 50. Cic. ad Att. 3, 8, 3. Liv. epit. 97, 101. Justin. 41, 1, 3. Pape-Benselernél vagy örm. *digran* v. *dikran*, vagy perzsa: a nyíl. — Azt tartom, hogy az óbkt. *tighri-ana* v. *tighra-ana*, *tighrâna* »az éles, hegyes,« azaz »heves, erős.« Justi Zd. 134, 374. l. 323. p.

* *Τιθράουστis* — Xen. Hell. 3, 4, 25. D. Sic. 11, 60. Ael. v. h. 1, 21. Óbkt. *cithra-usta* »nyilván való üdvöt adó,« mint az Avesztában előforduló *cithrâ-avañh*, nyilván való ótalmat adó. Elemei: *cithra*, nyilván való, világos, és *usta*, üdv, jólét. Justi Zd. 70, 111. l.

* *Τιρίβαζος*, *Τηρίβαζος*, *Τερίβαζος* — Xen. Hell. 4, 4, 4. Plut. Artox. 5. Polyaen. 1, 40, 8. D. Sic. 14, 27. Óbkt. *tighra-bâzu* »a gyorskarú,« vagy *tighri-bâzu* »a nyilkarú.« Ujp. lenne *tîr bâzû*. Justi Zd. 134, 213. l.

* *Τιριδάτης*, *Τηριδάτης*, *Τιριδάτης*, Tiridates — Jos. b. Jud. 7, 7, 4. D. Sic. 17, 69. Ael. v. h. 12, 1. Luc. dial. meretr. 9, 2. (lect. vulg. *Τηριδάτης*) Tac. Ann. 12, 50. Horat. od. 1, 26, 5. Óbkt. *tighri-dâta* »a nyíl-adta« ; hasonló volna az óbkt. *âtare-dâta*, a tűz-adta (l. az *Ἀτραδάτης* nevet). Vagy lehet óbkt. *tighri-dâta* v. *tighra-dâta* »a nyíl- vagy élestörvényü,« a mi királyra nagyon találó név. A régi *gh* elkallódott; már a pehleviben is csak *tih* a. m. hegyes, és az ujperzsában *tîr* a nyíl. Az óbkt. *dâta* az örményben *dat*. Justi Zd. 134, 153. l.

310. * *Τισσαφέρνης* — Thuc. 8, 5, 18. Plut. Ages. 9. Artox. 23. Xen. An. 1, 1, 3. Hell. 3, 1, 3. D. Sic. 14, 23. Var. lect. *Τισσαφέρνης* és ez a jobb. Óbkt. *tizhi-franâ* »az éles, vakító fényü.« Az óbkt. *tij* tő a. m. élesnek, hegyesnek lenni, *tizhin*, éles, hegyes; phl. *téj*, pá. *tézh*, ujp. *tiz*. A *fra* gyökről l. többet az *Ἀτραφέρνης* szónál. Justi Zd. 134. l.

* *Υμαῖος*, *Υμαίης*, *Υμέης* — Herod. 5, 116. Keiper 83. l. szerint a *û* óiráni *vi*; később ez a *û* fokonkint ezzé lett: *βι*, *ι*, *ι*, pl. * *Υστάνης* (Herod. 7, 77.) *Βισθάνης* (Arr. An. 3, 19, 4.) vagy *Ἰσθάνης*, az óiráni *vištâna*. Tehát * *Υμαῖος* az óiráni *vi-mâya*, a *mâ*, *man*, gondolni, gyökből. Meg kell azonban megjegyezni, hogy csak a *man* gyök a. m. gondolni (Justi Zd. 225.

Spiegel Keil. 212. C. E. 312. l.), *mā* pedig csak a. m. mérni Justi Zd. 230. Spiegel Keil. 213. C. E. 328. l.) Az óbkt. *vi* a. m. szét, el, ellen (Justi Zd. 275. l.), tehát *vi-māya* »a meggon-doló, eszes,« talán »a kételkedő.« V. ö. óbkt. *vīmanāh*, kételke-dés, szkr. *vīmanas*, személynév. Müller Lautl. II, 3. Müller M. újabb felolv. 251, 377. l. — L. az *ἱμαῖος* szót.

Ῥοταίχνας — Aesch. Pers. 972. Teuffel, Perser 94. l. azt tartja, hogy *Ῥοτάσπης* analogiájára képezte maga Aeschy-lus. — Keiper 108—110. l. szerint az óbkt. *vi-çtakh-ma*. Az ékiratokban van óp. *takhma-çpāda*, az erős seregű; az első rész töve *tak*, *tac*. Ennek alapján a következő helyes arányt állíthatni fel: *tac*, *tak*: *takhma* = *çta*, *çtā*, *çtak*: *çtakhma*. Az aspiratio lehetőségét bizonyítja e tőnél *çtakhra*, szilárd, me-rev. Az óbkt. *çta* a. m. hely, teremtmény, *çtak*, ellenállni, *çtā*, állni, lenni. A név jelentése tehát: »az ellenálló, a szilárdan megálló.« Justi Zd. 130, 275, 297, 298, 299. Spiegel Keil. 198. 219. C. E. 498. Wahrmund Hdb. I, 142, 176. l. — Spiegel sze-rint a pehleviben *viçtahm* van szászânida pénzekén, *baçtām* (a helyett, hogy *biçtahm*) a szászânidák történetében; az ujpér-zsában *gusztehem*, Sâhnâmeh ed. Vullers I, 507. l. 1247. v. *gusz-tehem*, holott Mohl ford. II. 139. l. így írja: *Kustehem*. Vullers II, 775. l. 167. v. van *gusztehem*, a *guzsdehem* nemzetségeből; v. ö. Mohl ford. II, 456. l. és a bevez. IX. l. — L. Vaniček művé-ben a *βίσταξ* szót.

Ῥοτάσπης — Herod. 1, 209. Thuc. 1, 115, 4. *Ῥοτάσπης* Xen. Cyrop. 8, 3, 17. Darius *Hystaspi* filius Corn. Nep. 21, 1. Óp. *v'istāçpa*, vagy a behisztáni feliratok hiányos írása szerint *v'(i)stāçpa*; a susianai ékiratokban *vistaçpa*; óbkt. *vistāçpa*, phl. *kai-vistāçp*, pā. *vistāçp*, *guçtāçp*, ujp. *gustāszp*, *gustāszb*, *vestāszb*. Elemei a következők: óbkt. *vista-açpa*; a *vish* gyök a. m. befoglalni, látogatni, harczba indulni, *açpa* a. m. ló, tehát »a lovakkal csatába induló, a lovon harczoló.« Justi Zd. 276, 277, 284. Spiegel, Gramm. d. Pársisprache 163. l. Mohl ford. IV, 224. s. köv. l. »A tudomány rózsaviránya« ismertetése 12. és 13. l.

Φαρασμάνης — Arr. An. 4, 15, 4. D. Cass. 58, 26. Mel-lékalakja *Φαρισμάνης*, Arr. An. 6, 27, 3. Pharasmanes, Tac. Ann. 11, 8. — Keiper 110. l. a *frā* fő igenevéből származtatja:

farat-manī »a ragyogó gondolkodásu.« Az igenév azonban az óbaktriaiban *faraṭ* volt, Justi Zd. 374. l. 321. p. Tövérről l. bővebben az *Ἀραργρόνης* szót. Az óbkt. és óp. *man*, gondolkodni, gyökről l. Justi Zd. 225, 226. Spiegel Keil. 212, 220. C. E. 312. l. Az *i* képzőről Justi Zd. 369. l. 177. p. Spiegel Keil. 150. l. — Nézetem szerint inkább az óbkt. *frasha-manāh* »előre (törekvő) lélek.« Ugy van képezve, mint e tulajnevek: *frasha-ostra*, *frashâ-vakhsha*. Justi Zd. 201, 226. C. E. 285, 312. l.

315. *Φαραώ*, *Φαραών*, *Φαραώτης* — Jos. antiqu. 8, 6, 2. Nov. Test. act. ap. 7, 10, 13, 21. Roman. 9, 17. Hebr. 11, 24. Jos. antiqu. 8, 6, 1. 1, 8, 1. Glen (1 Mose 40, 2.) és Martyn perzsa fordításában az arab *far' aun* szó van használva. — Aeg. hierogl. *per-â*, *per-aa*, *par-ao* »a nagy ház, a magas, fennsleges ház.« Dümichen (Oncken 1, 1.) 70. Ebers Uarda (magyar ford.) I, 390.

* *Φαρνάβαζος* — Ctes. Exc. Pers. 63. Thuc. 2, 67. Óbkt. *farna-bâzu* »a fényes karú.« Óbkt. *bâzu* kar, Justi Zd. 213. l. Keiper a 110. lapon említi. L. az *Ἀραργρόνης* szót.

* *Φαρναζάθρος* — Herod. 7, 65. Var. lect. *Φαρνόξαθρος*. Óbkt. *farna-khshathra* »a fényes birodalmú, országú, a ragyogó királyú.« A *far* gyökről l. többet az *Ἀραργρόνης* szónál. Az óbkt. *khshathra* a. m. ország, fejdelem. Justi Zd. 93. Spiegel Keil. 193. l. Keiper a 110. lapon e szót is említi. Vaniček a *Φαρνόξαθρος* szónál utal *Αιδυμόξαθρος*-ra, de ez nincs művében!

* *Φαρνάκης* — Thuc. 5, 1. D. Sic. 12, 73. Herod. 7, 66. Pharnaces, Caes. b. c. 3, 4. Cic. ad fam. 15, 15. pro Deiot. 5. Justin. 37. 1. Nőnév is van: *Φαρνάκη*, Apollod. bibl. 3, 14, 3. Óbkt. *farna-ka* »a ragyogó, fényes.« A *far* gyököt l. az *Ἀραργρόνης* szónál; a *ka* suff. secund. Justi Zd. 375. l. 338. p. — Lassen szerint (Ztschr. d. DMG. X, 377. l.) a cappadociaiak árják voltak, Duncker ellenben (I, 555.) vallásukból következő, hogy sémiiek voltak, és ezen az alapon a cappad. *Φαρνάκης* (D. Sic. 31, 28.) nevet a sémi *farnakh* névvel azonosítja. V. ö. ezeket: Káldi-Tárkányi *Fárnák* (4 Mose 34, 25.), Glen perzsa ford. *pernâk*.

* *Φαγραπάτης* — Plut. Anton. 33. D. Cass. 48, 41. Ezt és az előbbi is megemlíti Keiper a 110. lapon. Óbkt. *farna-paiti* »a fény ura, a fényes úr,« vagy talán inkább *farna-pâta* »a fénytől, Mithrától védett.« A *pâ* gyök part. perf. pass. *pâta*. Justi Zd. 176, 188. Spiegel Keil. 208. l. A *far* gyököt l. az *Ἀφραφρένης* szónál.

320. * *Φραάτης* — App. Syr. 67, 68. Plut. Pomp. 33. D. Cass. 36, 45. Strab. 6, 288. és Inscr. 3, 4199. *Φραάτης*. Négy arsacida király neve; l. Vaux 6. és 123. s köv. l. Keiper a 42. lapon említi. Pape-Benselernél a Journal of the Royal Asiatic Society XVII. 2. (1860.) szerint *Priyadursi*. Óbkt. *fra-hâta* »az előre befejezett, confectus, perfectus, tökéletes.« Elemei: szkr. *prâ*, óbkt. *fra*, gör. *πρό*, lat. *pro*, phl. *far*, pâ. *far*, *fra*, ujp. *fer*, örm. *hra*, és az óbkt. *hâ* gyök, elkészíteni, befejezni, part. perf. pass. Ujp. *ferhâd*, a híres kőfaragó (*küh-ken*). Justi Zd. 195, 323, 370. l. 210. p.

* *Φρανιάτης* — Strab. 16, 751. Var. lect. *Νιχάτης*. Keiper a 110. lapon említi. Óbkt. *frana-kâta* »a fénytől, Mithrától óhajtott, szeretett,« vagy »a fényt szerető.« A *kâ*, óhajítani, gyök igeneve *kâta* ugyanis mind pass. mind med. lehet. A *far* gyököt l. az *Ἀφραφρένης* szónál. Justi Zd. 82. l.

* *Φαραφρένης* — Arr. An. 3, 8, 4. D. Sic. 18, 3. Óbkt. *fra-hâta-franâ* »a bevégezett, tökéletes fényű, ragyogású.« L. a *Φραάτης* és *Ἀφραφρένης* szót.

Melléklet öt khálymik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. Szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése hazánkban. Székfoglaló Bartal Antall. tagtól 1874. 182. l. 40 kr. — IV. Szám. A határozott és határozatlan mondatról. Barna Ferdinánd l. tagtól 1874. 31 l. 20 kr. — V. Szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről. tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. Goldziher Ignácztól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. Szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről. Hunfalvy Pál r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanfériak 1874-ben Innsbruckban tartottgyűléséről. Budenz József r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. Szám. Az új szókról. Fogarasi János r. tagtól 15 kr. — VIII. Szám. Az új magyar orthologia. Toldy Ferencz r. tagtól. 1875. 28 l. 15 kr. — IX. Szám. Az ik-es igékről. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 32 l. 15 kr. — X. Szám. A nyelvújításról. Szarvas Gábor l. tagtól. 1875. 25 lap. 15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. Szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. Szám. A neo- és palaeologia ügyében. Brassai Samuel r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. Szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. Barna Ferdinánd lev. tagtól. 1875. 48. l. 30 kr. — IV. Szám. Brassai és a nyelvújítás. Ballagi Mór r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. Szám. Emlékezés. Kriza János l. t. felett Szász Károly l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. Szám. Művészet és nemzetiség. Bartalus István l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. — VII. Szám. Aeschylos. Telfy Iván lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. Szám. A mutató névmás hibás használata. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. Szám. Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve. Imre Sándor l. tagtól 1876. 97. l. 60 kr. — X. Sz. Bérczy Károly emlékezete. Arany László l. tagtól 10 kr.

Hatodik kötet. 1876.

I. Szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. Mayr Auréltól. 10 kr. — II. Szám. A mandsuk szertartásos könyve. Bálint Gábortól 10 kr. — III. Szám. A rómaiak satirájáról és satirairóikról. Dr. Barna Ignác z l. tagtól 20 kr. — IV. Szám. A spanyolország arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. Goldziher Ignác z l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékezés. Jakab István l. t. fölött. Szász Károly r. tagtól 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi István l. tagtól. II. Vaszary Kolozstól. III. Révész Imre l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékezés. Mátray Gábor l. t. felett. Bartalus István l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyai. Barna Ferdinánd l. tagtól. 20 kr. IX. Eranos. Telfy Iván lev. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igékről. Joannovics György l. tagtól 40 kr.

Hetedik kötet.

I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. Barna Ferdinánd l. tagtól 50 kr. — II. Podhorszky Lajos, magyar-sinai nyelvhasznosítása. Budenz József r. tagtól 10 kr. III. Lessing (székfoglaló). Zichy Antal lev. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolata Magyar és szuomi irodalom között Barna Ferdinánd, lev. tagtól. 10 kr. — V. Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. Barna Ferdinánd l. tagtól. 30 kr. VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. Telfy Iván lev. tagtól. Ára 30 kr. — VII. A nevekük ésük személyragairól. Imre Sándor l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékezés. Székács József t. tag fölött. Ballagi Mór r. tagtól. 20 kr. — IX. A töröktatár nép primitív culturájában az égi testek. Vámbéry Ármin r. tagtól. 10 kr. — X. Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) Volf György l. tagtól. 10 kr.

Nyolczadik kötet.

I. Corvin-codexek. Dr. Ábel Jenő től. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány Istenei s ünnepi szertartásai. Barna Ferdinánd l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. Dr. Genetz Arvidtól. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. Gróf Zichy Ágosttól. 1 frt. — V. Emlékezés. Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta Szász Károly r. t. 10 kr. — VI. Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. Hunfalvy Pál r. tagtól. 20 kr. — VII. Az úgynevezett lágy aspiraták phoneticus értékéről az ó-indben. Mayer Auréltól. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. Dr. Ábel Jenő től. 80 kr. — IX. Újperzsa nyelvjárások. Dr. Podzer Károlytól. 50 kr. — X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló Imre Sándor r. tagtól. 30 kr.

Kilenczedik kötet.

I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. Budentz J. r. tagtól 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. Dr. gróf Zichy Ágost l. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. Ballagi Mór r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. Vámbéri Ármin r. tagtól 30 kr. — V. A Kún- vagy Petrarkacodex és a kúnok. Hunfalvy Pál r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag fölött. Szász Károly r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. Barna Ferdinand l. tagtól 40 kr. — VIII. Schopenhauer aesthetikája. Dr. Ruzsicska Kálmántól. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb istni lényei és áldozat szertartásai. Barna F. l. tagtól. 30 kr. — X. Lessing mint philologus. Dr. Kont Ignácztól 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Székfoglaló. Bogisich Mihály l. tagtól 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. Simonyi Zsigmond l. tagtól 20 kr.

Tizedik kötet.

I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) Simonyi Zsigmond l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar húnmonda. (Székfoglaló.) Heinrich Gusztáv l. tagtól. 20 kr. — III. A M. T. Akadémia és a szónoki irodalmi társaság. Hunfalvy Pál r. tagtól. 20 kr. — IV. Értsük meg egymást. (A neologia és orthologia ügyében.) Joannovics György t. tagtól. 30 kr. — V. Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. Ballagi Mór r. tagtól. 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophocles tropusaival. Miveltégtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) Dr. Petz Vilmos tanártól. 60 kr. — VII. Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. Szász Károly r. tagtól. 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. Bogisich Mihály l. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. Jakab Elek l. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kültag felett. Dr. Heinrich Gusztáv l. tagtól. 40 kr. — XI. Újabb adalékok a magyar zene történelméhez Bartalus István l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romanticismus. (Székfoglaló.) Bánóczy József l. tagtól. 10 kr. — XIII. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. Bartalus István l. tagtól. 40 kr.

Tizenegyedik kötet.

I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? Hunfalvy Pál r. tagtól.	20 kr.
II. Ujgörög irodalmi termékek. Dr. Télfy Iván l. tagtól.	40 kr.
III. Középkori görög verses regények. Dr. Télfy Iván l. tagtól.	30 kr.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI

IRTA

PONORI TEWREWK EMIL.

TARTALMA:

I. A nyelv mivoltáról. II. Nyelvünk viszontagságáról. III. Idegen szavaink. IV. Nyelvérzék és népetymologia. V. Purismus. VI. Neologismus. VII. Mondattan. VIII. A fordításról. IX. A helyes magyarság elvei.

Ára 50 kr.

A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások birálata,

tekintettel

az ujtás helyes módjára.

Irta

Imre Sándor,

a magy. tud. Akadémia l. tagja.

TARTALOM: Bevezetés. — I. Hangtani ujtások. — II. Szóragozás. — III. Szóképzés. — IV. Szófüzés. — V. Stíl.

Ára 1 frt.